

Udviklende og fastholdende sociale relationer

En undersøgelse af individet med en psykisk sårbarheds mulighed for at opnå en tilværelse, hvor det ikke føler sig begrænset af sin sårbarhed

Cecilie Kaltoft Augustinus
Ditte Skytte Bisgaard
Hanan Lastat
Katrine Yvan Bojsen Jepsen

Roskilde Universitet 2021

Specialeafhandling i Psykologi

Kolofon

Udviklende og fastholdende sociale relationer - En undersøgelse af individet med en psykisk sårbarheds mulighed for at opnå en tilværelse, hvor det ikke føler sig begrænset af sin sårbarhed

Specialeafhandling i Psykologi
Roskilde Universitet 2021

Udarbejdet af:

Cecilie Kaltoft Augustinus

Ditte Skytte Bisgaard

Hanan Lastat

Katrine Yvan Bojsen Jepsen

Vejleder:

Jytte Bang

Specialet er udarbejdet på baggrund af et kontinuerligt, integreret samarbejde, hvorfor alle specialets kapitler er skrevet i fællesskab.

Nedenstående inddeling af ansvarsområder er således blot en formalitet, for at opfylde kravene i studieordningen.

Fælles: Abstract, Indledende problemfelt, Opsamlende konklusion & Perspektivering.

Cecilie: Interviewsituation, Spørgsmål, Præsentation af informanter, Transskriptionsproces, Analysestrategi, Ethiske overvejelser, Anerkendelse, Teoretisk forståelsesramme, Anerkendelsessfærer og ringeagtsformer, Kort fremstilling af spørgeskemaets resultater, Teoretisk afsæt, Moderat eklekticisme & Virtuelle relationer.

Ditte: Metodiske overvejelser, Generel afgrænsning, Mixed Methods, Abduktiv metode, Litteratursøgning, Teoretisk forståelsesramme, Specialets videnskabelse, Begrebsafklaring, Teoriernes bidrag i samspil, & Personlige relationer

Hanan: Hvad fandt vi frem?, Kvantitativ data, Udvælgelse af målgruppe, Deling af spørgeskema, Antal respondenter, Spørgsmål, Spørgsmålstyper, Identitet, Teoretisk forståelsesramme, Tre sameksisterende ordener, Bo- og væresteder

Katrine: Svarkategorier, Prøveundersøgelse, Kvalitativ data, Udvælgelse af informanter, Udvikling, Teoretisk forståelsesramme, Individ og samfund, Handlek kontekster, Handlemuligheder, Handleevne, Institutionelle deltagerbaner, Personlige deltagerbaner, Specialets bidrag til feltet & Fagpersoner

Specialet udgør 287.956 anslag.

Forord

Følgende speciale er udarbejdet i perioden januar 2021 til juni 2021, og tager udgangspunkt i personer med en psykisk sårbarheds fortællinger og hverdagsliv. Der skal i den forbindelse lyde et stort tak til de fem informanter, som har taget sig tid til at medvirke i dette speciale.

Vi sætter en stor ære i at have fået muligheden for at fremvise jeres perspektiver og fortællinger. Vi har behandlet jeres udsagn med stor respekt og ydmyghed. I den forbindelse må vi ej glemme at takke de 306 personer, der besvarede vores spørgeskema. Vi blev blæst bagover, da vi så, hvor mange der havde taget sig tid til dette. Vi blev ydermere overvældet over, hvor mange der havde givet sig til kende og udtrykt, at de gerne ville medvirke i et interview. 97 personer havde endnu mere på hjerte, og det skal I have en stor tak for. Uden alle jer, ville dette speciale ikke have været muligt. Ligeledes skal der lyde en stor tak til landsindsatsen "EN AF OS", som har delt vores spørgeskema på deres Facebook-profil og dermed muliggjort denne enorme tilslutning.

For os, er denne tilslutning ikke kun et udtryk for, at alle disse personer ønsker at hjælpe. For os, er det også et udtryk for, at disse personer har meget på hjerte, og at dette emne er aldeles vigtigt at undersøge og belyse.

Afslutningsvis skal der lyde en stor tak til vores vejleder, Jytte Bang, som under hele processen har været en god og kompetent sparringspartner. Jytte har både bidraget med relevant og faglig vejledning samt nysgerrige spørgsmål og nye perspektiver. Dette er vi meget taknemmelige for.

God læselyst!

“Når du omgiver dig med bestemte mennesker, så har du også bestemte briller på, om du vil det eller ej. Så hvis du kun omgiver dig med venner, der har diagnoser eller som har det dårligt i perioder, så får man det også selv dårligt”

“[...] [Pædagogerne] talte ikke om os, som var vi vores diagnoser på nogen måde. De prøvede rigtig meget at undgå det og sagde: “Du er bare Julie med nogle problemer” [...]. Det menneskeliggør mig, at man ikke bare reducerer mig til aspergers, for jeg er også så meget andet end det”

“Man kan nærmest ikke komme længere ud [...] når man siger: ”Jeg har selvmordstanker”. Og man føler stadig ikke, at der faktisk er nogle der reagerer på det. [...] hvis man går ind på psykiatrisk skadestue og siger, at man har selvmordstanker, så er de [Fagpersonerne] sådan: ”Nå, men husk at købe mælk på vej hjem fra netto ”

“[...] de færreste har måske siddet i min situation og tænkt: “Jeg er nødt til at begå selvmord for så skidt har jeg det” [...]. Og så tror jeg bare, at man har en anden connection med folk, der har en diagnose fordi man ved, at man har det svært og man har det svært på en anden måde. Så man får sådan et fællesskab og en forståelse”

“[...] når der er en der gør den her ting [selvskade] som er vanedannende ligesom rygning, og der står en og gør det foran dig, så er det virkelig svært. Det afføder bare et miljø, hvor hvis den ene gør det, så gør den anden det også. [...] det blev sådan noget ulækkert noget med, hvem kunne skære dybest, hvem kunne bløde mest, hvem kunne komme hurtigst på hospitalet”

Abstract

Mental vulnerability is not only a worry for the person itself but also its family, friends, and neighbors, not to mention society at large. Denmark has an extensive welfare system including universal healthcare benefits. Yet it seems as though mental illnesses are not prioritized in the public debate, politically, nor in the healthcare system. We seek to investigate the importance of relations for identity formation and possibilities for the development of individuals with a mental vulnerability. Related to this, we are interested in the possibility of individuals reaching an everyday life without being limited by their mental vulnerability. In our master's thesis, we have approached the scope of this assignment by focusing on the everyday life of individuals with a mental vulnerability. Five interviews have been conducted, to reach a thorough understanding of the reality of the individuals with mental vulnerability. Results found in our qualitative empirical research are supported by the findings from our questionnaire with 306 participants with a mental vulnerability. Through the process of writing this master's thesis, we have gained a thorough understanding of the substantial complexity of this field of study. As such, we cannot conclude on which social relations increase nor which social relations diminish the possibilities for development for individuals with a mental vulnerability. With the analytical findings of this thesis, we can conclude that it is necessary to understand individuals as holistic beings that do not only exist related to their mental vulnerability. This will enhance the individuals' opportunities for development by reducing the degree to which individuals relate their identity with their mental vulnerability. To achieve this we emphasize the importance of finding a common denominator for individuals with mental vulnerability, to provide attention and recognition disconnected from their vulnerability. We hope that this master's thesis can shed light on the importance of rethinking social relations in the institutions of society, as these possess both the potential of development for individuals, while simultaneously contributing to confining them to their mental vulnerability.

Indholdsfortegnelse

1. Indledende problemfelt.....	8
<i>Problemformulering.....</i>	<i>10</i>
Underspørgsmål.....	11
2. Specialets bidrag til feltet.....	12
3. Teoretisk forståelsesramme	13
<i>Specialets videnskabelse.....</i>	<i>13</i>
<i>Begrebsafklaring .....</i>	<i>14</i>
Individ.....	14
Psykisk sårbarhed	14
Udvikling versus fastholdelse.....	15
4. Metodiske overvejelser	16
<i>Generel afgrænsning.....</i>	<i>16</i>
<i>Mixed Methods.....</i>	<i>17</i>
<i>Abduktiv metode.....</i>	<i>17</i>
<i>Litteratursøgning.....</i>	<i>18</i>
Hvad fandt vi frem til?	20
<i>Kvantitativ data.....</i>	<i>21</i>
Udvælgelse af målgruppe.....	21
Deling af spørgeskema	22
Antal respondenter	22
Spørgsmål.....	23
Spørgsmålstyper	24
Svarkategorier.....	25
Prøveundersøgelse.....	26
<i>Kvalitativ data.....</i>	<i>27</i>
Udvælgelse af informanter	27
Interviewsituation.....	29
Spørgsmål.....	30
Præsentation af informanter	30
Transskriptionsproces	33
Analysestrategi	34

<i>Etiske overvejelser</i>	35
5. Teoretisk afsæt	38
<i>Moderat eklekticisme</i>	38
<i>Identitet</i>	40
Teoretisk forståelsesramme	40
Tre sameksisterende ordener	41
Den individuelle orden	41
Samhandlingsordenen	42
Den institutionelle orden.....	42
Social kategorisering	42
<i>Udvikling</i>	43
Teoretisk forståelsesramme	44
Individ og samfund	44
Handlekontekster	45
Handlemuligheder.....	46
Handleevne.....	46
Institutionelle deltagerbaner.....	47
Personlige deltagerbaner	47
<i>Anerkendelse</i>	48
Teoretisk forståelsesramme	48
Anerkendelsessfærer og ringeagtsformer	49
Den private sfære.....	50
Den retslige sfære.....	51
Den solidariske sfære.....	51
<i>Teoriernes bidrag i samspil</i>	52
6. Kort fremstilling af spørgeskemaets resultater	54
7. Diskuterende analyse	59
<i>Personlige relationer</i>	59
Familieforhold.....	60
Den teoretiske vinkel	61
Mulighed for at være andet end den psykiske sårbarhed.....	64
Den teoretiske vinkel	66
Oplevelsen af at føle sig forstået	68
Den teoretiske vinkel	70
Oplevelsen af at føle sig anderledes.....	71

Den teoretiske vinkel	72
Opsamlende delkonklusion.....	74
<i>Virtuelle relationer</i>	75
Mulighed for at være social	75
Den teoretiske vinkel	76
Målrrettede virtuelle grupper	77
Den teoretiske vinkel	78
Fordele og ulemper ved virtuelle grupper for personer med en psykisk sårbarhed.....	80
Den teoretiske vinkel	81
Opsamlende delkonklusion.....	83
<i>Bo- og væresteder</i>	84
Hverdag på bostedet	85
Den teoretiske vinkel	86
Relationer til beboerne	87
Den teoretiske vinkel	88
At have det dårligt.....	90
Den teoretiske vinkel	91
Væresteder	94
Den teoretiske vinkel	95
Opsamlende delkonklusion.....	98
<i>Fagpersoner</i>	99
Negative oplevelser med fagpersoner	99
Fagpersoner som begrænsende	99
Den teoretiske vinkel	102
Manglende anerkendelse og omsorg fra fagpersoner	104
Den teoretiske vinkel	105
Positive oplevelser med fagpersoner.....	108
Den teoretiske vinkel	109
Opsamlende delkonklusion.....	111
8. Opsamlende konklusion	112
9. Perspektivering	115
10. Litteraturliste	119
11. Bilag	122

1. Indledende problemfelt

Ifølge Sundhedsstyrelsen er det at have en psykisk lidelse en betydelig personlig belastning, både for den enkelte og for dets relationer. Samfundsmæssigt udgør psykiske lidelser et væsentligt problem på størrelse med andre store sygdomsområder, som for eksempel kræft og hjertesygdomme (Sundhedsstyrelsen 2018: 5). Sundhedsstyrelsen fremlægger ydermere, at personer med en psykisk lidelse gennemsnitligt lever væsentligt kortere tid end personer uden en psykisk lidelse. Samtidig møder disse personer fordomme om deres psykiske lidelse, hvilket kan betyde forværring af symptomerne og være en barriere for at søge hjælp eller indgå i sociale relationer. Fordomme kan samtidig resultere i en stigmatisering af dem, som har en psykisk lidelse. Derved kan psykiske lidelser blive et tabuiseret emne, som man ikke har lyst til at dele med omverden (ibid). Det er ikke en nyhed, at psykiske lidelser udgør et væsentligt samfundsmæssigt problem. Til trods for dette halter indsatsen for personer med en psykisk lidelse stadig bagefter, i modsætning til eksempelvis indsatsen, som sættes ind over for personer med en somatisk sygdom. Dette kommer blandt andet til udtryk i og med, at psykiske lidelser ikke har været et særligt omdiskuteret eller prioriteret emne politisk eller i offentligheden. Udover den fraværende offentlige bevågenhed i forhold til emnet, er der desuden manglende viden omkring psykiske lidelser og effektive behandlingsformer. Den manglende viden besværliggør arbejdet og afstedkommer uensartet kvalitet og utilstrækkelig sammenhæng i den samlede indsats. Der opstår derved en betydelig ulighed mellem indsatsen over for psykiske lidelser kontra indsatsen over for somatiske lidelser (ibid).

Vi har i løbet af vores kandidatuddannelse på Roskilde Universitet interesseret os for dette genstandsfelt. Derudover har to af os i specialegruppen erhvervserfaring med socialpsykiatrien, hvor vi er stødt på forskellige fortællinger, som har gjort et stort indtryk på os. Vi har især undret os over, hvorfor nogle personer udvikler sig i sådan en grad, at de ikke føler sig begrænset af dets psykiske sårbarhed i hverdagen. Desuden har vi gennem vores tidligere projekter og erhvervserfaring mødt personer som, på papiret, har de bedste forudsætninger for at udvikle sig, men ikke har gjort det. I disse tilfælde fremstod det som om, at personerne er blevet fastholdt i deres psykiske sårbarhed. Dette er særdeles interessant i og med, at Socialstyrelsen i en undersøgelse fremfører, at omkring 40% af personer med svære psykiske lidelser ikke kommer i bedring (Socialstyrelsen 2013: 7). Vi er i forlængelse heraf blevet opmærksomme på, at relationer har en stor betydning for personer med en psykisk sårbarheds udviklingsmuligheder. Dette understøtter organisationen Bedre Psykiatri,

som fremlægger, at relationer har afgørende betydning for, hvorvidt og hvor hurtigt individet bliver raskt (Bedre Psykiatri u.å, b). Denne betydning ønsker vi at undersøge nærmere, da vi har erfaret, at sociale relationer ikke kun er positive i forhold til individets udvikling. Dermed stiller vi, med dette speciale, skarpt på, hvordan nogle relationer kan fastholde individet i dets psykiske sårbarhed og hvordan nogle relationer kan være udviklende.

I forlængelse af vores nysgerrighed omkring denne problematik, så vi DR1 dokumentaren: "Døde Pigers Dagbog" (2020), der beskriver et virtuelt netværk, som ikke kun rummer positive udviklingsmuligheder. Dokumentaren viser, hvordan piger og kvinder med psykisk sårbarhed finder sammen bag lukkede profiler og anonyme brugernavne på Instagram. Her bliver der skabt et netværk, hvor piger og kvinder med psykisk sårbarhed finder støtte, samhørighed og anerkendelse blandt hinanden. Ifølge en af pigerne fra netværket opstår der et fællesskab, som et resultat af en længsel efter at høre til et sted. Hun fortæller blandt andet: "Det er, ligesom når kriminelle finder et netværk, så har de i det mindste et fællesskab" (DR 2020). Kriminelle personer, der bevæger sig i et netværk med andre kriminelle, risikerer dog at blive fastholdt i denne position og dermed forblive kriminelle. Denne risiko opstår også i forbindelse med netværket på Instagram, hvor en af pigerne fortæller således: "Den måde, netværket fungerer på, kan være med til at fastholde nogen i dårligdom. Ikke fordi man ønsker at have det dårligt, men fordi det ligesom kan være svært at give slip på det og komme videre derfra" (DR 2020). Det bliver tydeligt i dokumentaren, at sociale relationer har en stor betydning for, at pigerne og kvinderne oplever at blive fastholdt i deres psykiske sårbarhed.

Specialets sigte er at identificere, hvordan forskellige relationer har en positiv og/eller negativ betydning for individer med en psykisk sårbarhed, herunder om disse relationer er udviklende og/eller fastholdende. Vi vil således undersøge problemstillingen omkring, hvorfor nogle individer med en psykisk sårbarhed bliver fastholdt i deres psykiske sårbarhed og ikke har mulighed for at udvikle sig mod en tilværelse, hvor de ikke føler sig begrænset af sårbarheden i hverdagen. Dette taler ind i specialets forståelsesramme, som tager udgangspunkt i kritisk psykologi, hvor forståelsen af individet skal ses i henhold til dets handlinger i sociale og samfundsmæssige organiseringer. Med dette udgangspunkt indsamlede vi kvalitativ empiri i form af fem interviews. Derudover indsamlede vi kvantitativ empiri via et spørgeskema, for at underbygge og supplere vores analytiske fund. Til at analysere og fortolke vores empiri samt ovenstående problemstilling benytter vi teorier af

henholdsvis Ole Dreier, Richard Jenkins og Axel Honneth. Teorierne bidrager med hver deres analytiske mulighed for at fortolke og forstå specialets empiri. Disse tre teoretikere behandler alle spørgsmålet om, hvilken betydning de sociale relationer, som individet indgår i, har for individet. Individet skal derfor ikke forstås i et socialt vakuum, derimod må individets identitetsdannelse, udvikling, anerkendelsesmuligheder osv. forstås i en social og samfundsmæssig kontekst. Derfor finder vi det relevant at undersøge sociale relationers betydning for individet med en psykisk sårbarheds udvikling og identitetsdannelse. Vi inddrager Dreiers teori for at kunne belyse, hvilken betydning sociale relationer har i forhold til individets udviklingsmuligheder. Dreiers teoretiske begrebsapparat muliggør en undersøgelse af individets hverdagsliv, herunder hvilken betydning individets deltagelse i forskellige hverdagssituationer, med forskellige sociale relationer, har for dets udvikling. Individets handlinger og dets sociale relationer udspringer altid i forhold til en organiseret samfundsmæssig verden. Vi er derfor nødsaget til at undersøge individets hverdagsliv i sammenhæng med den samfundsmæssige verden, for at forstå individets handlinger og deltagelse i sociale relationer (Dreier 2002: 24-25). I forlængelse af den skitserede problemstilling ønsker vi at undersøge, hvilken betydning individets sociale relationer har for dets identitetsdannelse. På baggrund heraf finder vi det relevant at inddrage Jenkins' teori, da han netop har fokus på, hvordan individet bliver dannet samt danner sig selv i sociale relationer. Under interviewene påpegede vores informanter en følelse af manglende anerkendelse, når de indgår i sociale relationer. Vi fandt det derfor relevant at inddrage Honneths teoretiske begrebsapparat, da det kan hjælpe os med at undersøge, hvilken betydning anerkendelse har for vores informanters udviklingsmuligheder. Honneth har netop fokus på, hvordan anerkendelse er en forudsætning for, at individet kan udvikle sig og blive et fuldent individ. Disse teorier kan i fællesskab belyse, hvordan individets udviklingsmuligheder og identitetsdannelse skal ses i sammenhæng med de sociale relationer, som det indgår i. Med disse teorier vil vi således forsøge at forstå og fortolke de fem informanters mulighed for udvikling, eller mangel på samme, i de sociale relationer, som de indgår i. På baggrund af dette, har vi udarbejdet følgende problemformulering:

Problemformulering

Hvilken betydning har sociale relationer for individet med en psykisk sårbarheds identitetsdannelse og udviklingsmuligheder, herunder individets mulighed for at opnå en tilværelse, hvor det ikke føler sig begrænset af sin psykiske sårbarhed i hverdagen?

Vi har ydermere udarbejdet fire nedenstående arbejdsspørgsmål, hvilke danner grundlag for de fire delanalyser:

Underspørgsmål

1. Hvilken rolle spiller individet med en psykisk sårbarheds personlige relationer for dets udviklingsmuligheder og identitetsdannelse?
2. Hvorfor indgår individet med en psykisk sårbarhed i virtuelle relationer og hvilken betydning har disse?
3. Hvilke muligheder og begrænsninger opstiller bo- og væresteder for individet med en psykisk sårbarheds udvikling og identitetsdannelse?
4. Hvordan har fagpersoner en udviklende eller fastholdende rolle i forhold til individets psykiske sårbarhed?

2. Specialets bidrag til feltet

Specialets fire forskere har, som tidligere nævnt, gennem mange år haft en stor interesse for personer med psykisk sårbarhed - herunder særligt de muligheder, eller mangel på samme, de har for at få hjælp. Vi har gennem de sidste to år på vores kandidat i Psykologi og Socialvidenskab/Pædagogik på Roskilde Universitet beskæftiget os med psykiateren. Vi har her forsøgt at afdække nogle af de dynamikker, der gør sig gældende i psykiatrien. Det har vi gjort, da vi er blevet opmærksomme på, at der figurerer en del problematikker i psykiatrien, som vi har ønsket at belyse med henblik på skabe opmærksomhed og viden om vilkårene for personer med psykisk sårbarhed. I det første projekt beskæftigede vi os med socialpsykiatrien – mere specifikt tog undersøgelsen udgangspunkt i et socialpsykiatrisk bosted. I dette projekt konkluderede vi, at der var flere problematikker på det socialpsykiatriske bosted, som vi undersøgte. Socialpsykiatrien synes at være præget af ringe vilkår, besparelser og mangel på en helhedsorienteret indsats. Vi oplevede en effektiviseringstankegang, som dominerede på bostedet. Derudover appellerede bostedets indretning ikke til et udviklende psykosocialt miljø. Hertil konkluderede vi, at forholdene på bostedet i høj grad havde negative konsekvenser for beboernes psyke og udvikling (Augustinus et. al. 2019: 72- 73). I vores andet projekt undersøgte vi, hvilke styringsrationaler der dominerer socialpsykiatrien i Københavns Kommune. Hertil konkluderede vi, at konkurrencestatens økonomiske fokus har ændret måden hvorpå individet i socialpsykiatrien anskues, da fokuset er skiftet fra omsorg til konkurrence og beskæftigelse. Vi udledte hertil, at borgerne i høj grad skal “opdrages” til beskæftigelse. Vi konkluderede ydermere, at medarbejdernes professionelle identitet, herunder deres professionelle skøn, er under pres, som konsekvens af New Public Managements influering (Augustinus et. al. 2020: 35- 36). Derudover er vi gennem vores research blevet opmærksomme på, at der ikke findes meget forskning inden for vores problemstilling, hvorfor vi ønsker at bidrage med ny viden på området. Vi uddyber specialets forskningsmæssige bidrag i kapitlet: “Litteratursøgning”. Vi finder ydermere specialet særdeles relevant, da individer med psykiske lidelser udgør et væsentligt samfundsproblem (Sundhedsstyrelsen 2018: 5). Disse iagttagelser samt vores viden ligger til grund for vores vurdering af specialets relevans og berettigelse. De beskrevne problematikker har konsekvenser for individet såvel som samfundet, hvorfor det er relevant at udarbejde dette speciale, som forhåbentligt kan bidrage med ny og brugbar viden, der også kan benyttes i praksis.

3. Teoretisk forståelsesramme

I nedenstående afsnit vil vi præsentere, hvorledes specialet er inspireret af den kritiske psykologiske forståelsesramme. Kritisk psykologi bygger på en historisk dialektisk-materialistisk forståelse, hvor individet og omverden skal forstås i et vekselvirkende forhold (Jartoft 1996: 182). I den forbindelse anser den kritiske psykologi individet og det omkringliggende samfund som værende gensidigt afhængige. Inden for kritisk psykologi skal individet, på den ene side, anskues som aktivt handlende. Det vil sige, at individet er medbestemmende i at skabe sine livsbetingelser. På den anden side, er disse samfundsmæssige livsbetingelser med til at definere individets muligheder for at handle og dermed udvikle sig. Individet er således underlagt visse samfundsbetingelser, men har ligeledes mulighed for at påvirke disse (Schraube 2017: 29-33). I forlængelse heraf skal individers handlinger forstås som dét, der forbinder individet og samfundet. Ved deltagelse i samfundet er individet således medvirkende til at skabe sine betingelser og dermed sig selv. Individet skal i den forbindelse forstås med afsæt i de kontekster, som det indgår i, hvorfor der tages afstand fra at anskue individet som et abstrakt væsen, der er bestemt af behov og drifter (Jartoft 1996: 183-184). Samtidigt tager forståelsen af individet udgangspunkt i individets handlinger i sociale og samfundsmæssige organiseringer, hvorfor individet skal anses som deltager heri (Højholt & Kousholt 2011: 210).

Specialets videnskabelse

Som kritisk psykologisk forsker skal man erkende, at vidensdannelse ikke finder sted i et socialt vakuum, men derimod mellem samfundsmæssige relationer og influeres af kultur, teknologi og natur (Schraube 2017: 25). I specialet kommer den kritiske psykologiske forståelsesramme til udtryk ved, at vi anser individet som værende noget socialt, der skal forstås i relation til en samfundsmæssig kontekst. Vi tilslutter os ydermere forståelsen af, at vi hverken kan skabe objektiv eller "sand" viden (Højholt & Kousholt 2011: 212). I stedet er viden "[...] knyttet til handling - til at kunne *gøre noget* i en bestemt sammenhæng" (ibid: 211). Det er derfor op til forskeren at skabe forståelse for komplekse sociale sammenhænge (ibid: 212). Vores forskning tager således udgangspunkt i individets handlinger og altså hverdagsliv. Denne individforståelse ligger ligeledes til grund for vores valg af metode, hvor vi primært benytter interview. Vi udførte interviews for at kunne belyse informanternes hverdagsliv, herunder indgåelse i relationer, og hvordan informanterne forholder sig til deres livsbetingelser.

Qua vores kritiske psykologiske forståelsesramme vil specialet bidrage med mulige forklaringer i forhold til vores genstandsfelt, og disse vil således ikke være universelt gældende.

Denne kritiske psykologiske forståelsesramme har ydermere betydning i forhold til, hvordan vi betragter individer med en psykisk sårbarhed. På den ene side betragter vi disse individer som aktive deltagere i deres eget liv, hvorimod vi på den anden side retter vores opmærksomhed mod den betydning samfundsmæssige betingelser har for disse individers hverdagsliv.

Begrebsafklaring

Følgende afsnit vil begrebsafklare nogle af de centrale begreber, som specialet opererer med. Disse vil primært læne sig op ad af Dreiers teoretiske begrebsapparat. Nedenstående vil vi definere specialets forståelse af: *individ*, *psykisk sårbarhed* og *udvikling versus fastholdelse*.

Individ

Vi har i dette speciale valgt at benytte betegnelsen: 'individ'. Individet skal i specialet opfattes som et subjekt med personlighed. Det vil sige, at opfattelsen af individet skal udvides fra at være en social aktør til at være en deltager. Dermed skal individet anses som værende et medlem af samfundsmæssige handlesammenhænge, samtidigt med at individet er medbestemmende over disse samfundsmæssige handlesammenhænge. Vi anskuer derfor individet som værende en aktiv deltager, som kan deltage i forskellige handlesammenhænge og udnytte sine muligheder under de forhåndenværende betingelser (Dreier 2002: 63).

Psykisk sårbarhed

Dette speciale tager udgangspunkt i fortællinger fra individer med en psykisk sårbarhed. Det er hertil ikke tilfældigt, at vi har valgt betegnelsen: 'psykisk sårbarhed' frem for: 'psykisk sygdom'. Vi har været særdeles opmærksomme på, at den betegnelse vi valgte, ville kunne få betydning for specialets udformning. I forhold til specialets genstandsfelt ønskede vi at undersøge individer, hvis psykiske sårbarhed influerede deres hverdag. I den forbindelse var det, for os, irrelevant om disse individer var blevet diagnosticeret med en psykiatrisk diagnose eller ej. Det afgørende var, hvorvidt de havde tilknytning til psykiatrien eller følte, at deres psykiske sårbarhed var en stor del af deres hverdag. Dette var én af grundene til, at vi valgte betegnelsen: 'personer med en psykisk sårbarhed'. En anden grund var, at vi ikke ønskede at "sygeligøre" disse individer ved at betegne dem som 'psykisk syge' eller

'personer med en psykisk sygdom'. Med afsæt i Dreiers teori ønskede vi ikke at føre deres sårbarhed tilbage til en personlig tilstand, og dermed afbilde disse individer som ensidige "ofre" for deres forhold (Dreier 2002: 109). Det har derfor også været vigtigt for os, at betegne disse individers psykiske sårbarhed, som noget de *har* og ikke som noget de *er*.

Ifølge Dreier er psykisk sårbarhed et udtryk for en u hensigtsmæssig begrænsning af individet, som bevirker, at individets handleevne bliver utilstrækkelig til at klare sine livsbetingelser. Psykisk sårbarhed skal, ifølge Dreier, ikke anskues som en særlig personlig tilstand eller egenskab, men som en problematisk handleevne og befindende. Her flyttes fokus fra at betragte psykisk sårbarhed som en særlig personlig tilstand. Derudover udlægger Dreier, at behandling har til formål at åbne op for nogle handlemuligheder og -evner, så disse individer med hjælp kan bevæge sig i retning af at overvinde deres problematiske befindende og utilstrækkelige handleevne (ibid: 109, 118).

Udvikling versus fastholdelse

I specialet har vi fokus på, hvorvidt og/eller hvordan personer med psykisk sårbarhed i sociale relationer oplever fastholdelse eller udvikling i forhold til deres psykiske sårbarhed. Vi vil derfor i dette afsnit kort redegøre for vores forståelse af udvikling samt fastholdelse, da disse indgår som to centrale begreber i specialet. I følgende speciale anser vi udvikling som værende, når individet med en psykisk sårbarhed bevæger sig mod en tilværelse, hvor individet ikke føler sig begrænset af dets psykiske sårbarhed. Omvendt vil vi benytte fastholdelse til at beskrive, hvordan individet føler sig fastholdt i en tilværelse, hvor den psykiske sårbarhed er en stor del af identiteten samt i høj grad begrænser dets hverdag.

4. Metodiske overvejelser

Specialets metodiske overvejelser vil blive præsenteret i de følgende afsnit. Vi har indsamlet kvalitativ empiri i form af semistrukturerede interviews og kvantitativ empiri i form af et spørgeskema. Når vi i specialet refererer til de interviewede personer, vil disse blive betegnet som 'informanter', hvorimod personer, der har besvaret spørgeskemaet vil blive omtalt som 'respondenter'. Dette valg er foretaget, idet vi ønsker at gøre klart over for læseren, hvilke empiriske fund, der henvises til. De semistrukturerede interviews er foretaget med fem informanter, som alle har en psykisk sårbarhed. Ligeledes har spørgeskemaet henvendt sig til personer, som har en psykisk sårbarhed eller psykiatrisk diagnose. I nedenstående kapitel vil vi først uddybe vores generelle afgrænsninger samt overvejelser i forbindelse med empiriindsamlingen. Dernæst vil vi i afsnittet: "Kvantitativ data" beskrive, hvilke overvejelser vi har gjort os i forbindelse med udarbejdelsen af spørgeskemaet. Efterfølgende vil vi i afsnittet: "Kvalitativ data" gå i dybden med refleksioner i forhold til foretagelsen af interviewene. Slutteligt vil vi beskrive vores etiske overvejelser i relation til både vores interviews samt spørgeskema.

Generel afgrænsning

I forbindelse med udarbejdelsen af specialet, har vi foretaget en række afgrænsninger. Vi har i løbet af udarbejdelsen af specialet ført logbog, som både har fungeret som en slags dagbog og et beslutningsreferat. På denne måde har vi kunne gå tilbage for at se, hvilke diskussioner og beslutninger vi har foretaget. Som nævnt ovenstående har vi valgt at indsamle både kvalitativ og kvantitativ data, hvor vores primære data er den kvalitative. Det skyldes et ønske om at undersøge individuelle fortællinger omkring hverdagslivet fra individer med en psykisk sårbarheds egne perspektiver. I forbindelse med dette har vi eksempelvis afgrænset os fra at benytte observation som metode. Denne afgrænsning er foretaget, da vi ønsker at undersøge, hvordan informanternes hverdagsliv opleves af dem selv. Det er derfor informanternes oplevelser og fortællinger, som er i fokus. Hvis vi havde valgt at benytte os af observation, ville det i højere grad være vores observationer og dermed vores fortolkning, som ville være i fokus.

I specialet har vi ydermere valgt at have fokus på individets sociale relationer, og hvilken betydning disse har for individets udviklingsmuligheder og identitetsdannelse. I forlængelse heraf har vi foretaget afgrænsninger i forhold til vores valg af teori. Da specialet

eksempelvis ikke ønsker at undersøge individer med psykisk sårbarheds opvækst, har vi blandt andet afgrænset os fra at inddrage psykoanalyse. I forlængelse heraf har vi valgt at bevæge os indenfor den teoretiske forståelsesramme, kritisk psykologi, hvor individet anses som værende socialt. Individets identitetsdannelse, udvikling, levevis osv., skal således forstås i en samfundsmæssig og social kontekst (Dreier 1999: 83). Vi vil løbende præsentere, hvilke valg og fravalg, som vi har foretaget i forbindelse med udarbejdelsen af specialet.

Mixed Methods

I dette speciale har vi, som nævnt tidligere, indsamlet kvantitativ data i form af et spørgeskema samt kvalitativ data i form af fem semistrukturerede interviews. Kombinationen af disse metoder er et udtryk for en *Mixed Methods* tilgang (Bryman 2016: 635). Denne kombination kan være nyttig i forhold til at belyse komplekse problemstillinger. Ideen er, at anvendelsen af flere metoder kan medvirke til, at vi får en mere nuanceret indsigt og dermed en bedre forståelse af det, som undersøges (Frederiksen 2014: 180-182) Med inspiration fra et *explanatory design*, har vi gjort brug af kvantitativ data til at afdække vigtige perspektiver, der gør sig gældende i genstandsfeltet. Disse perspektiver danner grundlag for vores indsamling af kvalitativ data (Bryman 2016: 639). Som nævnt ovenstående, har vi valgt at benytte os af både kvalitativ og kvantitativ data, hvor vores primære data er den kvalitative. Den kvantitative data fungerer derimod som understøttende data. Derudover har den kvantitative data givet os mulighed for at se, hvilke tegn og tendenser, som viser sig i genstandsfeltet, hvilket har hjulpet os med at indsnævre vores målgruppe og præcisere vores interviewguide. Vores spørgeskema åbnede ikke kun op for spændende perspektiver, men blev også brugt som en kilde til udvælgelse af informanter. Vi kombinerer metoderne, da de således kan bidrage med en bredere dækning af genstandsfeltet. Den kvantitative metode kan bidrage med målbar data fra flere respondenter, som kan sættes i relation til den dybdegående data, som produceres via den kvalitative metode (ibid: 639-641). Derfor vil den kvantitative data indgå i vores analyse med henblik på at understøtte vores kvalitative data, og dermed give ét samlet perspektiv på det genstandsfelt, som vi undersøger.

Abduktiv metode

Vi har i specialet gjort brug af den *abduktive metode*, hvor der veksles mellem faglig viden og teori på den ene side og empiriske observationer på den anden side. Den abduktive tilgang

kommer til udtryk, da vi valgte at indsamle empiri, før vi fastlagde os på teorier (Thagaard 2012: 180-182). Dog havde vi gjort os nogle overvejelser omkring, hvilke teorier der ville give mening at bringe i spil. Disse overvejelser opstod primært, idet vi har beskæftiget os med emnet før og derfor har en formodning om, hvilke dynamikker og problemstillinger, der gør sig gældende i genstandsfeltet. I første omgang overvejede vi at bruge teorier af henholdsvis: Richard Jenkins, Ole Dreier, Kenneth Gergen og Michel Foucault. Efter foretagelsen af interviewene, blev vi dog bevidste om, at både Jenkins' og Gergens teoretiske begrebsapparater kunne belyse mange af de samme perspektiver i forhold til individets identitetsdannelse. Derfor besluttede vi os for at fravælge én af dem. Vi valgte på baggrund heraf at inddrage Jenkins' teori, da vi kan benytte hans begrebsapparat i forhold til at anskue, hvordan individet dannes i sociale relationer. Ydermere bidrager Jenkins med et brugbart perspektiv omkring grupper og kategorier, hvilket Gergen ikke berører. Derudover fravalgte vi at bruge Foucault, da vi ikke ønskede at undersøge genstandsfeltet ud fra et samfundsmæssigt perspektiv, men derimod ud fra et individperspektiv. Vores valg at teori uddybes i afsnittet: "Teoriernes bidrag i samspil". Gennem vores kvantitative og kvalitative empiri blev vi ligeledes opmærksomme på et centralt tema, der gik igen - nemlig anerkendelse. På baggrund af denne opdagelse, valgte vi at inddrage Axel Honneths teori om anerkendelse, for at kunne undersøge dette perspektiv.

Litteratursøgning

I følgende afsnit vil vi skitsere, hvordan vi har søgt viden og kortlagt eksisterende forskning på området. En generel problematik inden for psykiatrien er, at der ikke findes meget forskning på området (SST 2018: 47-49). Der er således mange ubekendte perspektiver og der mangler generelt indblik i historier fra personer med en psykisk sårbarhed. Vi fire forskere bag specialet har i løbet af vores bachelor og kandidat, specialiseret os i psykiatrien og de problematikker, som er forbundet herved. Vi har således løbende under vores uddannelse foretaget litteratursøgninger, og har desuden et stort kendskab til relevant forskning og teori på området. I vores litteratursøgning har vi derfor gjort brug af vores store kendskab til psykiatrien og trukket på i forvejen kendt litteratur. Vi benytter primært teorier, der ikke er udarbejdet med udgangspunkt i psykisk sårbarhed. Dette skyldes blandt andet, den sparsomme forskning på området, hvorfor vi har valgt teorier, hvor vi i stedet selv kan trække tråde til vores genstandsfelt.

I forbindelse med litteratursøgningen er vi gået systematisk til værks. Vi har derfor grebet søgeprocessen struktureret an og tilrettelagt vores søgning på forhånd. Vi har haft overvejelser vedrørende søgeord, valg af databaser, brug af forskellige søgemetoder samt refleksioner over de søgeresultater, som vi har fået undervejs. Formålet med denne systematiske litteratursøgning, var at finde "huller" i den allerede eksisterende forskning og derved minimere risikoen for at reproducere eksisterende forskning. Vi har i søgeprocessen blandt andet gjort brug af disse databaser:

- Google Scholar
- Bibliotek.dk
- Roskilde Universitetsbibliotek
- Det Kgl. bibliotek
- PsycInfo
- Pubmed
- Speciale Database
- Psyke og Logos

Derudover har vi grupperet vores søgeord, så de dækker forskellige aspekter indenfor det felt, som vi arbejder med. Som det fremgår af nedenstående figurer, har vi opdelt disse søgeord i tre forskellige grupper, som fokuserer på henholdsvis: psykisk sygdom, relationer og identitet.

Udover den systematiske litteratursøgning har vi haft samtaler med fagpersoner, som arbejder indenfor det psykiatriske område. Eksempelvis talte vi med Lars Lohmann, som har 25 års erfaring i socialpsykiatrien og som netop har udgivet bogen: "Værsgo: opråb fra en pædagog på gulvet" (2021). Samtalen med Lohmann var meget uformel, og formålet var at få indsigt i, hvilke erfaringer, som han har gjort sig inden for vores genstandsfelt. Lohmann bekræftede mange af de formodninger, som vi havde. Han beskrev eksempelvis, hvordan han i mange år, har arbejdet med unge, som har følt sig fastlåst i deres psykiske sårbarhed. Det skyldes blandt andet at man indenfor psykiatrien, ifølge Lohmann, ofte kun ser diagnosen frem for individet bag. Vores samtale med Lohmann, har derfor valideret vores undren og skabt en endnu større nysgerrighed hos os. Ydermere har vi haft en uformel samtale med en sagsbehandler i Sundhedsministeriet, der arbejder med behandlingspsykiatrien. Formålet med denne samtale var at få indblik i, hvilke problematikker der i særdeleshed ses på psykiatriområdet samt hvilke politiske initiativer, der foretages for at afhjælpe disse.

Hvad fandt vi frem til?

Som nævnt ovenstående findes der ikke meget forskning inden for psykiatrien. Dog har vi blandt andet fundet frem til to studier, som er interessante i forhold til det felt vi undersøger. Det første er en ph.d.-afhandling, som er udarbejdet af forsker og psykolog Morten Fenger. Fenger konkluderer, at personer med psykiske sygdomme fastholdes i behandling samt, at behandlingssystemet er med til at gøre personer med psykiske sygdomme til "storforbrugere" af sundhedsydelse i stedet for at helbrede dem. Vi finder denne ph.d.-afhandling særdeles interessant i forhold til dette speciale, da vi ligeledes ønsker at undersøge, om individer med psykisk sårbarhed bliver fastholdt i deres sårbarhed. Der hvor vi adskiller os fra ph.d.-afhandlingen er, at vi ikke kun fokuserer på behandlingssystemet, men også på individets sociale relationer mm. Derudover baserer Fenger sin forskning på patientinformation i sundhedsvæsenet og ikke patienternes egne udsagn, hvor dette speciale derimod tager udgangspunkt i personlige fortællinger (Fenger 2012).

Derudover er vi inspireret af psykologerne Sofie Pedersens og David Brian Borups forskning, da de undersøger, hvilke udfordringer der er i det socialpsykiatriske felt. I teksten: "Er udvikling overhovedet meningen? Om det psykosociale arbejdets betingelser og muligheder i socialpsykiatrien" (2010), sætter de spørgsmålstejn ved, hvorvidt sociale hjælpeforanstaltninger i sidste ende forhindrer det egentlige mål - at hjælpe individer til en god og meningsfuld tilværelse. Formålet med deres arbejde var at udarbejde en kvalitativ

undersøgelse, som i sidste ende skulle skabe grobund for at etablere en ny socialpsykiatrisk praksis. Vi er blevet inspireret af Borups og Pedersens kritiske tilgang til de neoliberalistiske strømninger, såsom individualisering, isolering af problemstillinger, management logikker og økonomisk rationalisering, som gennemsyrrer psykiatrien og forhindrer det egentlige formål. Et centralt begreb, som går igen både i Borups og Pedersens studie og i vores undersøgelse, er *fastlåsthed* (Borup & Pedersen 2010: 104). Vores forskning adskiller sig dog fra Borups og Pedersens studie ved, at vores undersøgelse ikke tager udgangspunkt i ét konkret bosted. Vi ønsker derimod, at vores empiri skal udgøres af beretninger fra informanter, som alle har en psykisk sårbarhed, der fylder i deres hverdag - hvortil forskellige livssituationer kan forekomme. Med livssituationer menes der boformer, diagnoser mm. Vi fokuserer dermed ikke på én konkret kontekst, såsom et bosted, men i stedet på de kontekster, som vores informanter indgår i.

Kvantitativ data

I nedenstående afsnit vil vi præsentere de overvejelser, som vi har gjort os i forbindelse med udarbejdelsen af vores spørgeskema, herunder valg af spørgsmålstyper og svarkategorier.

Udvælgelse af målgruppe

Vi har haft mange overvejelser, hvad angår spørgeskemaets målgruppe. Vi har på den ene side overvejet, at vi ikke ønsker svar fra individer, hvor deres psykiske sårbarhed ikke spiller en aktiv rolle i hverdagen. Årsagen til dette er, at såfremt vi inddrog individer, der ikke kunne relatere til emnet, ville vores målingers *validitet* og dermed gyldighed være lav. Det skyldes, at vi ikke ville måle det, som vi har til hensigt at måle (Hansen & Andersen 2009: 153). På den anden side, ville vi ikke begrænse os til individer, der har en psykiatrisk diagnose, da vi herved ville udelukke individer med en psykisk sårbarhed, som specialet også berører (Bryman 2016: 173). Vi har derfor valgt at medtage alle respondenter, hvor psykisk sårbarhed spiller en rolle i deres hverdag, og som desuden er eller har været i kontakt med psykiatrien. Vi har valgt en bred målgruppe, da vi ønsker at bruge spørgeskemaet til at illustrere, hvilke tegn og tendenser, der gør sig gældende i genstandsfeltet. Derudover vil vi benytte denne målgruppe som et værktøj til at udvælge interviewpersoner.

Deling af spørgeskema

Vores *sampling frame*, og dermed rammen for indsamling af data, foregik på Facebook (Bryman 2016: 174). Vi har delt spørgeskemaet i en Facebook-gruppe for personer med psykisk sårbarhed, i en gruppe for kvinder i alderen +15 år, samt med vores eget Facebook-netværk. Vi har desuden etableret et samarbejde med organisationen “EN AF OS”, som er en landsindsats, der “[...] har til formål at afstigmatisere psykisk sygdom i Danmark” (EN AF OS u.å). “EN AF OS” har delt vores spørgeskema på deres Facebook-side. Vi har i forbindelse med delingen af spørgeskemaet i disse Facebook-grupper, valgt at tage kontakt til administratorerne af grupperne, og dermed spurgt om tilladelse til deling af spørgeskemaet. Vi vurderede, at administratorerne havde indblik i medlemmernes adfærd og derfor kunne vurdere, om de var “robuste nok” psykisk til at besvare spørgeskemaet, så det ikke påvirkede dem negativt. Ved at spørge om tilladelse undgik vi også at overskride nogle af gruppemedlemmernes grænser. Derudover sikrede vi os ydermere, gennem kontakten med administratorerne, at det var den “rigtige” målgruppe, som vi henvendte os til.

Ved at gøre brug af et socialt medie til deling af vores spørgeskema, har vi fået en høj svarprocent samt fået svar fra individer, som har forskellige aldre og indgår i forskellige relationer. Vi vurderede ligeledes, at vi kunne opnå flere perspektiver på vores emne ved at gøre brug af sociale medier, end hvis vi havde begrænset os til at dele spørgeskemaet med individer på eksempelvis et bosted. Vores ramme for indsamling af data kan kritiseres for at være *biased*, da vi ved indsamling af data gennem et socialt medie, utilsigtet kan have udelukket individer fra spørgeskemaet, som grundet deres psykiske tilstand ikke er i stand til at besvare et virtuelt spørgeskema (Bryman 2016: 174).

Antal respondenter

Vores spørgeskema startede ud med at blive besvaret af 306 respondenter, hvoraf 269 af disse var kvinder og 37 var mænd. Dog faldt fire respondenter fra inden vores tredje spørgsmål, hvorfor der var 302 respondenter tilbage. Ved tredje spørgsmål sorterede spørgeskemaet automatisk 36 respondenter fra, da de hverken havde en psykiatrisk diagnose eller en psykisk sårbarhed, der spillede en rolle i deres hverdag. Disse respondenter var derfor ikke en del af vores målgruppe, hvorfor de blev sorteret fra. Spørgeskemaet er dermed besvaret af 266 respondenter, der har en psykiatrisk diagnose eller en psykisk sårbarhed og dermed falder inden for undersøgelsens målgruppe. Løbende gennem spørgeskemaet faldt yderligere 29

respondenter fra. Vi har valgt at opsætte filterspørgsmål således, at nogle spørgsmål kun er stillet til de respondenter, som de er relevante for, hvilket vil blive uddybet nedenfor. Når vi i analysen henviser til antallet af respondenter, vil dette tal derfor variere fra spørgsmål til spørgsmål.

Spørgsmål

Ved udarbejdelse af vores spørgsmål har vi været særligt opmærksomme på, at disse skal have relevans for de respondenter, der besvarer dem (Olsen 2006: 26-27). På denne måde sikrer vi os, at vores spørgeskema har en høj grad af validitet og dermed måler det, som det har til hensigt at måle (Hansen & Andersen 2009: 153). Som nævnt har vi opsat filterspørgsmål, således at nogle spørgsmål kun stilles til de respondenter, som de er relevante for (Olsen 2006: 27). Vi har derfor valgt, at spørgsmålet: “Når jeg taler om min psykiske sårbarhed med nedenstående, føler jeg mig ofte...” kun stilles til de respondenter, der taler om deres psykiske sårbarhed. Vi har derfor i det forrige spørgsmål indsat svarkategorien: “Jeg taler ikke med nogen om min psykiske sårbarhed” således, at vi får filtreret de respondenter fra, der ikke taler om deres psykiske sårbarhed (Bilag 6: 5-6). På den måde får disse respondenter ikke stillet de efterfølgende spørgsmål, om hvad de føler, når de taler om deres psykiske sårbarhed.

For at opnå en højere validitet har vi desuden været særligt reflekserive omkring *indholdsvaliditet*. Indholdsvaliditet handler om, hvorvidt der er en præcis teoretisk afgrænsning af de målte fænomener. Som nævnt i afsnittet: “Abduktiv metode” valgte vi at indsamle vores empiri, før vi fastlagde os på teorier. Vi havde dog gjort os nogle teoretiske overvejelser forinden empiriindsamlingen. Disse overvejelser lå til grund for vores udarbejdelse af spørgsmål. Vi har derfor ved udarbejdelse af vores spørgsmål, været opmærksomme på at formulere forskningsspørgsmål således, at der er en teoretisk afgrænsning, der danner grundlag for spørgsmålene (Hansen & Andersen 2009: 154). Et eksempel herpå er, at vi til spørgsmålet: “Når jeg taler om min psykiske sårbarhed med nedenstående, føler jeg mig ofte...” (Bilag 6: 6), har formuleret følgende forskningsspørgsmål: “Oplever individet anerkendelse eller ringeagt når det italesætter sin psykiske sårbarhed, og er der nogle relationer som individet særligt oplever dette i?” Spørgsmålet er formuleret med afsæt i Honneths teori om anerkendelse. Dette spørgsmål kan således belyse, hvorledes individet opnår anerkendelse eller mangel på samme, når det italesætter sin psykiske sårbarhed overfor sine sociale relationer. Idet vores spørgsmål er

funderet i teoretiske definitioner, undgår vi måleproblemer, der stammer fra manglende indholdsvaliditet (Hansen & Andersen 2009: 154).

Spørgsmålstyper

Vi har i forbindelse med udarbejdelsen af spørgeskemaet været særligt opmærksomme på at udvælge spørgsmålstyper, der afdækker de problemstillinger, som vi vil have belyst (Olsen, 2006: 15-16). I spørgeskemaet stiller vi *generelle holdningsspørgsmål*, *specifikke holdningsspørgsmål*, *faktuelt-episodiske* og *faktuelt-generelle spørgsmål*.

I holdningsspørgsmålene beder vi respondenterne om at lade deres meninger og følelser komme til udtryk. Vi har generelt i forbindelse med holdningsspørgsmålene været særligt opmærksomme på, hvordan vi formulerede disse, da vi ikke ønskede at påvirke respondenterne i en negativ retning. Vi har derfor neutraliseret vores sprogbrug. Vi gør brug af generelle holdningsspørgsmål, hvor respondenterne ikke skal forestille sig at skulle handle i forhold til noget (ibid: 26-27, 38-39). Et eksempel på et generelt holdningsspørgsmål i vores spørgeskema er: ”Jeg føler, at min psykiske sårbarhed er en stor del af den, jeg er” (Bilag 6: 13). I specifikke holdningsspørgsmål, skal respondenterne netop forestille sig at agere i forhold til noget andet (Olsen 2006: 16-17). Et eksempel på specifikke holdningsspørgsmål er batterispørgsmålene, hvor respondenterne skal forholde sig til, hvad de føler når de taler om deres psykiske sårbarhed med familie, venner, fagpersoner osv. (Bilag 6: 6-13).

Vi stiller også faktuel-episodiske spørgsmål og faktuel-generelle spørgsmål i starten af spørgeskemaet (Olsen 2006: 21). Et eksempel på et faktuel-episodisk spørgsmål, vi stiller er: ”I løbet af en normal uge (før Covid-19), bruger jeg tid på” (Bilag 6: 4). Som det fremgår af spørgsmålet vælger vi at spørge ind til en specifik tidshorisont, da der er tale om et retrospektivt spørgsmål, hvor respondenterens hukommelse kan forårsage reliabilitetsproblemer. Reliabilitet omhandler pålideligheden af målinger.

Reliabilitetsproblemer kan dermed opstå, hvis respondenterne enten er i tvivl om, hvad meningen er med spørgsmålene, har svært ved at besvare spørgsmålene eller tillægger dem en anden værdi end os forskere. Vi har derfor valgt at spørge ind til en specifik tidshorisont, nemlig en normal uge samt valgt at fremhæve, at der skal tænkes tilbage på før covid-19 pandemien, da vi er reflektive omkring, at pandemien kan have påvirket respondenternes hverdag. Med disse forbehold undgår vi, at resultaterne bliver upræcise (Hansen & Andersen 2009: 150-151). Dog er vi også blevet bevidste om, at der ved spørgsmålet: ”Jeg føler at min psykiske sårbarhed begrænser mig i hverdagen” (Bilag 6: 18), kan være en risiko for

reliabilitetsproblemer, da vi netop ikke har afgrænset os til en specifik tidshorisont. Her kan der være en risiko for, at vi med den empiri, vi får ud af spørgsmålet, blot får et øjebliksbillede, da respondenternes psykiske sårbarhed i perioder kan være mere dominerende end andre. Det skyldes, at vedkommendes psykiske sårbarhed nogle gange kan være begrænsende i hverdagen og andre gange ikke, hvorfor der her kan være opstået reliabilitetsproblemer. Faktuelt-generelle spørgsmål henviser ikke til en konkret tidsperiode. De omhandler derimod, hvordan ting er i almindelighed (Olsen 2006: 16). Eksempler på faktuel-generelle spørgsmål er: ”Hvad er din alder?” og ”Har du en psykiatrisk diagnose eller en psykisk sårbarhed?” (Bilag 6: 2).

Svarkategorier

Vi har ved udarbejdelsen af svarkategorierne været opmærksomme på, at vi gerne vil have belyst andre perspektiver end blot de svar, som vi kunne opnå på baggrund af svarkategorierne. Vi har derfor tilføjet svarkategorierne: ”Andet” og ”Begrund gerne dit ovenstående svar” (Olsen 2006: 38). Disse kategorier giver respondenten mulighed for at uddybe sine besvarelser samt bidrage med andre perspektiver, end de vores svarkategorier lægger op til. Da vi desuden gerne vil belyse et genstandsfelt, der er følelsesbetonet og personligt, vil vi med disse svarkategorier give respondenterne mulighed for at udtrykke sig således, at vi ikke taler på deres vegne, men derimod lader dem gøre os klogere på nye og anderledes perspektiver (Bryman 2016: 244). Der er dermed forbundet etiske hensyn med udarbejdelsen af disse svarkategorier, da vi ikke ønsker at være ledende og definere respondenternes følelser for dem. Udover det etiske aspekt, bunder vores overvejelser ligeledes i et forsøg på at øge reliabiliteten af vores målinger (Hansen & Andersen 2009: 150-151). Netop derfor har vi til spørgsmålet: ”Når jeg taler om min psykiske sårbarhed med nedenstående, føler jeg mig ofte...” valgt at opstille svarkategorier, der repræsenterer forskellige følelser, der kan være forbundet med at tale om sin psykiske sårbarhed med andre (Bilag 6: 6-13). Vi har desuden været opmærksomme på at have lige mange positive og negative svarkategorier, således at vi ikke fremmer visse synspunkter frem for andre. Såfremt vi i stedet havde formuleret spørgsmålet således: ”Føler du dig mere syg når du taler om din psykiske sårbarhed?”, med dertilhørende ”Ja” og ”Nej” svarkategorier, ville vi muligvis kunne påvirke respondenternes besvarelse af spørgsmålet, da spørgsmålet dermed ville være ledende.

Vi har desuden været særligt opmærksomme på, at svarkategorierne ikke måtte

overlappe hinanden, således at respondentens svar ikke kunne placeres i flere svarkategorier end én (Hansen & Andersen 2009: 151). Et eksempel på dette er, at vi ved udarbejdelse af de negative og positive kategorier til det førnævnte spørgsmål, har sikret os, at der ikke er flere svarkategorier, der repræsenterer den samme følelse, og dermed er synonyme. Eksempelvis skulle svarkategorien "Nedtrykt" dermed ikke overlappes af svarkategorier som "Trist" eller "Bedrøvet", da disse ord kan være et udtryk for den samme følelse, og dermed ville resultere i målefejl (Bilag 6: 6). Vi er dog efter udsendelsen af vores spørgeskema, blevet opmærksomme på, at nogle af svarkategorierne, der relaterer sig til spørgsmålet: "Jeg taler ofte om min psykiske sårbarhed med...", muligvis overlapper (Bilag 6: 6). Det skyldes, at svarkategorierne: "Venner/bekendte" og "Andre der har en psykisk sårbarhed" kan overlappe i og med, at personer med en psykisk sårbarhed ligeledes kan udgøre respondenternes venner. Vi overvejer dermed, om der ved besvarelsen af dette spørgsmål kan være opstået målefejl, som dermed mindsker reliabiliteten af vores data.

Til vores resterende spørgsmål har vi udarbejdet svarkategorier med graderne: "Meget enig", "Enig", "Hverken enig eller uenig", "Uenig" og "Meget uenig" (Bilag 6: 13-18). Da holdningsspørgsmål ikke er entydige og dermed svære at svare på, såfremt de bliver opstillet som "Ja" og "Nej" spørgsmål, muliggør svarkategorier, der opstilles som grader, at alle respondenterne kan forholde sig til spørgsmålet og i den forbindelse tage stilling hertil (Olsen 2006: 40). Vi argumenterer for, at disse overvejelser både gør vores målinger mere etisk forsvarlige samt øger deres reliabilitet. Målingernes pålidelighed øges, idet vi med disse overvejelser kan regne med, at respondenternes svar er placeret i de korrekte svarkategorier, hvorfor vi har mindsket målefejl.

Prøveundersøgelse

Vi valgte at lave en prøveundersøgelse af vores spørgeskema med henblik på at afprøve, hvordan spørgsmålene og svarkategorierne fungerer i praksis. På baggrund heraf kunne vi foretage eventuelle ændringer og dermed få færre målefejl (Olsen 2006: 68). Spørgeskemaet er blevet gennemgået af samtlige fire forskere, af personer fra vores netværk samt af vores vejleder. Denne prøveundersøgelse er med til at øge vores resultatets reliabilitet, idet vi inden udsendelse af spørgeskemaet fik testet, om spørgsmål og svarkategorier var forståelige og dermed ikke blev tillagt anden værdi end det, der var hensigten (Hansen & Andersen 2009: 150-151). Vi er, af vores testpersoner, blandt andet blevet gjort opmærksomme på, at det ikke var tydeligt nok i introduktionen, at spørgeskemaet kun henvendte sig til personer med en

psykisk sårbarhed, der spiller en rolle i deres hverdag. Vi har derfor tilføjet kategorien: “Jeg har hverken en psykiatrisk diagnose eller en psykisk sårbarhed” således, at vi kunne sortere de respondenter fra, som ikke var undersøgelsens målgruppe (Bilag 6: 2). I praksis fungerede sorteringen således, at de respondenter, der svarede: “Jeg har hverken en psykiatrisk diagnose eller en psykisk sårbarhed”, blev sorteret fra. Disse ændringer øger vores resultatets validitet da vi, såfremt vi ikke havde tilføjet denne sorteringsfunktion, ville få måleproblemer, da nogle af vores svar ville være ugyldige (Bryman 2016: 168), (Hansen & Andersen 2009: 153). Dette understøttes af vores data, hvor det fremgår, at 12% ud af 302 respondenter har svaret, at de hverken har en psykiatrisk diagnose eller en psykisk sårbarhed (Bilag 6: 2).

Kvalitativ data

I nedenstående afsnit vil vi beskrive vores overvejelser i forbindelse med indsamlingen af den kvalitative data - interviews. Afsnittet vil blandt andet indeholde en præsentation af vores informanter samt beskrive vores udvælgelse af disse.

Udvælgelse af informanter

Udvælgelsen af informanter skete på baggrund af besvarelserne af vores spørgeskema. I det sidste spørgsmål i spørgeskemaet havde vi muliggjort, at respondenterne kunne indsætte deres mail, hvis de ønskede at deltage i et interview. Dette resulterede i, at 97 respondenter opgav deres mail. På baggrund heraf har vi udvalgt nogle af respondenterne med henblik på at benytte disse som informanter. Som udgangspunkt for udvælgelsen af speciallets informanter, skulle vi således klargøre, hvad formålet med interviewene var samt hvilken viden, vi var interesserede i at opnå (Kvale og Brinkmann: 157-158). Vi påbegyndte udvælgelsen af informanter, ved at afgrænse os i forhold til alder. Vi besluttede at udvælge informanter fra de aldersgrupper i spørgeskemaet, hvor svarprocenten var højest. Det vil sige, at vi afgrænsede os til at interviewe personer mellem 21 år og 35 år, da 56% ud af de 306 respondenter var inden for denne aldersgruppe (Bilag 6: 2). Dette muliggjorde således, at vi kunne trække nogle tråde mellem interviewene og de tendenser, som vi så i spørgeskemaet. Hovedfokusset i dette speciale er, hvordan sociale relationer har betydning for individer med en psykisk sårbarheds identitet og udviklingsmuligheder. Vi var hertil interesserede i at udvælge informanter, der eksempelvis indgår i relationer med andre personer med en psykisk sårbarhed eller er i kontakt med diverse fagpersoner grundet deres psykiske sårbarhed. Dette

fokus på relationer blev således udgangspunktet for vores afgrænsning. Med denne afgrænsning kunne vi sikre os at få belyst, hvorvidt individet bliver fastholdt i den psykiske sårbarhed. Afgrænsningen udelukkede dog samtidig ikke, at vi under interviewene kunne få belyst, hvordan individernes resterende relationer påvirker dem i forhold til deres psykiske sårbarhed. Med dette fokus i baghovedet, kontaktede vi alle respondenterne fra vores udvalgte aldersgruppe, som havde opgivet deres mail. Vi kontaktede dem med henblik på først og fremmest at afklare, hvorvidt de “passede ind” i vores målgruppe, og altså var i kontakt med andre personer med en psykisk sårbarhed eller fagpersoner. Ligeledes ønskede vi at have en nogenlunde ligelig kønsfordeling. Da vi havde færre mandlige respondenter end kvindelige, udvalgte vi på forhånd de mænd, der ønskede at blive interviewet og som “passede ind” i målgruppen. Da nogle af de kontaktede respondenter ikke vendte tilbage, blev målgruppen yderligere indskrænket. Grundet covid-19 pandemien var vi nødsaget til at foretage vores interviews online. I den forbindelse prioriterede vi at have kamera på under interviewene, hvorfor vi ligeledes måtte fravælge nogle respondenter, der ikke følte sig tilpas med dette. De efterfølgende relevante respondenter, som ønskede at deltage i et interview, blev herefter en del af en tilfældig lodtrækning, hvor vi således fandt vores endelige fem informanter.

Vi endte således med at udvælge fem informanter til uddybende interviews. Vi har foretaget tre interviews med kvinder og to interviews med mænd. Fælles for alle fem informanter er, at de har en psykisk sårbarhed, der påvirker dem i hverdagen. Dette gør sig gældende uanset deres køn og alder. Informanterne vil blive præsenteret yderligere i afsnittet: “Præsentation af informanter”. I tråd med vores kritisk psykologiske ståsted har vi ikke et ønske om at skabe generaliserbar og objektiv viden. Formålet med interviewene er derimod at få indblik i informanternes personlige fortællinger og hverdagsliv. Vi besluttede således ikke at udvælge for mange informanter, da vi ønskede at gå i dybden med interviewene og få en forståelse for informanterne og deres livshistorier. Dette fokus på informanternes individuelle fortælling, betyder ligeledes, at det ikke nødvendigvis er positivt at have flere interviews. Få interviews kan således bidrage med mere dybdegående viden, hvor vi derimod vil benytte spørgeskemaet til at gå i bredden. Det var derfor vigtigt for os, at det ikke bliver en generaliserende fortælling, men derimod fem personlige fortællinger.

Interviewsituation

I forbindelse med vores interviews har vi, som nævnt, taget udgangspunkt i Kvales og Brinkmanns beskrivelse af semistrukturerede interviews. Kvale og Brinkmann beskriver, hvordan udførelsen af et interview er afgørende for, om informanterne åbner op og beskriver deres synspunkter omkring deres liv. Hertil udlægger Kvale og Brinkmann: “De første minutter af et interview er afgørende” (Kvale & Brinkmann 2015: 183). Vi har derfor både briefet vores informanter forud for interviewene samt indledt interviewene med en grundig briefing. Før interviewene informerede vi, over mail, vores informanter om rammerne for interviewene. I mailen beskrev vi interviewets længde og hvem der ville deltage i interviewet. I selve interviewet indledte vi med at definere situationen for informanterne. Det vil sige, at vi fortalte om interviewets formål, hvad lydoptagelsen skulle bruges til samt spurgte ind til, om informanterne havde spørgsmål, inden interviewet startede. Det var vigtigt for os, at informanterne havde en klar forståelse af os som interviewere, før de talte frit og eksponerede deres oplevelser og følelser for os, som fremmede. Derudover lyttede vi opmærksomt og udviste interesse, forståelse og respekt for, hvad vores informanter sagde. Vi blev i løbet af interviewene positivt overraskede over, hvor meget og hvor åbent vores informanter delte ud af deres oplevelser og erfaringer. Kvale og Brinkmann mener dog ikke, at dette er usædvanligt. Hertil udlægger de: “[...] det [er] en almindelig erfaring efter forskningsinterview, at interviewpersonerne har oplevet interviewet som ægte berigende, har nydt at kunne tale frit med en opmærksom tilhører og sommetider har fået ny indsigt i vigtige temaer i deres livsverden” (ibid: 183). Vi oplevede ikke kun, at vores informanter nød at tale frit men også, at nogle af dem fik ny indsigt i deres egen situation. For eksempel fortæller en af vores informanter, at hun forinden interviewet ikke havde tænkt over, hvor stor en betydning relationer har haft for hendes sygdomsforløb (Bilag 1: 26, L. 878).

Afslutningsvis afrundede vi interviewene med en debriefing, hvor vi spurgte ind til, om vores informanter havde mere at sige eller havde nogle spørgsmål. Det gav vores informanter en ekstra mulighed for at berøre emner, som de måtte have tænkt på under interviewet (Kvale & Brinkmann 2015: 184). For eksempel svarer en af vores informanter således, da vi spurgte, om hun havde mere, som hun gerne ville have uddybet: “[...] hvis jeg skal sige det implicit, så tror jeg det som folk med en psykisk sygdom har brug for, er at integrere dem i fællesskaber, der ikke handler om at have det dårligt” (Bilag 1, 26: L. 848-849).

Spørgsmål

Vi har valgt at foretage semistrukturerede interviews, da vi ønskede at føre en gensidig og fri dialog med vores informanter. Den semistrukturerede interviewform muliggør dette, da der tages afsæt i en interviewguide, hvor spørgsmålene ikke er lukkede, men derimod åbne, hvilket lægger op til, at informanterne kan bidrage med spontane svar. Interviewformen betegner Kvale og Brinkmann også som et semistruktureret livsverdensinterview, da den har til formål at indsamle viden om informanternes livsverden (Kvale og Brinkmann 2015: 22, 47, 186). Vi har valgt denne interviewform, da vi ønsker at få indsigt i informanternes hverdagsliv og undersøge, hvorvidt deres sociale relationer skaber muligheder og/eller begrænsninger i forhold til at udvikle sig eller blive fastholdt i deres psykiske sårbarhed. På samme måde som vi gjorde os overvejelser vedrørende spørgsmålstyper i spørgeskemaet, overvejede vi ligeledes, hvordan vi skulle formulere spørgsmålene i vores interviewguide og under interviewene. Vi har blandt andet været opmærksomme på, at vi ikke ønskede at stille ledende spørgsmål og således påvirke informantens svar i en bestemt retning (ibid: 230-231). Med dette in mente forsøgte vi at have åbne spørgsmål i interviewene. Ydermere var vi opmærksomme på, hvilke ord og formuleringer vi brugte under interviewene for ikke utilsigtet at stigmatisere informanterne. Med dette udgangspunkt omtalte vi eksempelvis vores informanter, som personer med en psykisk sårbarhed og ikke som psykisk sårbare. Disse overvejelser vil blive uddybet i afsnittet: "Ethiske overvejelser". Ved udarbejdelsen af vores interviewguide havde vi formuleret forskningsspørgsmål, hvilke fungerede som en teoretisk afgrænsning, der dannede grundlag for spørgsmålene (ibid: 157-158). Med disse spørgsmål kunne vi blandt andet konkretisere relevansen af de enkelte interviewspørgsmål.

Præsentation af informanter

Den første informant som specialet vil præsentere, er en kvinde i starten af 20'erne. Informanten er blevet anonymiseret, og vil derfor i specialet blive betegnet som "Julie". Julie er studerende og bor alene i en studiebolig. Desuden fortæller Julie, at hun lige har fået arbejde som mentor for elever i folkeskolen og gymnasiet. Julie boede noget af sin barndom delvis hos en aflastningsfamilie, hvor hun efterfølgende blev fjernet helt hjemmefra og flyttede ind hos en plejefamilie. Senere flyttede Julie ind på forskellige bosteder, hvor hun boede fra hun var 13-18 år gammel. Det er i denne periode, at Julie bliver tilknyttet psykiatrien. Julie fortæller, at fagpersonerne i psykiatrien havde svært ved at finde ud af,

hvad hun “fejlede”, hvilket resulterede i, at Julie fik at vide, at hun muligvis havde PTSD, borderline, bulimi, skizofreni og en anden diagnose, som hun ikke kan huske. Julie fortæller hertil, at hun i dag “kun” er diagnosticeret med aspergers (Bilag 1: 2, L. 49-51).

Vi har ydermere interviewet en mand på 34 år. Han vil i specialet blive betegnet som “Jacob”. Jacob bor i egen lejlighed, hvilket han er meget glad for og stolt over. Jacob fortæller hertil, at han nu har boet i egen lejlighed lige så længe, som han har boet på bosteder. Jacob er diagnosticeret med paranoid skizofreni. Hertil fortæller Jacob, at han egentlig var trappet ud af hans medicin i sommers og dermed ikke længere havde kontakt med psykiatrien, men grundet et tilbagefald, er han nu tilknyttet distriktpspsykiatrien. Jacob blev indlagt første gang som 17-årig, men fik først sin diagnose som 20-årig (Bilag 5, 3: L. 74).

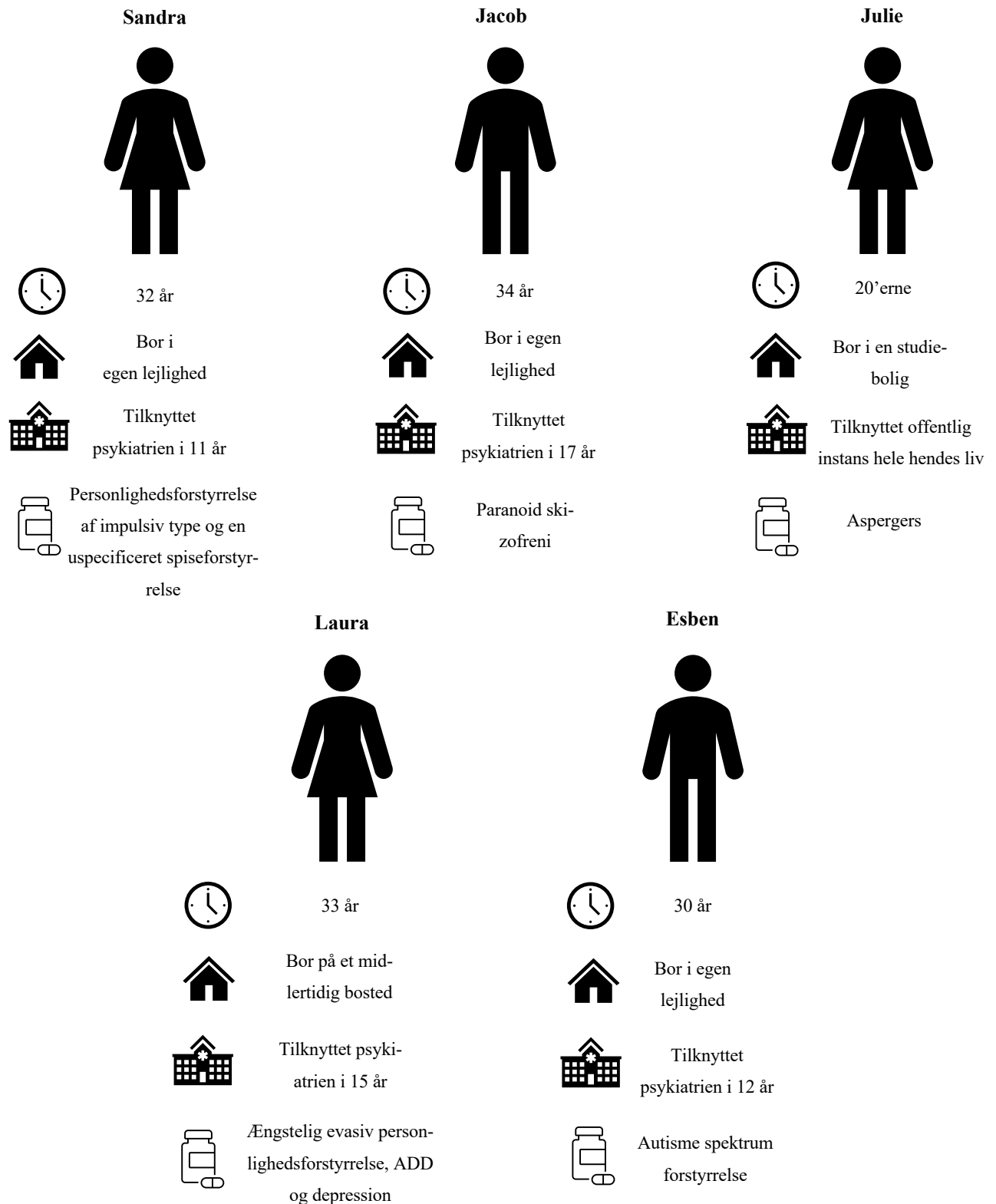
Specialets tredje informant er en mand på 30 år. Informanten er ligeledes blevet anonymiseret og betegnes “Esben”. Esben bor i en lejlighed og er til dagligt i gang med en erhvervsuddannelse. Esben fortæller, at der allerede i folkeskolen var en formodning om, at han havde en diagnose. Dog blev Esben ikke diagnosticeret dengang, men skolepsykologen anbefalede, at han skulle udredes. Ifølge Esben blev udredningen først sat i værk i gymnasiet, hvor han blev diagnosticeret med autisme. Esben forklarer, at denne diagnose ikke kan behandles, hvorfor han aldrig har været i behandling eller terapi. Dertil fortæller Esben, at han har en begrænset tilknytning til psykiatrien. Grundet denne begrænsede tilknytning kommer Esben ikke til at være den informant, der figurerer mest i analysen. Dog har vi alligevel valgt at medtage ham, da han bidrager med andre perspektiver end vores øvrige informanter

Den fjerde informant, er en kvinde på 32 år. Hun vil i specialet blive betegnet som “Sandra”. Sandra har haft en tilknytning til psykiatrien i mange år, og har boet det meste af sin ungdom på bosteder. I dag bor Sandra i egen lejlighed, hvilket hun, ligesom Jacob, er meget glad for og stolt over. Ligesom Julie og Esben, studerer Sandra til dagligt. Sandra fortæller, at hendes første indlæggelse var i 2009. Sidenhen har Sandra gået i adskillige behandlingsforløb. Hun er i dag overgået til et F-ACT team, som er et psykiatrisk ambulatorium. Sandra fortæller, at hun ikke har brug for F-ACT teamet længere, men at det giver hende en tryghed at vide, at de er der (Bilag 2: 1-2, L. 20-38).

Den femte og sidste informant som specialet vil præsentere, er en kvinde på 33 år. Informanten er ligeledes blevet anonymiseret, og vil i specialet blive betegnet som “Laura”. På nuværende tidspunkt bor Laura på et midlertidigt bosted, og har gennem de sidste mange

år boet på forskellige bosteder. Laura har en ængstelig evasiv personlighedsforstyrrelse, ADD og depression. Laura har en servicehund, som hjælper hende meget i løbet af dagen (Bilag 3: 1, L. 22-25). Laura blev diagnosticeret med depression i 2006. Hun blev indlagt første gang i 2013, og har været tilknyttet psykiatrien lige siden (Bilag 3: 2, L. 44-45). Nedenstående figur 1 illustrerer vores præsentation af informanterne, for at skabe et overblik.

(Figur 1)

Figur 1 illustrerer, at alle vores informanter har eller har haft en længere tilknytning til psykiatrien. Det er dog forskelligt, hvor meget psykiatrien og informanternes psykiske sårbarhed fylder i deres hverdag. Hertil er det vigtigt at have in mente, at individers psykiske sårbarhed er en dynamisk størrelse, som kan ændre sig fra dag til dag. Det vil sige, at disse individer kan have dage, hvor deres psykiske sårbarhed ikke fylder meget, og dage, hvor den gennemsyrrer alle deres handlinger. Dog mener vi ikke, at dette er en ulempe. De af vores informanter, som i dag ikke er en lige så stor del af psykiatrien, kan fortælle deres oplevelser og erfaringer ud fra et retroperspektiv. Dette kan være en fordel, da disse informanter kan have gjort sig erfaringer og reflekteret over deres situationer. I de tilfælde, hvor informanten stadig er en stor del af psykiatrien, kan vi få et nutidigt billede af, hvordan den psykiske sårbarhed udspiller sig i hverdagen. Vores vurdering er derfor, at alle vores informanter bidrager med mange forskellige oplevelser og erfaringer, som alle er unikke og vigtige for specialets undersøgelse.

Transskriptionsproces

Med informanternes samtykke blev interviewene optaget, med henblik på efterfølgende transskribering. Ifølge Kvale og Brinkmann omhandler en transskriptionsproces, at talesprog oversættes til skriftsprog. I en sådan proces skal forskeren tage stilling til, hvilken form for metode, der benyttes således, at det er den samme procedure, der danner grundlag for alle transskriberingerne. I specialet har vi valgt at benytte metoden, der betegnes *skriftsprogstil*, idet vi har udeladt gentagelser, fyldeord og bindeord - som eksempelvis ”øhhh” og ”hmm”. Vores valg af metode skyldes, at vi har benyttet den semistrukturerede interviewform, som er karakteriseret ved en åben samtale, hvor indskudte sætninger med utydelig snak og gentagelser ofte kan forekomme. I den forbindelse valgte vi at gøre brug af *transskriptionskonventionen*: ”/.../” i de tilfælde, hvor vi har udeladt ord, såsom ved utydelig snak. Ved brug af skriftsprogstil kunne vores empiri derfor blive mere letlæselig og forståelig, hvorfor mulige komplikationer i forhold til at benytte vores empiri i analysen kunne begrænses (Kvale & Brinkmann 2015: 239-241, 335).

I enhver transskriptionsproces vil der, ifølge Kvale og Brinkmann, indgå fortolkning, da transskribenten skal kunne opfange sammenhænge mellem informantens ord og betydningen, uden nødvendigvis selv at have været til stede under interviewet. Det skyldes, at man på lydoptagelserne ikke kan se kropssprog eller ansigtsudtryk, hvorfor sådanne detaljer ikke kan medtages (ibid: 235-236). Vi har dog forsøgt at imødekomme dette ved, at alle

specialets forskere hørte lydoptagelserne, imens transskriberingerne blev læst igennem. På den måde kunne vi sikre os, at transskriberingerne var så korrekte som muligt, hvilket indebar, at alle ord og sætninger var noteret i overensstemmelse med det, som informanterne sagde under interviewene. Derudover kunne vi notere tidspunkter i interviewet, hvor informanten udviste følelser ved eksempelvis at blive berørt eller grine, da de to forskere, som havde foretaget det pågældende interview, også ville være i berøring med transskriberingen.

Analysestrategi

Til behandling af vores empiri har vi benyttet *kodning* som analysestrategi. Ifølge Kvale og Brinkmann indebærer kodning, "[...] at der knyttes et eller flere nøgleord til et tekstafsnit med henblik på senere at kunne identificere en udtalelse [...]" (Kvale & Brinkmann 2015: 262). Ved at tildele steder i transskriberingerne nøgleord hjalp det os til at se, hvilke temaer, som gik på tværs af interviewene. De forskellige nøgleord udmøntede sig i fire analysedele, som dannede grundlag for opdelingen af vores diskuterende analyse. Da specialet har fokus på, hvordan de sociale relationer, som individer med en psykisk sårbarhed indgår i, påvirker deres udvikling og identitetsdannelse, har analysedelene ligeledes centreret sig omkring denne problemstilling. Disse analysedele lyder som følgende: "Personlige relationer", "Virtuelle relationer", "Bo- og væresteder" og "Fagpersoner". Med afsæt i Kvale og Brinkmann har vores kodning af interviewene derfor været empiristyret, da koderne er udviklet på baggrund af de fund, som udsprang af vores transskriberinger af interviewene (ibid: 263).

Efter kodningen er fuldført, begynder det næste trin, som er *meningskondensering*. Denne bygger på kodningen, men er kortere formuleringer af de meninger, som vores informanter udtrykker i interviewene. Med andre ord omformuleres lange sætninger til få ord, hvorfor det centrale fremhæves. Det ses eksempelvis i interviewet med vores informant Esben, som udtrykker:

"Vi har bare en tendens til at sige, at kontaktstedet [værestedet] det er for borgerne. Og kun de borgere, der har behov for det. Hvilket jeg mener, er en lidt uheldig tilgang for det gør, [...] at vi ikke rigtigt får minglet med "almindelige" mennesker i "almindelige" situationer" (Bilag 4: 3, L. 74-77).

I citatet giver Esben udtryk for, at væresteder, ifølge ham, også skal være for personer uden særlige behov, således at man på værestedet, kan omgås "almindelige" mennesker. I dette tilfælde kommer vores brug af meningskondensering til udtryk, idet vi udleder det centrale i citatet.

Dernæst kommer *meningsfortolkning*, hvor indholdet i transskriberingerne ikke blot begrænses til det sagte, men i stedet belyses ud fra kritiske fortolkninger. Dermed udvikler man som forsker strukturer og meningsrelationer, som ikke nødvendigvis er fremtrædende (Kvale & Brinkmann 2015: 269-272). Det ses eksempelvis i interviewet med vores informant Laura, hvor vi taler om, hvad hun får ud af at være en del af virtuelle relationer. Til dette svarer hun:

"[...] bare det at andre lige ser, at man har en dårlig dag. De behøver ikke at reagere særlig meget på det. Bare at de "synes godt om" billeder og sådan, altså vi forstår dig og sådan, bare det at de giver et like til et opslag man lige har slået op, så ved man, at det ikke er for, at de kan lide at man gør det, men at det er sådan en slags omsorg, de giver" (Bilag 3, 15: L. 473-477).

Her benytter vi meningsfortolkning til at belyse, hvad der kan ligge til grund for, at Laura føler omsorg når andre "synes godt om" hendes billeder, der eksempelvis viser selvskade. Det gør vi ved hjælp af vores inddragede teorier, der benyttes som et fortolkende værktøj. Her kan en meningsrelation opstå ved at belyse citatet med afsæt i Axel Honneths teori omkring anerkendelse, idet teorien kan komme med en mulig forklaring på, hvorfor Laura oplever et behov for anerkendelse via disse virtuelle relationer.

Etiske overvejelser

Vi har gjort os flere etiske overvejelser både før og efter foretagelsen af vores kvalitative interviews, samt ved udarbejdelsen af spørgeskemaet. Det var først og fremmest vigtigt, at vi i interviewene og spørgeskemaet ikke kunne komme til at påvirke vores informanter og respondenter i en negativ retning psykisk. Derfor var vi ved udarbejdelsen af interviewguiden og spørgeskemaet opmærksomme på, hvilke emner vi spurgte ind til. Vores spørgsmål centrerede sig i høj grad om informanternes og respondenternes hverdagsliv - såsom hvilke sociale relationer, de indgår i og dermed ikke spørgsmål om, hvorfor de fik deres psykiske sårbarhed, som for nogle kan være et sårbart emne at tale om. Derudover var spørgsmålene i interviewene forholdsvist åbne således, at informanterne selv kunne vælge, hvilke emner de

ønskede at gå i dybden med. Med disse overvejelser in mente vurderede vi, at risikoen for at interviewene kunne påvirke informanterne negativt var lille, da de selv havde råderum over interviewsituationen. Derudover var det informanterne selv, som aktivt ønskede at deltage i et interview, ved netop at oplyse deres mail, hvorfor vi vurderede at disse ikke kan have følt sig presset til at deltage. Samtidigt formodede vi, at disse personer måtte føle sig robuste nok psykisk til at tale med os, siden de ønskede at stille op til et interview. Ydermere blev informanterne, inden de takkede ja til interviewet, informeret om, at interviewet ville omhandle deres hverdagsliv. Dette skyldtes, at vi gerne ville skabe nogle trygge rammer for vores informanter således, at de var velvidende om, hvad de gik ind til. En anden etisk overvejelse vi gjorde os, omhandlede det som Kvale og Brinkmann betegner: *informeret samtykke*. Det indebar, at vi i starten af interviewene informerede informanterne om specialets formål samt hvem der får adgang til lydoptagelsen. Derudover informerede vi informanterne om, at de til enhver tid kunne forlade interviewet eller sige, hvis der var spørgsmål, de ikke ønskede at besvare (Kvale & Brinkmann, 2015: 113-117). Dog sendte vi ikke vores interviewguide ud til vores informanter forinden interviewene, da vi ikke ønskede at skabe forvirring eller usikkerhed i forhold til, hvor meget de skulle forberede sig. I forbindelse med udarbejdelsen af vores spørgeskema og interviewguide, samt afviklingen af vores interviews, var vi derudover opmærksomme på, hvilke ord og formuleringer vi brugte. Dette skyldtes, at vi ville sikre os, at der ikke var risiko for, at vi kom til at stigmatisere vores målgruppe. Som tidligere nævnt, indebar det blandt andet, at vi var opmærksomme på at omtale vores informanter og respondenter, som personer med en psykisk sårbarhed og ikke som psykisk sårbare personer, hvilket var for at indikere, at en psykisk sårbarhed er noget man *har*, og ikke noget man *er*. Derudover var vi opmærksomme på ikke at lade vores forudgående antagelser komme i spil, men i stedet lade vores åbenhed og nysgerrighed over for, hvad vores informanter havde at sige, danne grundlag for vores semistrukturerede interviewform.

Grundet den aktuelle situation med covid-19 pandemien, var det ikke muligt at afvikle interviewene fysisk. Som beskrevet i afsnittet: "Udvælgelse af informanter" prioriterede vi, at vi kunne se vores informanter på anden vis, for eksempel over Skype. Det skyldes at vi ønskede at kunne aflæse ansigtsudtryk osv. da det var personer, som vi på forhånd ikke havde en relation til og derfor ikke vidste hvordan ville reagere, eksempelvis på spørgsmål, som de ikke ønskede at besvare. En anden overvejelse vi gjorde os i forbindelse med, at interviewene foregik online, var at det kunne være nemmere for nogle af vores informanter at stille op til et

interview, da de ikke skulle mødes med os fysisk. Derudover tog vi et bevidst valg om kun at være to forskere under interviewene således, at situationen ikke virkede intimiderende for vores informanter, som tilfældet kunne være, hvis alle fire forskere havde deltaget.

5. Teoretisk afsæt

I dette afsnit præsenteres teorier af henholdsvis Richard Jenkins, Ole Dreier og Axel Honneth. Udvalgte begreber fra disse teorier vil blive benyttet som et analytisk værktøj i forhold til besvarelsen af vores problemformulering, idet de bidrager med forskellige perspektiver på vores genstandsfelt. Jenkins' teori om social identitet er med til at belyse, hvordan individets identitet er socialt konstrueret og dermed skabes og genskabes, når individet indgår i sociale relationer. Dreiers teori beskriver, hvordan individets udvikling er influeret af dets konkrete deltagelse i forskellige kontekster. Honneths anerkendelsesteori belyser, hvordan individets mulighed for et vellykket liv afhænger af, hvorvidt det opnår anerkendelse af samfundet samt af de sociale relationer individet indgår i. Disse udvalgte teoretikere kan placeres inden for tre forskellige videnskabsteorier. Hertil inddrager vi moderat eklekticisme for at begrunde, hvorledes forskellige teorier kan belyse vores komplekse genstandsfelt.

Moderat eklekticisme

I specialet begrænser vi os ikke til teorier, som har samme videnskabsteoretiske ståsted, da vi anser vores genstandsfelt som komplekst, hvorfor forskellige perspektiver kan give en større forståelse heraf. Vi anvender derfor moderat eklekticisme og anvender teorier, som har ståsted i videnskabsteoriene: kritisk psykologi, kritisk teori og socialkonstruktivismen. Vi introducerer teoretikernes videnskabsteorier i de respektive afsnit, for at give læseren et indblik i, hvilke forståelsesrammer teorierne skal ses i sammenhæng med. Professor i Psykologi Simo Køppe går bort fra forståelsen af eklekticisme, som en ukritisk sammenkobling af teorier og empiri. I den forbindelse introducerer han moderat eklekticisme, hvor man “[...] medtænker den mulige kombination af forskellige teoretiske udgangspunkter” (Køppe 2008: 15). Vores eklektiske arbejdsform kommer til udtryk ved, at vi stiller os kritiske overfor, hvad de forskellige teorier kan bidrage med i forhold til det genstandsfelt, som vi undersøger. Da vi er interesserede i at undersøge, hvorledes individets identitet skabes i samspil med dets relationer, finder vi det relevant at inddrage Jenkins' teori herom. Ligeledes er vi optagede af at undersøge udviklingsaspektet. Det skyldes, at vi ønsker at undersøge, hvilke udviklingsmuligheder individer med en psykisk sårbarhed har i de sociale relationer, som de indgår i. I den forbindelse forholder vi os kritiske overfor, hvordan disse individer begrænses i en positiv udvikling. Dette ligger til grund for, at vi inddrager

henholdsvis Dreiers teori omkring deltagelse og udvikling samt Honneths teori omkring anerkendelse, da både individets deltagelse samt oplevelsen af anerkendelse har betydning for dets udvikling og dermed identitetsdannelse.

Vi har ydermere afgrænset vores genstandsfelt, hvilket også er en nødvendighed ifølge Køppe. Han mener netop ikke, at det er muligt at beskæftige sig med et totalt genstandsområde empirisk, da dette ville være en for omfattende størrelse. Derfor bør man opdele genstandsområdet i håndterbare elementer, således at det bliver genstand for empiriske undersøgelser (Køppe 2008: 16). Med afsæt heri blev vores fokus i specialet derfor, hvilke udviklingsmuligheder, eller mangel på samme, individer med en psykisk sårbarhed oplever i de sociale relationer, som de indgår i. I den forbindelse valgte vi at dele genstandsområdet op i mindre elementer således, at vi i vores diskuterende analyse har fokus på forskellige relationers betydning for personer med en psykisk sårbarheds udvikling og identitetsdannelse. Disse relationer er for eksempel fagpersoner, familie, venner og virtuelle relationer, da det var disse relationer som vores informanter samt respondenter tillagde stor betydning.

Køppe opererer også med real- og erkendelsesobjekter. Et realobjekt definerer Køppe således: "[...] enhver afgrænset, faktisk og konkret eksisterende entitet består af en uendelighed af aspekter, der principielt kan undersøges hver for sig og i sammenhæng" (Køppe 2008: 16). I specialet er realobjektet: 'personer med en psykisk sårbarhed'. Når realobjektet metodisk reduceres til et erkendelsesobjekt, konstrueres et mønster af aspekter ved entiteten, som ønskes undersøgt. Det indebærer således, at et realobjekt kan udmønte sig i mange erkendelsesobjekter. Derfor er det, ifølge Køppe, vigtigt "[...] at en entitet kan være genstand for mange forskellige videnskaber og videnskabelige discipliner, og at det, der adskiller dem, netop er den specifikke selektion af de egenskaber disciplinen definerer som sine" (Køppe 2008: 16). Vores erkendelsesobjekt i specialet er således, at vi ønsker at undersøge, hvilken betydning relationer har for personer med en psykisk sårbarheds udvikling og identitetsdannelse, hvilket vi har udvalgt videnskabsteorier og teorier ud fra. Havde vi belyst realobjektet med udgangspunkt i andre teorier og videnskabsteorier, havde vores erkendelsesobjekt været et andet. Vores valg af teorier har derfor medført, at vi udvælger aspekter ved vores genstandsfelt, som er med til at skabe et bestemt erkendelsesobjekt.

Identitet

I dette afsnit præsenteres den britiske antropolog Richard Jenkins' teori om social identitet. Jenkins' teori er relevant at benytte i dette speciale, da vi ønsker at undersøge, hvilken betydning sociale relationer har for individets identitetsdannelse og udviklingsmuligheder. Med dette speciale ønsker vi at belyse, hvordan individet skabes og genskabes i samspil med andre herunder, hvorvidt disse sociale relationer skaber muligheder og begrænsninger for individet i forhold til at udvikle sig eller blive fastholdt i sin psykiske sårbarhed. Vi inddrager dermed Jenkins' identitetsforståelse, da den er et brugbart værktøj til at analysere og diskutere, hvordan identiteten for personer med psykisk sårbarhed konstrueres i samspil med deres relationer.

Teoretisk forståelsesramme

Vi vurderer at Jenkins, med sin teori om social identitet, kan placeres inden for den socialkonstruktivistiske videnskabsteori. Det skyldes at hans teori indeholder perspektiver på, hvordan individer konstruerer, og får konstrueret, deres identitet, og hvordan dette er socialt forankret. Socialkonstruktivismen opererer med en antagelse om, at der ikke findes én endegyldig sandhed om verden. Den viden, som individet har om verden og som opfattes som værende "sand", er derimod en antagelse, der er konstrueret i interaktion med andre. Denne konstruktionsproces ses både på mikroniveau, hvor individet taler med sine relationer omkring bestemte fænomener herunder, hvad der er etisk, politisk og social korrekt opførsel. Derudover konstrueres forståelser på makroniveau, hvor blandt andet medier, undervisning og diskurser spiller en rolle. Individet tilgår således verden med forforståelser, der er skabt af historiske og samfundsmæssige diskurser omkring, hvordan verden forstås (Juil & Pedersen 2012: 187-202).

I forlængelse heraf definerer Jenkins identitet som værende en konstruktion og altså noget, der konstant skabes og forhandles i sociale relationer. Identitet handler om gensidig genkendelse - dermed om de ligheder og forskelle, der er imellem individer. Jenkins udlægger, at identitet indebærer at klassificere ting eller personer samt at associere sig med nogen eller noget. Identitet vil derfor altid være socialt, da identifikation af andre og sig selv indebærer kommunikation og forhandling, og dermed social interaktion. Ifølge Jenkins omhandler identitet individets forståelse af, hvem man selv er og hvordan andre individer forstår en. Derudover handler det om, hvordan man forstår andre individer, samt hvordan de

forstår sig selv og andre. Denne identificering af andre, samt af sig selv, danner grundlaget for, at individer kan forholde sig til hinanden på meningsfulde måder. Således forsøger individet altid at finde ud af, hvem nye individer er, ved at placere dem i individets "sociale landkort". Denne placering sker med udgangspunkt i det andet individs udseende, herunder krop og påklædning, samt deres sprogbrug og evt. samtalsgang (Jenkins 2006: 25-31).

Tre sameksisterende ordener

Jenkins forsøger at bygge bro mellem individuel identitet (psykologisk) og kollektiv identitet (sociologisk). Således må teorier om identitet, ifølge Jenkins, medtage både individet og kollektivet. Jenkins udlægger at verden, som den konstrueres og opleves af individet, kan forstås som tre adskilte og sameksisterende ordener, der samtidig er tæt sammenhængende: *Den individuelle orden* (kropsliggjorte individer), *samhandlingsordenen* (interaktioner) og *den institutionelle orden* (institutioner) (Jenkins 2006: 40-43).

Den individuelle orden

Den individuelle orden omhandler den individuelle identitet, der er indlejret i *selvet*. På trods af betegnelsen mener Jenkins, at selvet er socialt konstrueret. Denne konstruktion sker i sociale interaktioner, hvor individet konstant definerer og redefinerer sig selv og andre. Selvet dannes således ud fra en (indre) selvdefinition og (ydre) definitioner, som andre udlægger. Jenkins lægger hertil vægt på, at individet er kropsliggjort, hvilket vil sige, at det besidder særlige fysiske kendetegn. Denne identifikation tager altså blandt andet udgangspunkt i individets krop, som både kan være et tegn på lighed og forskellighed i forhold til andre individer (Jenkins 2006: 43-44). Individer er således med til at definere og redefinere sig selv og andre, når de indgår i sociale interaktioner. Der er dermed tale om en gensidig proces, hvori individets identitet dannes ud fra dets indre definition og den eksterne definition.

I forlængelse af identitetsbegrebet definerer Jenkins selvet, som individets refleksive opfattelse af sin egen identitet. Dette skabes i relation til andre individer i forhold til deres ligheder og forskelligheder. Jenkins afviser både opfattelsen af selvet, som noget der baseres på individets indre samt opfattelsen af selvet, som værende noget ydre, der determineres af samfundet. Selvet er således hverken udelukkende individuelt eller kollektivt. Selvet kan forstås som den primære og første identitet. Det er dermed en slags "skabelon" for de efterfølgende identiteter, og er også den mest modstandsdygtige over for forandring. Selvet

skabes dog stadig i sociale interaktioner. Det skyldes blandt andet, at andre individer er et nødvendigt sammenligningsgrundlag for, at individet kan lære sig selv at kende (Jenkins 2006: 52-61, 72-73).

Samhandlingsordenen

Sociale interaktioner er omdrejningspunktet i samhandlingsordenen. Her tydeliggøres vigtigheden af det kollektive, da individets identitet enten skal valideres eller afvises af dets sociale relationer. Individet kan således præsentere sig selv på en bestemt måde over for andre, men kan ikke kontrollere, hvordan denne præsentation modtages. Den eventuelle godkendelse eller afvisning af præsentationen, får derefter individet til at reflektere og integrere (eller ikke) denne præsentation i sin identitet (Jenkins 2006: 44-45, 73). Jenkins uddyber det således: "Din ydre definition af mig er en ubønhørlig del af min egen indre selvdefinition - selv hvis jeg afviser eller yder modstand mod den - og vice versa" (Jenkins 2006: 50).

Den institutionelle orden

Den institutionelle orden omhandler sondringen mellem to kollektiver: *kategorier* og *grupper*. Ifølge Jenkins er en gruppe et kollektiv, der er defineret og identificeret af gruppemedlemmerne selv, og hvor der er gensidig anerkendelse gruppemedlemmerne imellem. Derimod er kategorier defineret og afgrænset af andre, hvor medlemmerne af kollektivet ikke nødvendigvis kan genkende kategorierne eller er velvidende om, at de tilhører denne (Jenkins 2006: 46, 107-111). Jenkins beskriver forskellen således: "So, whereas social groups define themselves, their name(s), their nature(s) and the boundary(s), social categories are identified, defined and delineated by others" (Jenkins 1994: 201). Fælles for grupper og kategorier er dog, at de involverede individer må have noget signifikant til fælles. Inklusion afføder eksklusion og dermed, hvilke individer, der ikke indgår i gruppen (Jenkins 2006: 105).

Social kategorisering

Kategoriseringen af en gruppe er, ifølge Jenkins, en del af to sociale processer, som er afhængige af og komplimenterer hinanden - den *interne definition* og den *eksterne definition*. I henhold til grupper udlægger Jenkins, at den interne definition er en definitionsproces, som foretages af en eller flere gruppemedlemmer, der definerer gruppens identitet. Den eksterne

definition omhandler derimod en definitionsproces, som er rettet mod andre. Det vil sige, at den drejer sig om processer, hvor udestående individer definerer og/eller kategoriserer en gruppe. Det kan for eksempel være kriminelle, alkoholikere eller personer med en psykisk sårbarhed. Dermed bliver gruppen, ved eksterne definitionsprocesser, kategoriseret af andre udestående individer, hvilket både kan være positivt og negativt. Disse definitionsprocesser er gensidigt afhængige af hinanden, og kan således ikke adskilles i dannelsen af en gruppes identitet (Jenkins 1994: 197-198, 218-219).

Jenkins skitserer i forlængelse heraf en “dem-os-konflikt”, da gruppens identitet defineres i sine forskelle til omverden. Jenkins udlægger dermed, at for at en gruppe kan definere et “os”, må gruppen også definere et “dem” (ibid: 203). Han udlægger det således:

“First, there is the influence of external definition (by others) on internal definition(s). Next, it is important to recognize the role in internal definition of the categorization, or external definition, of others: the process of defining ‘us’ demands that ‘they’ should be split off from or contrasted with ‘us’. Finally, there is the defence which pre-existing internal definitions may provide against the imposition of external definitions” (Jenkins 1994: 202-203).

Ifølge Jenkins er det ofte individets forskellighed fra “de andre”, der bringer deres egen lighed i centrum (Jenkins 2006: 105). Jenkins forklarer således, at oplevelsen af at blive kategoriseret som “dem” kan forstærke en eksisterende gruppes identitet gennem processer af reaktion og modstand mod den eksterne kategorisering. Kategoriseringsprocesser kan derfor både være med til at udvikle gruppeidentiteten, men også reproducere den allerede eksisterende gruppeidentitet (Jenkins 1994: 202-203).

Udvikling

I dette afsnit præsenteres den danske professor i Psykologi Ole Dreiers teori om læring og dermed udvikling. Vi finder det relevant at anskue vores genstandsfelt med afsæt i Dreiers teori, og således ud fra et kritisk psykologisk ståsted, da specialets forståelse af udvikling netop er, at det er en social proces, hvor individet gradvist forandres. Denne proces finder sted i samspillet mellem individet, det omgivende samfund samt relationerne i hverdagslivet. Vi vil derfor benytte dele af Dreiers teori med henblik på at undersøge, hvordan individer med psykisk sårbarhed udvikles eller begrænses i deres udvikling i forskellige relationer og kontekster.

Teoretisk forståelsesramme

Følgende afsnit vil sætte beskrivelsen af kritisk psykologi fra: “Specialets videnskabsteoretiske afsnit” i relation til, hvordan Dreier bevæger sig inden for den kritisk psykologiske vidensforståelse. Dreier anser, i tråd med den kritiske psykologi, individet og samfundet som gensidigt afhængige. Dreier opfatter udvikling som noget dualistisk, der skabes og genskabes i samspillet mellem individ og samfund. Individet udvikler sig, da det influeres af de kontekster, som det indgår i samtidig med, at individet selv påvirker disse (Schraube 2017: 33). Dreier beskriver i forlængelse heraf udvikling således: “[...] subjekter bliver til personer og udvikler sig som personer via deltagelse og som deltagere” (Dreier 1999: 83). Ifølge Dreier skal individet således ikke kun studeres i en isoleret kontekst, men derimod på en situeret måde, hvor det anskues som værende i stand til at ændre sine deltagelsesmåder undervejs i samspil med andre (Dreier 1999: 83). Ifølge den kritiske psykologi besidder individet således en *personlig handleevne* og er dermed i stand til at påvirke betingelserne: “På den ene side er vi som individer underlagt de betingelser, vi lever under – og på den anden side har vi muligheder for at få indflydelse på og ændre disse betingelser i overensstemmelse med vores egne behov og interesser” (Schraube 2017: 33). Individet er dermed underlagt betingelser, men er ligeledes i stand til at influere disse gennem sin deltagelse i sociale sammenhænge.

Individ og samfund

Dreier udlægger at udvikling skal forstås i relation til de kontekster, som individet er en del af samt de måder, hvorpå individet deltager heri (Dreier 1999: 78). Hertil præsenterer Dreier *handlerum*, hvilket betegner de objektive samfundsmæssige betingelser, som individet må handle i forhold til - altså individets livsbetingelser (Dreier 2002: 52-53). Individet har hertil en *dobbelt mulighed*. Denne dobbelte mulighed indebærer, at individet har mulighed for at leve under sine betingelser eller forsøge at råde over disse. At råde over sine relevante livsbetingelser er, ifølge Dreier, ikke noget formål i sig selv, men en mulighedsbetingelse for at opnå personlig udfoldelse og udvikling (ibid: 145). Individet har dog ikke altid mulighed for at råde over de samfundsmæssige betingelser, da disse kan være for omfattende. I disse tilfælde kan individet dog fortsat udvikles, når det udnytter sine handlemuligheder under betingelserne. Det vil dermed sige, at individets individuelle udviklingsmuligheder- og problemer ikke er en ren individuel affære (ibid: 63-64, 117). I forlængelse heraf anser vi

individets udvikling som værende noget, der finder sted mellem andre individer og med omverden. Individet tænker, føler og handler i relation til andre og på baggrund af de givne samfundsmæssige betingelser. Ifølge Dreier er disse betingelser hverken statiske eller determinerende, da individet har en vis mulighed for at råde over dem. Det vil sige, at de samfundsmæssige betingelser og relationen til andre individer, udgør både muligheder og begrænsninger for individets udfoldelse (Dreier 2002: 145), (Dreier 1999: 78). For yderligere at beskrive individets deltagelse og udvikling i hverdagslivet, vil vi nedenstående redegøre for udvalgte begreber fra Dreiers teori.

Handlekontekster

Til at beskrive de sociale sammenhænge, som individet indgår i, benytter Dreier begrebet *handlekontekster*. Handlekontekster er enhver form for gruppe, der er fælles om én bestemt praksis. Det kan for eksempel være en familie, en arbejdsplads eller en beboergruppe på et bosted. Der er forskellige niveauer af handlekontekster. Det vil sige, at der både er store, små, dominerende og knap så dominerende handlekontekster. Med egne ord beskriver Dreier det således: "Ved handlekontekst forstås en samfundsmæssig arrangeret socio-materiel enhed på en særlig lokalitet og for bestemte, mere eller mindre skarpt afgrænsede medlemmers deltagelse i dele af samfundslivet" (Dreier 1999: 79). Handlekonteksten består kun i kraft af, at deltagerne reproducerer og udvikler denne gennem deres handlinger. Som deltager i en handlekontekst, påpeger Dreier, at individet oplever handlekonteksten med afsæt i sit eget ståsted. Herfra handler, føler og tænker individet i forhold til dette fællesskab og i forhold til sin mulige deltagelses betydning for sit liv (ibid: 79). I dagens samfund deltager individet i flere handlekontekster. Såfremt at individet ikke deltager i forskellige handlekontekster, er konsekvensen, ifølge Dreier, følgende: "Det, der læres i en handlekontekst, gør netop kun en forskel i en anden handlekontekst, fordi der foregår noget forskelligt de to steder. Foregik der det samme, ville en særlig læringspraksis være overflødig" (ibid: 91). Deltager individet ikke i forskellige handlekontekster, begrænses det i sin udvikling, idet forskellige handlekontekster muliggør, at individet kan forfølge forskellige behov og interesser (ibid: 79). I det nedenstående afsnit vil vi gå i dybden med, hvilke muligheder og begrænsninger individet har i kraft af sin deltagelse i handlekontekster.

Handlemuligheder

Ifølge Dreier giver deltagelse i forskellige handlekontekster individet forskellige *handlemuligheder*. Med handlemuligheder mener Dreier, at forskellige handlekontekster rummer forskellige muligheder for at handle. Derfor skal individet, for at kunne handle i ét bestemt fællesskab, tage stilling til de muligheder som handlekonteksten tilbyder, herunder om disse muligheder kan imødekomme dets behov og interesser. Kort fortalt betyder det, at enhver handlekontekst rummer en række handlemuligheder, som individet skal tage stilling til i henhold til dets egne personlige behov, interesser samt anliggender (Dreier 1999: 80).

Handleevne

Med begrebet *handleevne* beskriver Dreier, hvordan individet selv influerer sine livsbetingelser. Handleevne omhandler altså, hvordan man som individ forholder sig til sine handlemuligheder. Individets handleevne udvikles gennem deltagelse i forskellige handlekontekster. Dreier beskriver det således: "I forskellige kontekster kræves og tilegnes forskellige forudsætninger gennem forskellige former for deltagelse" (Dreier 1999: 84). Ifølge Dreier lærer og udvikler individet sin handleevne, og dermed sin forudsætning for deltagelse, gennem de handlekontekster, som det indgår i. Det er netop gennem disse handlekontekster, at individet udvikler sin handleevne, som består af dets følelser og tanker, hvilke er med til at spore det ind på relevante måder at handle på (ibid: 83). Der kan skelnes mellem to former for handleevne - henholdsvis *den restriktive handleevne* og *den udvidende handleevne*. Den restriktive handleevne henviser til, at individets handleevne begrænses af dets betingelser. På baggrund heraf underlægger individet sig betingelserne, idet det forekommer risikabelt at udvide sit handlerum (Dreier 2002: 119). Dermed kommer situationens begrænsninger til at være præmissen for individets handlinger. Således ser individet bort fra alternative måder at handle på, idet det frygter de konsekvenser, der kan være forbundet med at handle anderledes. Dog påpeger Dreier at disse betingelsers indflydelse på individet, kan være begrænsende såvel som muliggørende. Idet individet bliver opmærksom på disse betingelser, kan det enten reproducere eller ændre disse. Dermed besidder individet ligeledes en udvidende handleevne, da det er i stand til at udvide sin rådighed over disse betingelser og dermed sit mulighedsrum (ibid: 30-36).

Institutionelle deltagerbaner

De *institutionelle deltagerbaner* omhandler, hvorledes der i en given kontekst er arrangeret forskellige måder, individet skal gennemleve denne kontekst. Disse institutionelle deltagerbaner dannes af *institutionelle arrangementer*, såsom uddannelsesmæssige arrangementer, hvor læring og dermed udvikling er mere eller mindre arrangeret (Dreier 1999: 82-87). Dreier beskriver det således:

“Den samfundsmæssige tilrettelæggelse af handlekontekster omfatter også institutionelle arrangementer af, på hvilke tidspunkter og perioder i en persons livsforløb og med hvilke særlige funktioner en person skal/kan deltage i denne institutionelle praksis [...]. Vi kan kalde sådanne institutionelle arrangementer for institutionelle deltagelsesbaner” (Dreier 1999: 82).

Da specialet ikke ønsker at undersøge uddannelsesmæssige arrangementer, vil vi i stedet bruge begrebet til at undersøge institutionelle arrangementer i psykiatrien såsom behandlingsforløb, gruppeterapi osv. Udviklingen inden for et institutionelt arrangement forbliver ikke kun inden for dette fællesskab, “[...] men strækker sig ud over dens rammer” (Dreier 1999: 88). Det gør den fordi, at individet i nogle tilfælde er nødsaget til at arbejde videre med sin udvikling uden for de institutionelle arrangementer. Selvom institutionelle arrangementer søger mod at udvikle individet, er det ikke altid, at individets personlige deltagerbane stemmer overens med den institutionelle deltagerbane. Det gør den sjældent, ifølge Dreier. Institutionelle deltagerbaner har forskellige betydninger for det enkelte individ. Individet griber sin deltagelse heri forskelligt an og giver den dermed en personlig retning (ibid: 88).

Personlige deltagerbaner

Ifølge Dreier influeres den *personlig deltagerbane* af de institutionelle deltagerbaner. Årsagen til dette er, at: ”Personen modificerer og udvikler i løbet af tilværelsen dens sammensætning og betydninger under hensyntagen til de samfundsmæssige og institutionelle deltagelsesbaner og til andre vigtige deltagere i personens tilværelse i forskellige kontekster” (Dreier 1999: 82). Det betyder, at individet må tage højde for de institutionelle arrangementers krav og spillerum i realiseringen af sin personlige deltagerbane. Individet skal strukturere et personligt livsforløb, som er sammensat af forskellige handlekontekster. På baggrund heraf realiserer og udformer individet dermed sin egen personlige deltagerbane.

Individet kan fastholde og forfølge en personlig deltagerbane i en kortere eller længere periode. Dermed er den personlige deltagerbane foranderlig, da individet undervejs orienterer sig i forhold til de muligheder, som foreligger og sætter disse i relation til vedkommendes behov og interesser, hvilket er med til at give den enkeltes deltagelse en særlig retning. Dreier påpeger i den forbindelse, at det vigtigste er, at individet får sin tilværelse i disse forskellige handlekontekster til at hænge sammen på tværs, således at individet kan forfølge forskellige behov, der skaber større variation og rigdom i tilværelsen. Individet tilstræber at skabe og udvikle en sammensat daglig tilværelse, for at opnå “et godt liv”. Såfremt dette ikke lykkes, kan individet opleve udfordringer, dilemmaer og kontraster, som det skal forholde sig til (ibid: 80-82, 87).

Anerkendelse

Vi har valgt at inddrage den tyske sociolog og filosof Axel Honneths teori omkring anerkendelse, da han med sit videnskabssteoretiske ståsted indenfor kritisk teori, er optaget af, hvilke træk i samfundet, der forhindrer menneskelig udvikling. Dette finder vi relevant, da vi i specialet ønsker at undersøge, hvordan anerkendelse, eller mangel på samme, har betydning for individer med en psykisk sårbarheds udvikling og identitetsdannelse.

Teoretisk forståelsesramme

Kritisk teori opdeles i tre generationer, hvor Honneth tilhører den tredje generation. Qua dette speciales brug af Honneths anerkendelsesteori, vil vi primært præsentere denne tredje generation. Kritisk teori ser det som samfundsvidenskabernes opgave at forholde sig kritisk overfor de samfundsforhold, der undersøges. Mere specifikt mener den tredje generation af kritiske teoretikere at de forhold, der forhindrer anerkendelse, skal identificeres. Således har kritisk teori et emancipatorisk sigte, og forskeren har dermed et normativt ideal om, hvordan eksempelvis samfundet *bør* være. Honneth tilhører således en normativ samfundsteori, hvor der opereres med klare forestillinger om, hvad “det gode liv” indebærer. Ifølge Honneth opnås “det gode liv” gennem de tre anerkendelsessfærer, da anerkendelse er en eksistentiel betingelse for et vellykket liv (Juul & Pedersen 2012: 320-321, 336). Honneth argumenterer for, at det normative ideal skabes i et samspil mellem det normative og det faktiske (den sociale virkelighed). Det normative ideal er således ikke universelt, men bør derimod være forankret i den sociale virkelighed. Kritik skal derfor begrundes i en menneskelig

frigørelsesinteresse (ibid: 337-344, 352-353). Honneth går ikke i dybden med, hvad det gode liv indebærer, da betingelserne for opnåelse af anerkendelse i de tre sfærer er historiske og kulturelle betingede. Derfor er disse betingelser også under konstant forandring. Således er han i stedet optaget af de statiske betingelser, som er nødvendige og som må stilles til rådighed for individets selvrealisering. Ydermere afhænger betingelserne for at opnå anerkendelse af det pågældende samfunds evne til at arrangere de betingelser, som tillader individet at udvikle et positivt selvforhold (Honneth 2003: 9-11). For at identificere individets anerkendelsesmuligheder bør forskeren, ifølge Honneth, fokusere på individets krænkelserfaringer. Det skyldes at forskeren kan lære mere af krænkelser end af anerkendelse, da socialt dårligt stillede individer sjældent er i stand til at forholde sig reflektivt til positive oplevelser af anerkendelse (Juil & Pedersen 2012: 344).

Anerkendelsessfærer og ringeagtsformer

Vi finder det relevant at begrebsliggøre Honneths anerkendelsesbegreb ud fra hans tre anerkendelsessfærer: *den private sfære*, *den retslige sfære* og *den solidariske sfære*. Det skyldes at individets udvikling mod at blive et fuldendt individ, ifølge Honneth, afhænger af at individet erfarer anerkendelse i alle tre sfærer. Hver af de tre anerkendelsesformer udmønter sig i, at individet lærer at forholde sig til sig selv og dermed kan blive et fuldendt individ. Hvor det er gennem anerkendelse i privatsfæren, at individet tilegner sig kærlighed, som danner grundlag for at kunne erhverve sig fundamental selvtillid, er det gennem anerkendelse i den retslige sfære, at der udløses en følelse af selvrespekt. Anerkendelse i den solidariske sfære udløser derimod selvværdsættelse, da dét at dele fælles værdier og normer udmønter sig i selvværd hos individet. Det er udviklingen i alle tre selvforhold som, ifølge Honneth, er afgørende for, at individet kan opnå "det gode liv". De tre anerkendelsesformer kan også betegnes som integrationskomponenter. I forlængelse heraf forklarer Honneth, at tilstedeværelsen af de forskellige anerkendelsesformer er en forudsætning for, at samfundet er fuldt integreret (Honneth 2003: 14-17).

Individet kan også opleve manglende eller nægtet anerkendelse, hvilket betegnes *ringeagt*. Denne ringeagt beskrives som en krænkelser eller disrespekt af individet (Honneth 2006: 175). Dét, at individet ikke oplever anerkendelse, støtte eller respekt af sine medmennesker kan resultere i, at det mister sit positive selvforhold, som er grundlæggende for dets udvikling (Honneth 2003: 18). Dette positive forhold til sig selv er netop kun noget individet

opretholder ved at få bekræftelse fra andre relationer (ibid: 85). På samme måde som der skelnes mellem de tre anerkendelsessfærer, skelner Honneth også mellem tre ringeagtsformer. Ringeagtsformerne adskiller sig i måden, hvorpå individet krænkes herunder, hvordan dets forhold til sig selv påvirkes heraf (ibid: 175-176).

Den private sfære

Den private sfære omhandler individets tætteste relationer - såsom familie og venner. Det er i denne sfære at kærlighed, omsorg og venskab udgør en forudsætning for, at individet bliver i stand til at deltage i nære fællesskaber samt i samfundsmæssige forhold (Honneth 2006: 11-12). Det er gennem disse relationer, at individet oplever kærlighed, som danner grundlag for at det kan skabe en fortrolighed med sine ressourcer og værdier, samt opleve disse blive modtaget og anerkendt af omverden (Honneth 2003: 15). Individet opnår, gennem kærlighed, evnen til at erfare egne behov og følelser samt at kunne udtrykke disse. Honneth er her inspireret af udviklingspsykologien og udlægger, at barnet i de første leveår indgår i en anerkendelsesproces med den primære omsorgsperson, som oftest er moderen. Denne proces overgår til en modningsproces, hvor den enkelte med tiden lærer at blive et selvstændigt individ, hvorfor der sker en løsrivning fra moderen (Honneth 2006: 130-135, 141-145). Dette er afgørende for, at individet kan indgå i verden på en fredfyldt måde (Honneth 2003: 15-17). Til forskel fra de to andre sfærer er det i denne, at individet danner grundlaget for at træde ind i et intersubjektivt forhold, da "[...] kærlighedsforholdet mellem subjekter erfares som et gensidigt affektivt behov [...]" (ibid: 11). Det vil sige, at individet opnår en erkendelse af at være gensidigt afhængig af anerkendelse fra tætte relationer (ibid: 11).

Ringeagt inden for privatsfæren optræder, når individet oplever en fratagelse af selvbestemmelse over egen krop, hvilket blandt andet gør sig gældende, når der udøves magt over individet i form af eksempelvis fysiske krænkelser - såsom voldtægt eller tortur. Dette kan resultere i, at individet mister tillid til sig selv og verden, hvorfor relationen til andre påvirkes heraf (Honneth 2006: 176-177). I specialet vil vi dog ikke kun have fokus på fysiske krænkelser, men også psykiske krænkelser. Vi mener, at ringeagt også kan forekomme grundet psykiske krænkelser og at konsekvenserne heraf kan være de samme - såsom at den enkeltes selvtillid påvirkes negativt.

Den retslige sfære

Den retslige sfære omhandler den form for anerkendelse, der opstår, når man som borger opnår rettigheder og selvrespekt. Det vil sige at individets evne til at handle moralsk, anerkendes og individet opnår således selvrespekt som et ligeværdigt medlem af samfundet (Honneth 2006: 11-12). Dette er dog ikke ensbetydende med, at et individ uden rettigheder ikke kan opnå selvrespekt. Den højeste form for selvrespekt realiseres dog kun, når individet anerkendes som værende autonomt handlende (Honneth 2003: 16).

Ringagt inden for den retslige sfære optræder gennem fornægtelse af individets rettigheder i samfundet, hvilket indikerer, at individet ikke opfattes som værende i besiddelse af moralsk dømmekraft på lige fod med andre. Derudover kan denne ringagt optræde gennem social udelukkelse i samfundet. Konsekvenserne heraf kan være, at individets selvrespekt påvirkes, grundet den begrænsede autonomi og følelsen af ikke at være et ligeværdigt medlem af samfundet (Honneth 2006: 177-178).

Den solidariske sfære

Det er i den solidariske sfære, at anerkendelsen finder sted gennem relation til gruppen, fællesskabet eller samfundet. Ifølge Honneth kan disse fællesskaber både være kulturelle, politiske og arbejdsmæssige. Det er i disse fællesskaber, at individet kan genkende sig selv og det er her, at dets deltagelse og positive engagement bliver anerkendt. Det er med andre ord i disse fællesskaber, at individet oplever en følelse af at være medlem af en social gruppe, der kan præstere noget, som har værdi for samfundets øvrige borgere. Den sociale værdsættelse medvirker til en følelsesmæssig tillid til, at dét individet præsterer eller de egenskaber, som individet besidder, anerkendes af de øvrige samfundsmedlemmer som værende noget, der har værdi (Honneth 2006: 11-12, 171-172). Således kan et samfund karakteriseres som solidarisk, såfremt det formår “[...] at integrere borgernes forskellige værdihorisonter, præstationer og færdigheder” (Honneth 2003: 17).

Som en konsekvens af problemer inden for den solidariske sfære opstår ringagt, hvilket resulterer i nedværdigelse eller fornærmelse af individet. Det udmønter sig i negative holdninger overfor individets eller en gruppes værdi. Derudover bliver forskellige individuelle eller kollektive levemåder nedvurderet, hvorfor disse opfattes som mindreværdige eller mangelfulde sammenlignet med andre. Derfor tillægges disse individer samt deres levemåde ingen social værdi. Dette kan resultere i, at individet betvivler, hvorvidt

det besidder karaktertræk, der kan værdsættes og desuden kan bidrage positivt til samfundet eller dets sociale liv (Honneth 2006: 178-179).

Teoriernes bidrag i samspil

Specialets teoretiske afsæt udgøres af teoretikere, der tilslutter sig tre forskellige videnskabsteorier - henholdsvis den kritiske psykolog Ole Dreier, socialkonstruktivistens Richard Jenkins og den kritiske teoretiker Axel Honneth. Som udlagt behandler disse teoretikere spørgsmålet om, hvilken betydning de sociale relationer, som individet indgår i, har for individet. Teorierne kan både underbygge samt supplere hinanden ved at belyse mangelfulde perspektiver, hvilket vi vil uddybe i dette afsnit.

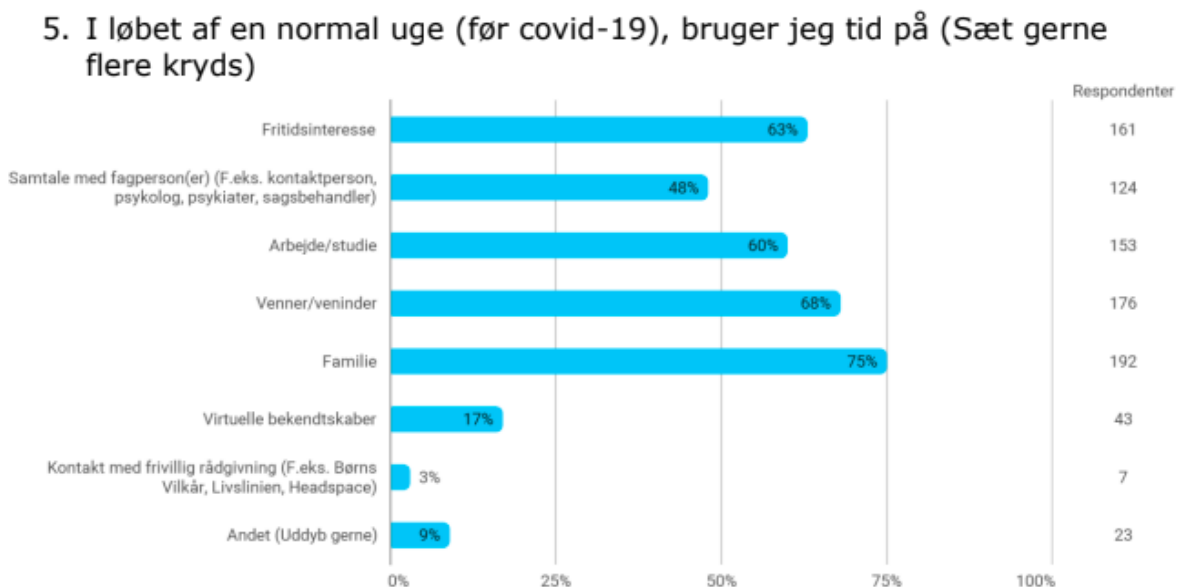
Teoretikerne, med deres forskellige videnskabsteoretiske ståsteder, kan bidrage med forskellige aspekter, dog uden at være diametrale modsætninger. Vi ser videnskabsteoriernes fællesnævner i kraft af, at de alle tager afstand til den positivistiske forskningsmetode. Det ses eksempelvis i og med, at de tre videnskabsteoretiske retninger deler opfattelsen af, at forskning ikke kan, eller bør være, objektiv eller neutral. Fælles for de tre videnskabsteorier er ydermere, at individet anses som værende socialt. Individets identitetsdannelse, udvikling, levevis osv. må således forstås i en samfundsmæssig og social kontekst (Dreier 1999: 83), (Jenkins 2006: 25-31). De inddragede teoretikere beskæftiger sig således, på hver deres måde, med individets tilblivelse. Jenkins anskuer dette ud fra et identitetsperspektiv, hvor han fokuserer på individets sociale identitetsdannelse. Specialets identitetsforståelse tager dermed primært udgangspunkt i Jenkins' teori. Således inddrager vi hans teori for at analysere, hvordan individer med en psykisk sårbarheds sociale relationer har en betydning for deres identitetsdannelse og selvopfattelse. I tråd med Jenkins beskæftiger Dreier sig ligeledes med individets tilblivelse. Dreier beskriver denne tilblivelse via individets deltagelse i forskellige handlekontekster, som danner grundlag for dets udvikling. Som supplement til Jenkins' teori bidrager Dreier med et perspektiv på, hvordan individets handlemuligheder og personlige handleevne udspiller sig i forskellige handlekontekster. I forlængelse heraf benytter vi Honneths anerkendelsesteori med henblik på at undersøge, hvorledes anerkendelse, eller mangel på samme, har betydning for individer med psykiske sårbarheds tilblivelse og mulighed for at blive "fuldendte" individer. Dermed supplerer Honneths anerkendelsesteori, Jenkins' identitetsbegreb med et perspektiv på hvilke elementer, der skal være til stede før individets tilblivelse kan "lykkes". Med disse inddragede teorier har vi mulighed for at

diskutere, hvorvidt, hvordan og hvorfor individet fastholdes i positionen som en 'person med en psykisk sårbarhed', hvilket kan begrænse dets mulighed for at udvikle sig i en retning, hvor den psykiske sårbarhed ikke føles som en begrænsning i hverdagen.

6. Kort fremstilling af spørgeskemaets resultater

Det følgende afsnit vil beskrive og præsentere nogle af spørgeskemaets resultater, for dermed at give læseren et overblik over de empiriske fund, som vi finder særligt relevante i forhold til vores genstandsfelt. Som nævnt tidligere er spørgeskemaet udarbejdet i Surveyxact og distribueret via Facebook - blandt andet gennem landsforeningen: "EN AF OS". Der var flest besvarelser i aldersgrupperne 21-25 år (29%) og 26-30 år (18%). Derudover var der markant flere besvarelser fra respondenter, som har en psykisk sårbarhed, der spiller en rolle i deres hverdag (69%) end respondenter, som har en psykiatrisk diagnose, der spiller en rolle i deres hverdag (19%) (Bilag 6: 2). De fleste af vores respondenter bor alene (44%), sammen med en partner (25%) eller med deres familie (18%).

Vi spurgte i spørgeskemaet ind til, hvad respondenterne i løbet af en uge bruger tid på, da vi ønskede at få et indblik i deres hverdagsliv. Her kunne vi se, at størstedelen af vores respondenter bruger tid på familie (75%), fritidsinteresser (63%), venner/bekendte (68%), arbejde/studie (60%) og samtaler med fagperson(er) (48%) (Bilag 6: 4). Respondenternes besvarelser af dette spørgsmål fremgår af nedenstående søjlediagram 1:

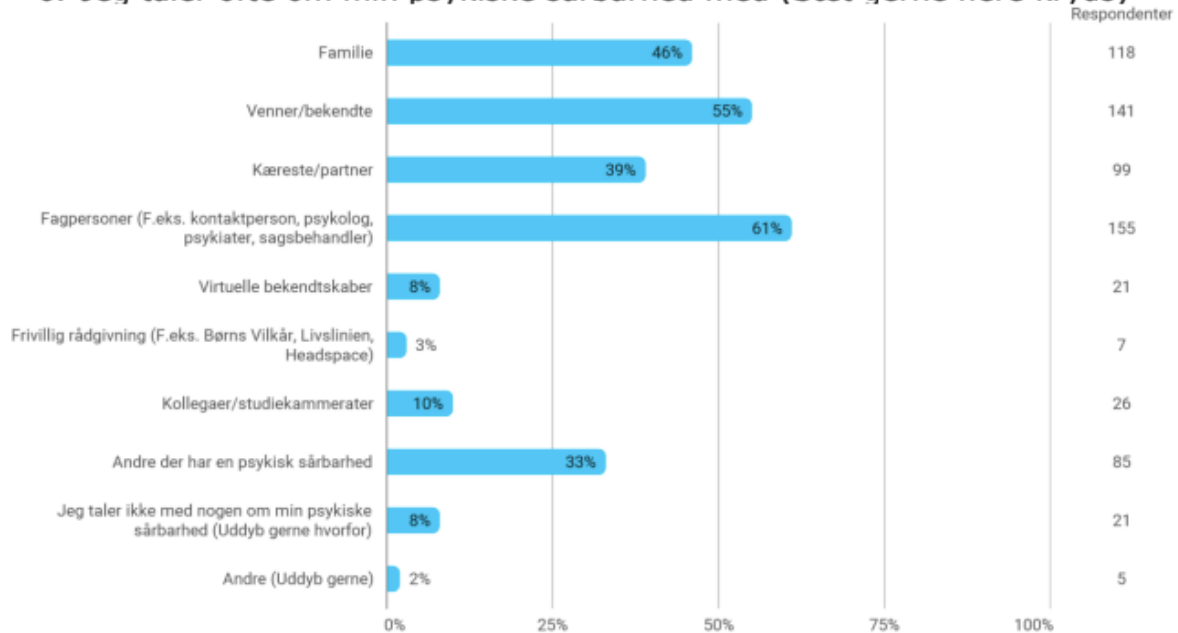

(Søjlediagram 1)

Vi spurgte ydermere ind til, hvem vores respondenter taler om deres psykiske sårbarhed med. Som det fremgår af nedenstående søjlediagram 2, taler respondenterne om deres psykiske

sårbarhed med fagpersoner (61%), venner/bekendte (55%), familie (46%), kæreste/partner (39%) og andre, der har en psykisk sårbarhed (33%) (Bilag 6: 4):

6. Jeg taler ofte om min psykiske sårbarhed med (Sæt gerne flere kryds)

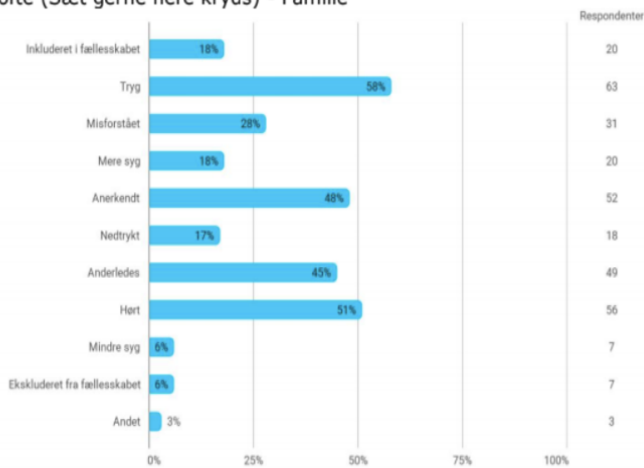

(Søjlediagram 2)

Det førnævnte spørgsmål (se søjlediagram 2) blev efterfulgt af et spørgsmål omhandlende, hvad respondenterne føler, når de taler om deres psykiske sårbarhed med de personer, der fremgår af ovennævnte søjlediagram. Det første som vi finder interessant er, at der var en stor del af de respondenter, som taler med deres familie, om deres psykiske sårbarhed, som føler sig misforstået (28%) og anderledes (48%). Derudover var der også mange respondenter, som svarede, at de føler sig trygge (58%) og anerkendte (48%) når de taler med deres familie. Det er bemærkelsesværdigt, at det især er når respondenterne taler om deres psykiske sårbarhed med deres familie, at der bliver koblet negative følelser hertil sammenlignet med de andre kategorier (Bilag 6: 6). Hvis vi sammenligner med eksempelvis de respondenter, som taler om deres psykiske sårbarhed med andre, som har en psykisk sårbarhed, er det kun 7%, som føler sig anderledes og 4%, som føler sig misforstået. Her føler langt de fleste sig inkluderet i fællesskabet (85%), anerkendte (73%) og hørte (77%) (Bilag 6: 12). Se sammenligningen i nedenstående søjlediagrammer 3 og 4:

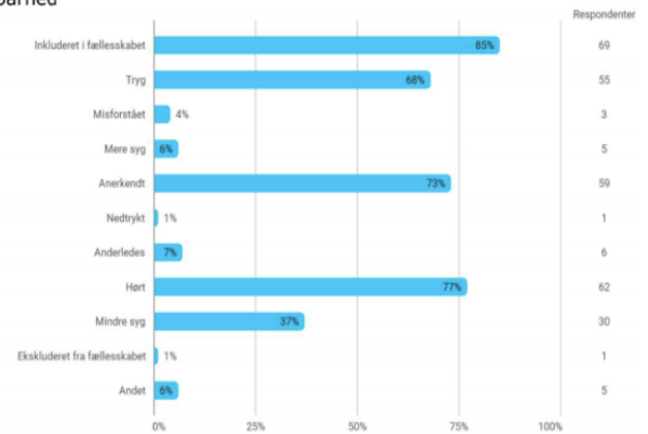

7. Når jeg taler om min psykiske sårbarhed med nedenstående, føler jeg mig ofte (Sæt gerne flere kryds) - Familie

(Søjlediagram 3)

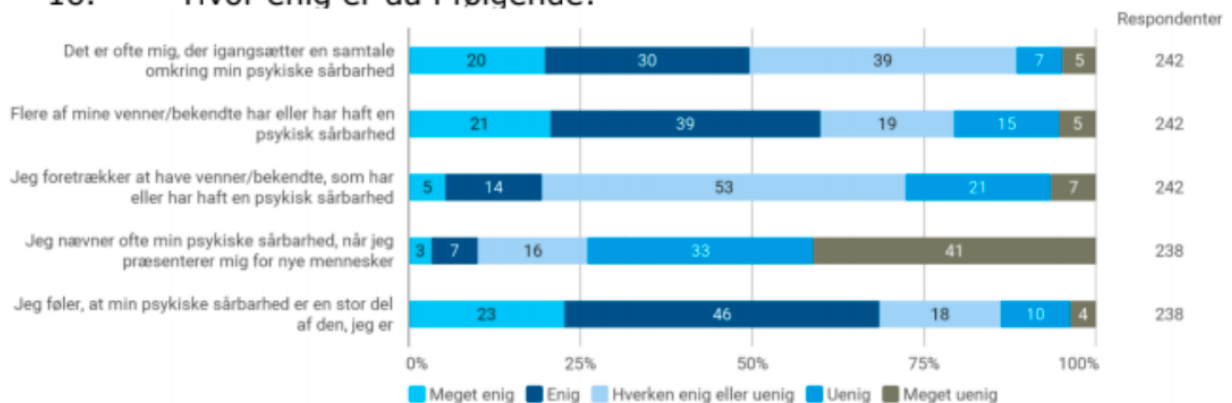
14. Når jeg taler om min psykiske sårbarhed med nedenstående, føler jeg mig ofte (Sæt gerne flere kryds) - Andre der har en psykisk sårbarhed

(Søjlediagram 4)

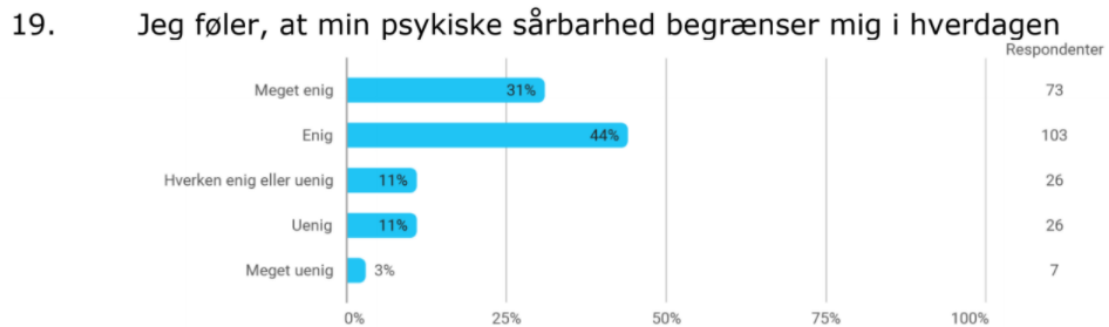
Et andet spændende perspektiv som vores data pegede på var, at langt de fleste af vores respondenter har venner og bekendte, som har eller har haft en psykisk sårbarhed (60%). På trods af dette fremgår det af spørgeskemaet, at de fleste svarede ”Hverken enig eller uenig” (53%) eller ”Uenig” (21%) til udsagnet: ”Jeg foretrækker at have venner/bekendte, som har eller har haft en psykisk sårbarhed”. Vi fandt det ydermere interessant, at 79% af respondenterne svarer, at de føler, at deres psykiske sårbarhed er en stor del af den, de er. På trods af dette er der 74% af respondenterne, som svarer: ”Meget uenig” og ”Uenig” til, at de nævner deres psykiske sårbarhed når de præsenterer sig for nye mennesker (Bilag 6: 13). Disse fire udsagn fremgår af nedenstående søjlediagram 5:

16. Hvor enig er du i følgende:

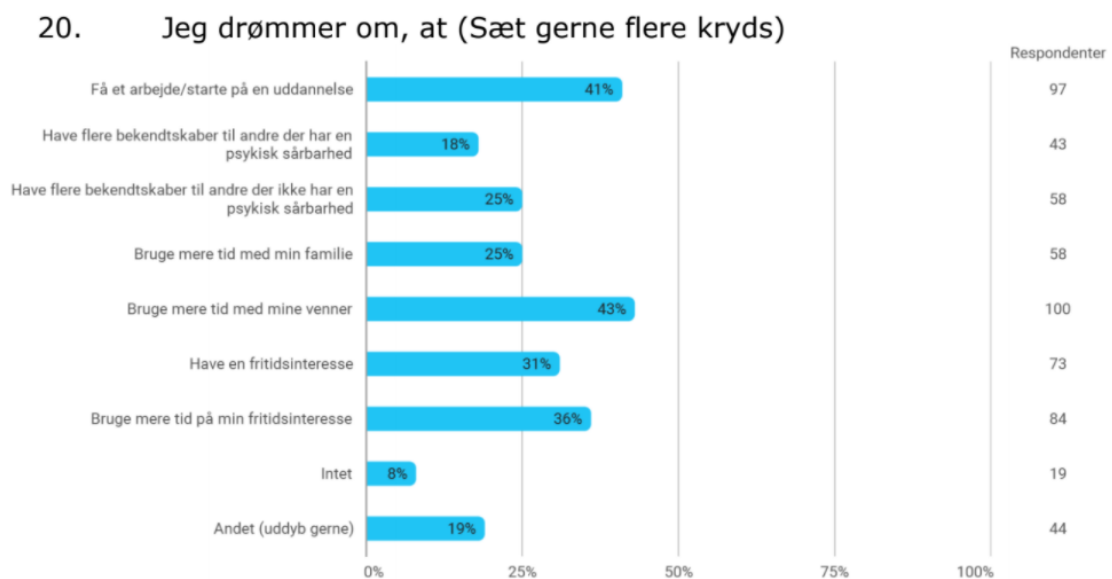
(Søjlediagram 5)

Et andet empirisk fund som vi finder interessant er, som det fremgår af nedenstående søjlediagram, at størstedelen af vores respondenter føler, at deres psykiske sårbarhed begrænser dem i hverdagen. Her kan vi se, at 75% af vores respondenter svarede: “Meget enig” og “Enig” til, at deres psykisk sårbarhed begrænser dem hverdagen (Bilag 6: 18). Dette fremgår af nedenstående søjlediagram 6:

(Søjlediagram 6)

Afslutningsvis spurgte vi ind til, hvad vores respondenter drømmer om. Her fremgår det, at de fleste ønsker at få et job/starte på uddannelse (41%) samt at bruge mere tid med deres venner (43%). Derudover er der 19%, som svarer: “Andet”, hvortil nogle af respondenterne kommenterer, at de ønsker at få det bedre, blive mere robuste, slippe for negative tankemønstre og få mere overskud (Bilag 6: 21-23). Respondenternes besvarelser fremgår af nedenstående søjlediagram 7:

(Søjlediagram 7)

Som det fremgår af bilaget, har vi stillet respondenterne 20 spørgsmål (Bilag 6). Frem for udelukkende at behandle spørgsmålene hver for sig, har vi valgt at lave seks krydstabeller, i hvilke vi sammensætter svarene fra to forskellige spørgsmål (Bilag 7: 2). Disse krydstabeller er udarbejdet med henblik på at kunne påpege sammenhænge, der gør sig gældende på tværs af spørgsmålene.

De ovenstående spørgsmål er fremlagt, da de har gjort et særligt indtryk på os og udviklet vores forståelse af, hvilke relationer personer med en psykisk sårbarhed indgår i, og hvordan disse influerer deres mulighed for at udvikle sig hen mod en hverdag, hvor denne ikke er dominerende. Dermed har empirien peget på spændende perspektiver. Respondenternes besvarelser fra vores spørgeskema vil i den diskuterende analyse blive benyttet som et understøttende og uddybende element i forhold til vores informanternes fortællinger.

7. Diskuterende analyse

I denne diskuterende analyse vil vi skabe indsigt i vores informanternes identitetsdannelse og udvikling samt belyse, hvad der kan udfordre denne og dermed fastholde informanterne i deres psykiske sårbarhed. Det er hertil vigtigt at nævne, at skellet mellem negative og positive oplevelser i vores informanternes hverdag ikke er så skarpt, som det kan blive fremlagt i nedenstående diskuterende analyse. Vi foretager således dette skel mellem negative og positive oplevelser af analytiske grunde, men med dét forbehold, at disse er mere dynamisk sammenvævet i virkeligheden. Denne diskuterende analyse tager primært udgangspunkt i vores informanternes hverdagsliv. Qua de forskellige perspektiver der kom til udtryk i interviewene, vil vores informanter indgå i delanalyserne i forskellige omfang. Dermed vil ikke alle informanterne blive præsenteret i alle delanalyserne. Vi tager således udgangspunkt i informanternes livsfortællinger og fokuserer på dét, som de selv har fremhævet under interviewene. Ydermere vil vi understøtte disse fortællinger med respondenternes besvarelser fra vores spørgeskema. Vi benytter Jenkins', Honneths og Dreiers teorier som et analytisk værktøj til at behandle vores indsamlede empiri. Disse teoriers begreber vil vi benytte til at forstå, forklare og diskutere vores analytiske fund. Vi vil indledningsvis i hver delanalyse, herunder i de forskellige analyseafsnit, præsentere den empiri, som delanalysen primært tager udgangspunkt i. Efterfølgende vil vi belyse empirien med afsæt i vores teorier. Vi vil ydermere diskutere vores argumenter samt analytiske fund løbende. Den diskuterende analyse inddeles i følgende fire delanalyser: "Personlige relationer", "Virtuelle relationer", "Bo- og væresteder" samt "Fagpersoner". Vi har opdelt analysen i disse fire dele, for at kunne gå i dybden med de relationer, som havde og har stor betydning for vores informanternes liv.

Personlige relationer

Denne analysedel vil behandle følgende underspørgsmål:

Hvilken rolle spiller individet med en psykisk sårbarheds personlige relationer for dets udviklingsmuligheder og identitetsdannelse?

Vi vil dermed fokusere på, hvilken betydning personlige relationer har for vores informanternes udviklingsmuligheder og identitetsdannelse. Med personlige relationer menes eksempelvis

familie, venner og bekendte. Interessen herfor udspringer af, at vores informanter og respondenter påpeger, at disse personlige relationer både har og har haft en positiv og negativ betydning for dem. I nedenstående analyse vil vi blandt andet belyse, hvorvidt det har en betydning for vores informanternes udvikling og identitetsdannelse, at deres relationer har en psykisk sårbarhed eller ej.

Familieforhold

I dette analyseafsnit vil vi undersøge, hvordan vores informanternes familieforhold kan have haft indflydelse på deres identitetsdannelse og selvforhold. I vores interviewguide havde vi ingen spørgsmål, der specifikt omhandlede informanternes familieforhold. Det skyldes blandt andet, at vi ikke ønskede at have fokus på informanternes opvækst. Derudover ønskede vi at lade informanterne selv komme ind på de relationer, som de fandt relevante i deres liv. Familieforhold og opvækst blev dog berørt i en vis grad under alle vores interviews. Sandra fortæller eksempelvis, at hun brugte sine weekender hjemme hos sine forældre i den periode, hvor hun boede på bosted. Dog tilføjer Sandra, at dette sled på deres forhold (Bilag 2: 2, L. 65-66). Sandra fortæller derudover, at hun talte og taler en smule med sin familie omkring sin psykiske sårbarhed. Ifølge Sandra kan det dog være hårdt at tale om den psykiske sårbarhed med personer, der er så følelsesmæssigt involveret, som hendes familie er (Bilag 2: 10, L. 332-335). Hun fortæller i den forbindelse:

“[...] jeg delte aldrig, hvis jeg sådan havde selvmordstanker eller skærettrang [...] jeg synes, at det er for voldsomt en ting, at lægge på ens families skuldre. Sådan har jeg det stadig i dag. Nu har jeg jo ikke de tanker i dag. Men jeg tænker da stadig over, hvem jeg deler, hvad med - f.eks. med maden [...]. Det drøfter jeg ikke med min familie, fordi de forstår det ikke [...]. Jeg kan også godt mærke, at mine forældre nogle gange godt kan have svært ved at rumme mig stadigvæk” (Bilag 2: 11, L. 339-350).

Sandra giver således udtryk for, at hun ikke føler, at hun kan dele alle sine tanker med sin familie. Det skyldes blandt andet at hun ikke altid oplever, at familien forstår og kan rumme hende. Laura berører ligeledes, hvordan hendes familie somme tider har svært ved at forstå hende og hendes psykiske sårbarhed. Hun udtaler blandt andet, at hun ofte ender i skænderier med sin mor. Ifølge Laura skyldes det, at moren har svært ved at forstå hendes psykiske sår-

barhed (Bilag 3: 11, L. 346-351). Jacob har også oplevet problemer med sin familie i forbindelse med hans psykiske sårbarhed. Han fortæller, at det var svært for ham at snakke med familien, da de trak sig fra ham, fordi de ikke kunne rumme hans psykiske sårbarhed. Han siger ydermere, at han i dag går ture med sine forældre hver anden uge samt er glad for, at de har knyttet bånd igen (Bilag 5: 10, L. 310-316), (Bilag 5: 4, L. 126). I modsætning til de resterende informanter, omtaler Julie ikke sine forældre. Hun nævner dem kun kort, da hun henkastet fortæller, at én af hendes forældre har begået selvmord (Bilag 1: 7, L. 233-234). Julie fortæller derimod, at hun har været i kontakt med offentlige instanser hele sit liv. Hun udlægger det således:

“[...] jeg har altid, så langt tid tilbage jeg kan huske, været tilknyttet en eller anden offentlig instans.

Da jeg var barn, var jeg tilknyttet kommunen, altså vi havde sådan en hjemmehjælper hos os. Jeg havde en aflastningsfamilie på et tidspunkt og da jeg var 13 år blev jeg fjernet hjemmefra og røg i en plejefamilie og bagefter røg jeg på et opholdssted, hvor jeg boede fra jeg var 13 til 18 år” (Bilag 1: 2, L. 41-45).

Hun fortæller hertil, at hun altid har set pædagogerne på ét af bostederne som rollemodeller og forældrefigurer (Bilag 1: 13, L. 428-429). I vores spørgeskema ser vi, at 46% ud af 255 respondenter ofte taler med deres familie omkring deres psykiske sårbarhed. Det ses hertil at respondenterne i højere grad taler om deres psykiske sårbarhed med fagpersoner og venner/bekendte end de gør med familien (Bilag 6: 5). Respondenterne vælger primært positive tillægsord til at beskrive, hvad de føler under disse samtaler med deres familier, hvor de i særdeleshed føler sig: “Trygge” og “Hørte”. Det ses dog ligeledes, at omkring halvdelen af disse respondenter føler sig: “Anderledes” (Bilag 6: 6). Som beskrevet i afsnittet: “Kort fremstilling af spørgeskemaets resultater” er det dog, sammenlignet med de andre relationer, særligt samtalerne med familierne, som respondenterne beskriver med negative tillægsord. Det tyder således på, at samtalerne omkring den psykiske sårbarhed med familien både giver respondenterne tryghed og anerkendelse, men ligeledes fremhæver en følelse af at være anderledes.

Den teoretiske vinkel

Vi finder det relevant at inddrage Honneths beskrivelse af anerkendelse i den private sfære, der omhandler individets tætteste relationer, såsom familie (Honneth 2006: 11-12). Det skyldes, at vi kan benytte den private sfære til at undersøge, hvilken betydning informanternes

forhold til familierne kan have for deres selvforhold. I den private sfære opnår individet, gennem kærlighed, evnen til at erfare egne behov og følelser samt at kunne udtrykke disse (ibid: 130-135, 141-145). Det er ydermere i disse relationer, at individet oplever kærlighed, som danner grundlag for, at det kan skabe en fortrolighed med sine ressourcer og værdier (Honneth 2003: 15). Som nævnt ovenstående udlægger Laura, Sandra og Jacob, hvordan deres familier kan have svært ved at håndtere deres psykiske sårbarhed. Vi udleder i forlængelse heraf, at informanterne kan have oplevet, og fortsat oplever, ikke at modtage anerkendelse og omsorg fra familien, grundet den manglende forståelse. Med ståsted i Honneths teori kan denne manglende anerkendelse medvirke til, at informanterne oplever problemer i forhold til at kunne udtrykke deres følelser og desuden oplever en manglende fortrolighed med deres ressourcer. Disse problematikker i forhold til at udtrykke følelser kan blandt andet ses i Sandras, Lauras og Julies tilfælde i og med, at de har udvist selvskadende adfærd - blandt andet i form af at skære i sig selv (Bilag 3: 14, L. 448-460), (Bilag 1: 8, L. 240-241). Sandra beskriver det således:

“Hvis der er noget i min hverdag, der fylder, så har jeg meget brug for at snakke om det [...]. Få reflekteret over tingene. Men jeg tror også, at det handler om, at jeg aldrig har været særlig god til at snakke med andre om, hvordan jeg har det. Det er jo også noget af det, som jeg har brugt sindssygt mange år på at lære – ”hvorfør har jeg det, som jeg har det”. Og så skar jeg mere i mig selv dengang [...]. Nu kanalisere jeg det mere ud, kan man sige. Jeg har ligesom brug for at komme ud med det på en eller anden måde. Fordi det ligger og fylder meget inde i mit hoved. Måske tidligere så skar jeg det ud [...]. Jeg havde bare meget svært ved at være i mine følelser og jeg tror ikke, at jeg vidste, hvor jeg skulle gøre af dem” (Bilag 2: 12, L. 378-389).

Sandra pointerer selv, at én af årsagerne bag hendes selvskade var, at hun ikke vidste, hvordan hun skulle håndtere sine følelser. Laura og Julie påpeger derimod ikke, at den selvskadende adfærd er en måde, hvorpå de kan få afløb for følelserne. I alle tre informanternes tilfælde argumenterer vi dog for at manglende anerkendelse fra familiernes side, kan have haft betydning for, at de ikke evner at udtrykke deres følelser, hvorfor de tyr til selvskade. Denne selvskadende adfærd er dog kompleks at beskrive og forklare, hvorfor vi ligeledes vil undersøge den i forbindelse med informanternes resterende relationer. Dette vil vi undersøge i analyseafsnittene: “Fordele og ulemper ved at indgå i virtuelle relationer” og “Relationer til beboerne”.

Vi sætter ligeledes spørgsmålstegn ved, hvorvidt vores informanter, grundet manglende anerkendelse i den private sfære, har problemer med at anerkende deres egne ressourcer. Denne problematik ses blandt andet i følgende udtalelse fra Sandra: “Til sidst følte jeg helt seriøst – jeg kan ikke finde ud af noget. Dét, at jeg er startet i skole, har gjort alverden. Dét, at der faktisk er nogle, som ser mine kompetencer” (Bilag 1: 12, L. 394-398). Sandra udtrykker her en manglende fortrolighed med sine ressourcer i og med, at hun ikke følte, at hun “kunne finde ud af noget”. Julie fortæller ligeledes, at hun længe har følt, at hendes ressourcer var begrænsede. Det ses blandt andet i følgende citat:

“[...] [Pædagogerne] arbejdede også rigtig meget på at sige: “Julie, prøv nu på at se dig selv i et andet lys. Du klarer dig super godt på gymnasiet, så du er jo ikke dum, du kan godt et eller andet”. Men jeg var sådan: “Ej men det jo også bare lige meget, for jeg kan ikke det, det og det”” (Bilag 1: 13, L. 433-436).

Med ståsted i Honneths teori kan manglende anerkendelse fra familien således ligge til grund for, at Sandra og Julie følte, at deres ressourcer var begrænsede. Med udgangspunkt i ovenstående kan vi således udlede, at flere af vores informanter har oplevet ringeagt i den private sfære. Denne ringeagt kan blandt andet være en forklaring på, hvorfor informanterne har problemer i forhold til at udtrykke følelser samt tillægge deres egne ressourcer værdi.

Som beskrevet ovenstående har Julies opvækst i høj grad været påvirket af diverse offentlige instanser - såsom plejefamilie, aflastningsfamilie og bosteder. Det er hertil interessant at undersøge, hvordan Julies årelange indgåelse i offentlige instanser har haft betydning for hendes identitetsdannelse. Hertil inddrager vi Jenkins' begreb: selv. Selvet kan forstås som den primære og første identitet, og dermed en slags “skabelon” for de efterfølgende identiteter. Selvet dannes både ud fra individets egen opfattelse samt andres opfattelser af individet (Jenkins 2006: 72-73). Julie har, som nævnt, gennem hele sit liv været i kontakt med offentlige instanser, hvor omdrejningspunktet har været, at hun skulle have hjælp. Med ståsted i Jenkins' teori vil personerne i disse offentlige instansers opfattelser af Julie således have betydning for, hvordan hun danner sin identitet. Grundet denne lange og gennemgående kontakt med disse instanser udleder vi, at Julies selv i høj grad er påvirket af opfattelserne herfra. I kraft af de offentlige instansers formål antager vi, at Julie i disse offentlige instanser højst sandsynligt er blevet anset som et individ, der skal have hjælp. Præmissen for at få hjælp er, at man skal have det dårligt eller at der skal være noget galt. Vi antager derfor, at Julie gennem hele sin

opvækst er blevet opfattet som en sårbar person. Med dette udgangspunkt argumenterer vi for, at Julies selv i høj grad er dannet ud fra at 'være sårbar' og 'have det dårligt'. I kraft af at selvet, som nævnt, er den primære identitet, kan det således være udfordrende for Julie at danne og se sig selv som værende andet end 'en sårbar person'. Konsekvenserne af dette vil vi blandt andet uddybe i analyseafsnittet: "Relationer til beboerne".

Mulighed for at være andet end den psykiske sårbarhed

I følgende analyseafsnit vil vi fokusere på de relationer vores informanter indgår i, hvor relationerne ikke har en psykisk sårbarhed. Dette er relevant, da vi dermed har mulighed for at sammenligne, hvordan henholdsvis personer med eller uden en psykisk sårbarhed påvirker vores informanternes identitetsdannelse og udvikling.

Jacob beskriver, hvordan han indgår i en Facebook-gruppe, hvor medlemmerne er samlet omkring deres interesse for gyserfilm. Han påpeger i den forbindelse, at det er rart, at gruppen ikke har kendskab til hans psykiske sårbarhed, idet han opfatter sig selv, som værende meget andet end den psykiske sårbarhed (Bilag 5: 16-17, L. 535-540). Ligesom Jacob indgår Laura også i relationer med andre, der ikke har en psykisk sårbarhed. Laura fortæller blandt andet, at hun går til gospel i sin fritid. Her er hun sammen med andre personer, hvor de danner et fællesskab omkring dét at synge. Dette fællesskab beskriver Laura som et "frirum" fra selvmordstanker og andet, der normalt fylder i hendes hverdag (Bilag 3: 5, L. 135- 148). Julie fortæller ligeledes, hvordan hun er startet på studie og derfor i høj grad omgås personer uden psykisk sårbarhed. Julie fortæller, at hun som universitetsstuderende kan indgå i et fællesskab, hvor hun oplever at hendes studiekammerater "[...] mødte Julie inden de mødte aspergers-Julie og det gør en kæmpe forskel. Fordi så er de bare sådan: "Nå ja det er jo bare en del af dig og det er fint". Så det synes jeg i hvert fald, er rart" (Bilag 1: 11, L. 367-369). Dette fokus på Julie som person fremfor som en person med psykisk sårbarhed, gjorde sig dog ikke gældende da Julie gik på gymnasiet. Dette kommer eksempelvis til udtryk i følgende citat, hvor Julie fortæller, at folk fra gymnasiet sagde således:

"Det er hende med aspergers, eller det er hende der er syg". Det er nemlig sådan jeg følte folk var overfor mig på gymnasiet [...]. De havde set mig græde osv., så de vidste godt, at det var sådan jeg var, så jeg har også selv været med til at skabe den virkelighed. Problemet var bare, at jeg selv havde skabt den, men jeg kunne ikke komme ud af den, men de åbnede heller ikke op for, når jeg prøvede at

opføre mig på en anden måde. De havde ligesom stemplet mig som Julie, der er syg og har det dårligt, og hende skal vi så være påpasselige med” (Bilag 1: 12, L. 381-390).

Det ses således at eleverne på Julies gymnasium, ifølge Julie, havde stemplet hende som en person, “der var syg”, hvilket besværliggjorde at hun kunne være andet. Vores informant Sandra beskriver, ligesom Julie, hvordan dét at starte på studie, gjorde en stor forskel. Det skyldes, at de andre på studiet opfatter Sandra som andet end en person med en psykisk sårbarhed: “Dét at jeg er startet i skole, har gjort alverden. Dét, at der faktisk er nogle, som ser mine kompetencer. Det gjorde, at jeg lige pludselig voksede som menneske. Lige pludselig handlede mit liv om andre ting end sygdom” (Bilag 2: 12, L. 397-400). Det bliver således tydeligt, at informanterne finder det vigtigt, at de har mulighed for at kunne ‘være andet’ end personer med en psykisk sårbarhed. Dette kommer ligeledes til udtryk i og med, at Sandra er opmærksom på kun at fortælle andre omkring hendes psykiske sårbarhed, når der er grund til det. Det skyldes blandt andet:

“[...] man kan jo heller ikke altid regne med, at man får en positiv respons. Der er jo heller ikke nogle, som tvivler på om en med diabetes, kan være en god bioanalytiker. Så hvorfor skulle nogen tvivle på mig, om jeg kan være en god bioanalytiker, fordi jeg har en personlighedsforstyrrelse” (Bilag 2: 16-17, L. 540-543).

Som det fremgår af ovenstående citat fremlægger Sandra, at andre personer betvivler, hvorvidt hun kan blive en god bioanalytiker qua hendes psykiske sårbarhed. I tråd hermed fortæller en af respondenterne i spørgeskemaet hvorledes vedkommende, gennem sit frivillige arbejde, fik mulighed for at indgå i en kontekst, der ikke centrerede sig om psykisk sårbarhed. Hertil lægger respondenterne vægt på, at vedkommende er særligt opmærksom på, hvornår den psykiske sårbarhed præsenteres. Respondenten udlægger det således:

“For mig har fællesskaber, hvor min sårbarhed ikke er i spil, været altafgørende for mig. Jeg fandt et fællesskab [frivilligt arbejde], hvor jeg aldrig fik behov for at fortælle nogen, hvad jeg fejler. Derfor bliver jeg altid bekræftet i, at jeg har værdi og noget at tilbyde, når jeg er i dét fællesskab. Min sygdom får ikke lov til at farve, hvad jeg kan og evner [...]. Jeg vælger generelt kun at fortælle om min sygdom, når der er grund til det [...]. Jeg tror, at det kommer til at definere ens værdi som menneske, hvis man inkluderer sin sygdom i alt, man foretager sig” (Bilag 6: 23).

Det ses således i dette citat, at respondenterne tillægger det stor værdi, at vedkommende i dette fællesskab ikke føler sig begrænset af sin psykiske sårbarhed. At Sandra og respondenterne er bevidste om, hvornår de ønsker at præsentere deres psykiske sårbarhed, viser sig også at være tilfældet i vores kvantitative data, hvor 74% ud af 238 respondenter svarer: "Uenig" eller "Meget uenig" til spørgsmålet: "Jeg nævner ofte min psykiske sårbarhed, når jeg præsenterer mig for nye mennesker" (Bilag 6: 16). Det ses således, at størstedelen af respondenterne ikke præsenterer deres psykiske sårbarhed i mødet med nye personer. Dette kan blandt andet skyldes, at de ikke føler, at deres psykiske sårbarhed er en stor del af, hvem de er, hvorfor de muligvis ikke finder det nødvendigt at nævne den. Vi ser dog et nyt perspektiv, når vi krydser svarene på spørgsmålene: "Jeg nævner ofte min psykiske sårbarhed, når jeg præsenterer mig for nye mennesker" og "Jeg føler, at min psykiske sårbarhed er en stor del af den, jeg er". Her fremgår det, at visse respondenter på trods af, at de føler, at deres psykiske sårbarhed er en stor del af dem, ikke nævner den, når de møder nye personer. Vi kan hertil se, at 68% ud af 163 respondenter svarer: "Enig" eller "Meget enig" til at deres psykiske sårbarhed er en stor del af, hvem de er, ligeledes svarer: "Uenig" eller "Meget uenig" til spørgsmålet: "Jeg nævner ofte min psykiske sårbarhed, når jeg præsenterer mig for nye mennesker" (Bilag 7: 2). Således omtaler disse respondenter ikke deres psykiske sårbarhed ved mødet med nye personer på trods af, at de føler, at denne er en stor del af, hvem de er. Årsagen bag dette kan blandt andet være, som Sandra og respondenterne betegner, at der kan forekomme negative reaktioner, hvis respondenterne nævner deres psykiske sårbarhed. Det kan dog ligeledes skyldes, at respondenterne, ligesom vores informanter, stræber efter at kunne være andet end 'personer med en psykisk sårbarhed'.

Den teoretiske vinkel

Som det fremgår af ovenstående empiri giver informanterne og respondenterne udtryk for, at de finder det positivt at indgå i relationer, hvor de ikke behøver at præsentere deres psykiske sårbarhed. Til at forklare hvilke udviklingsmuligheder det giver informanterne, at kunne præsentere sig som andet end deres psykiske sårbarhed, inddrager vi Dreiers begreb: handlekontekster. Dette gør vi, da handlekontekster, ifølge Dreier, giver individet forskellige handlemuligheder. I forlængelse heraf skal individet tage stilling til, om indholdet i handlekonteksten, dermed de muligheder som tilbydes, imødekommer individets behov og interesser (Dreier 1999: 80). Det kommer netop til udtryk i empirien ovenfor, hvor Laura påpeger, at det er rart at være en del af gospelkoret, hvor fællesskabet kun handler om at synge. Desuden påpeger

Jacob og Julie, at de er glade for at være en del af fællesskaber, hvor andre ikke er bekendte med deres psykiske sårbarhed, da de dermed har mulighed for at være andet end den psykiske sårbarhed. Det ses ligeledes i Sandras og respondentens udtalelse, at dét at præsentere sig som andet end den psykiske sårbarhed muliggør, at de kan blive vurderet på baggrund af deres kompetencer frem for deres psykiske sårbarhed. Med afsæt i Dreiers teori udleder vi, at disse handlekontekster giver vores informanter mulighed for at forfølge et behov for at kunne præsentere sig som værende andet end deres psykiske sårbarhed.

Vi inddrager hertil Jenkins' teori omkring samhandlingsordenen med henblik på at belyse, hvilken betydning det kan have for vores informanternes udvikling, at de ønsker at indgå i relationer, hvori de ikke behøver at præsentere en identitet som 'en person med en psykisk sårbarhed'. Med dette begreb kan vi belyse, hvorvidt og/eller hvordan vores informanter får valideret eller afvist deres identitet af de sociale relationer, som de indgår i. Dette er relevant i og med, at individet netop danner, og får dannet, sin identitet i sociale relationer (Jenkins 2006: 44-45, 73). På baggrund heraf udleder vi, at det er vigtigt for informanternes identitetsdannelse, at de indgår i relationer, som giver dem mulighed for at præsentere sig på måder, hvor deres psykiske sårbarhed ikke er i centrum. Det muliggøres i relationerne på universitet, i Facebook-gruppen og til gospel. I disse relationer kan informanterne danne, og få dannet, en anden identitet end identiteten som 'en person med psykisk sårbarhed'. Samtidig udleder vi, at de i relationen til andre individer, der ikke har en psykisk sårbarhed, har mulighed for at sammenligne sig selv med disse i forhold til deres forskelle og ligheder. Dette udledes af Jenkins' pointe om, at andre individer er et nødvendigt sammenligningsgrundlag for, at individet kan lære sig selv at kende (ibid: 72-73). Når informanterne eksempelvis indgår i relationer i forbindelse med gospel og studie, har de således mulighed for at danne sig i forlængelse af deres ligheder til disse personer. Vi argumenterer således for, at det kan bidrage positivt til deres udvikling, at informanterne har mulighed for at danne sig som andet end 'personer med en psykisk sårbarhed'.

Et andet perspektiv, som vi finder interessant at undersøge, ses i forhold til, at Sandra og respondenterne lægger vægt på, at de er særligt opmærksomme på, hvornår de fortæller om deres psykiske sårbarhed til andre. Denne opmærksomhed ser vi, som nævnt, ligeledes i spørgeskemaet, hvor størstedelen af respondenterne ikke omtaler den psykiske sårbarhed i mødet med nye personer selvom de føler, at den psykiske sårbarhed, er en stor del af dem. I forlængelse heraf udleder vi, at informanterne og respondenterne muligvis føler, at præsentationen som

‘en person med en psykisk sårbarhed’, kan influere andres opfattelse af dem. Dette understøttes blandt andet af citatet med Sandra ovenfor, hvor hun udlægger, at der ikke er nogen, der ville sætte spørgsmålstegn ved, om en person med diabetes ville blive en god bioanalytiker. Dette ville dog, ifølge Sandra, være tilfældet, hvis hun fortalte om sin personlighedsforstyrrelse. I tråd med Sandra påpeger respondenterne, at vedkommende ikke vil lade sin psykiske sårbarhed farve, hvad vedkommende evner. På baggrund heraf kan Sandra og respondenterne siges at være opmærksomme på, at deres deltagelse i andre grupper kan influeres af, at de samtidig tilhører gruppen ‘personer med en psykisk sårbarhed’.

Med afsæt i Jenkins’ teori udleder vi, at den eksterne definition af gruppen ‘personer med en psykisk sårbarhed’, kan influere måden informanterne og respondenterne opfattes på (Jenkins 1994: 197-198, 218). Vi udleder i forlængelse af Sandras og respondentens udtalelser, at denne definition af gruppen blandt andet indeholder holdninger til, hvad personer med en psykisk sårbarhed kan og ikke kan. Dette kommer netop til udtryk ved at den eksterne definition, der tillægges gruppen ‘personer med en psykisk sårbarhed’, indebærer, at Sandra ikke kan blive en god bioanalytiker grundet sin psykiske sårbarhed. Med udgangspunkt i, at respondenterne forklarer: “Min sygdom får ikke lov til at farve hvad jeg kan og evner” (Bilag 6: 23) udleder vi, at respondenterne, ved ikke at præsentere sin psykiske sårbarhed, kan distancere sig fra gruppen ‘personer med en psykisk sårbarhed’, herunder definitionen af denne gruppe. Vi udleder således, at Sandra og respondenterne muligvis ikke præsenterer deres psykiske sårbarhed i “frygt for”, at de tilskrives negative værdier grundet tilknytningen til gruppen.

Oplevelsen af at føle sig forstået

Vores informanter udlægger, at de blandt andre personer med en psykisk sårbarhed oplever forståelse og tryghed. Dette analyseafsnit vil derfor undersøge, hvordan disse relationer påvirker hinanden i forhold til deres psykiske sårbarhed. Julie fortæller, at hun oplever en forståelse blandt andre personer, der har en psykisk sårbarhed, som hun ikke oplever blandt personer uden en psykisk sårbarhed. Hun beskriver det således:

“[...] de færreste har måske siddet i min situation og tænkt: “Jeg er nødt til at begå selvmord for så skidt har jeg det” [...]. Og så tror jeg bare, at man har en anden connection med folk, der har en diagnose fordi man ved, at man har det svært og man har det svært på en anden måde. Så man får sådan et fællesskab og en forståelse” (Bilag 1: 7, L. 215-220).

Julie forklarer ligeledes, at hun i relationen med sin veninde, som også har en psykisk sårbarhed, kan tale om eksempelvis selvskade:

“[...] hende her har selv været i psykiatrien mange gange. Jeg har cuttet rigtig meget da jeg var yngre, så jeg har ar på det meste af min krop og det har hun også selv. Så det der med, at jeg kan snakke med hende om ikke at gøre det mere, og hvorfor man gjorde det. Det kan jeg jo ikke tale om med nogle, der ikke har prøvet det før, fordi de fleste mennesker tænker: “Okay det der er for mærkeligt eller det er ret sygt at du har gjort det” [...]” (Bilag 1: 8, L. 238-246).

Som Julie udlægger i citatet, er hendes tidligere selvskadende adfærd ikke noget, som hun kan tale med andre om, da de ville synes, at det var mærkeligt. I stedet oplever hun en forståelse, når hun taler om det med sin veninde, der også har en psykisk sårbarhed. Laura kan, ligesom Julie, genkende disse følelser og påpeger, at hun har haft svært ved at dele sine selvmordstanker med personer, der ikke har en psykisk sårbarhed. Det skyldes at Laura er bange for at miste dem, da hun frygter, at de ikke kan rumme hendes selvmordstanker. Selvmordstankerne er dog noget, hun føler, at hun kan dele med sine veninder, der selv har en psykisk sårbarhed, da hun i disse relationer møder en anden forståelse (Bilag 3: 10, L. 326-331). I forlængelse heraf fortæller Laura:

“Den ene veninde fra bofællesskabet - vi har begge to den der ængstelige evasive personlighedsforstyrrelse. [...] vi behøver nærmest ikke at færdiggøre sætningerne, så ved vi, hvad vi snakker om [...]. Det er bare meget lettere en gang imellem og befriende at snakke med andre, der er sårbare” (Bilag 3: 9-10, L. 302-310).

Jacob fortæller i tråd med Laura og Julie, at det er lettere at tale med andre personer, der har en psykisk sårbarhed, fordi: “[...] man ved nogenlunde, hvad den anden gennemgår, når man siger, at man har det svært og der er plads til, hvis man har det svært, så kan man lige trække sig lidt” (Bilag 5: 8, L. 268-270). Denne forståelse giver vores respondenter også udtryk for, at de oplever i relationer med andre personer med en psykisk sårbarhed. Det fremgår eksempelvis, at ud af 81 respondenter føler 68% sig ”Trygge” og 73% føler sig ”Anerkendte”, når de taler om deres psykiske sårbarhed med andre, der har en psykisk sårbarhed (Bilag 6: 12).

Den teoretiske vinkel

Som det fremgår af ovenstående empiri giver vores informanter Jacob, Julie og Laura udtryk for, at de oplever en forståelse blandt personer med en psykisk sårbarhed. For at undersøge hvad der kan ligge til grund for, at vores informanter oplever at blive forstået blandt disse relationer, inddrager vi Honneths teori. Ifølge Honneth finder anerkendelsen i den private sfære sted gennem kærlighed og omsorg fra eksempelvis venner (Honneth 2006: 11-12). Med afsæt heri diskuterer vi, hvorledes informanternes relationer med andre, der har en psykisk sårbarhed, på den ene side kan anses som værende positive. Dette skyldes, at informanterne gennem anerkendelse i den private sfære, altså af personer med en psykisk sårbarhed, kan udvikle en fundamental selvtilid og føle sig i stand til at være en del af samfundet. Ydermere kan informanterne via denne anerkendelse, lære at forstå og udtrykke deres følelser. (ibid: 11-12). På den anden side forholder vi os ligeledes kritiske overfor denne anerkendelse, som de modtager blandt personer med en psykisk sårbarhed når de 'har det svært'. Det skyldes at der kan opstå en problematik i forhold til, at informanterne modtager anerkendelse og forståelse i forlængelse af at 'have det svært', hvorfor denne tilstand muligvis accepteres af relationerne. Vi argumenterer hertil for, at anerkendelsen kan få en såkaldt "negativ karakter". Således bidrager vi med et anderledes perspektiv end Honneth, hvor anerkendelse ifølge vores perspektiv, ikke nødvendigvis er positivt for individets udvikling. Selvom Honneth mener, at anerkendelse er en forudsætning for at blive et fuldentt individ, sætter vi spørgsmålstegn ved, hvorvidt denne anerkendelse som Julie, Jacob og Laura oplever, blandt andre personer med en psykisk sårbarhed, kan være begrænsende for deres udvikling. Hvis de oplever anerkendelse i forbindelse med deres psykiske sårbarhed, herunder at 'have det svært', overvejer vi, om de fastholdes i denne tilstand. I sådanne tilfælde kan det medvirke til, at Julie, Jacob og Laura bliver begrænset i en positiv udvikling mod en tilværelse, hvor deres psykiske sårbarhed ikke føles som en begrænsning i hverdagen.

Omvendt fortæller Julie, at hun bruger sin veninde, som også har selvskadet, på en positiv måde. Det ses i og med, at de sammen forsøger at forstå deres selvskadende adfærd. I den forbindelse udleder vi, at det ligeledes kan have været udviklende for Julie at indgå i denne relation, idet hun sammen med veninden talte om tilværelsen uden selvskade. Dette kan belyses med afsæt i Dreiers teori, hvor han påpeger, at individets handleevne udvikler sig i de handlekontekster, som individet indgår i (Dreier 1999: 79). Hertil argumenterer vi for, at Julie, ved at indgå i relationen med sin veninde, netop udvikler sin handleevne, hvilket kan

gøre hende i stand til at håndtere sin psykiske sårbarhed. Julies handleevne udvikler sig således gennem samtaler med veninden, idet hun får indsigt i de følelser og tanker, der kan være forbundet med hendes tidligere selvskadende adfærd. På den måde kan det spore hende ind på andre relevante måder at håndtere sin følelser således, at den selvskadende adfærd ikke genoptages.

Oplevelsen af at føle sig anderledes

Som modpol til denne oplevelse af at blive forstået blandt personer med en psykisk sårbarhed, fortæller vores informanter, at de ofte oplever en manglende forståelse blandt personer, der ikke selv har en psykisk sårbarhed. Hertil beskriver Julie, at det førhen påvirkede hende negativt at omgås personer, der ikke havde en psykisk sårbarhed, da hun i disse relationer ofte følte sig anderledes (Bilag 1: 8, L. 265-267). Julie fortæller blandt andet, at eleverne på hendes tidligere gymnasium behandlede hende anderledes, grundet hendes psykiske sårbarhed. Hun udlægger det således:

“På gymnasiet, der var folk meget mere lukkede og jeg havde en masse dårlige oplevelser med dét at være anderledes. Der var en periode, hvor jeg blev lavet sjov med af en klassekammerat, for jeg har jo ar på mine arme og ben og sådan nogle ting og så blev jeg kaldt for “tiger”, fordi jeg havde de her striber” (Bilag 1: 11, L. 346-349).

I Julies udtalelse ses det således, at nogle af hendes gamle gymnasiekammerater ikke udviste forståelse for hendes psykiske sårbarhed. Jacob giver ligeledes udtryk for, at han i selskab med personer uden en psykisk sårbarhed, kan føle sig anderledes. Det kommer blandt andet til udtryk i følgende citat:

“Jeg prøvede på et tidspunkt at holde noget housewarming herhjemme og noget reunion for nogle rigtig gamle venner, altså mine bedste venner fra folkeskolen og jeg kan bare se, at det er lidt hårdt det der med, at jeg er et sted i livet og de bare er et helt andet sted - har stiftet familie, fået børn og det hele. Det er lidt svært at være i, synes jeg” (Bilag 5: 11, L. 358-361).

I citatet fremgår det, at Jacobs følelse af at være anderledes bunder i, at hans venner fra folkeskolen er et andet sted i livet, end han selv er. Vores informant Sandra fortæller ligeledes, at hun, dengang hun havde det meget dårligt psykisk, havde svært ved at indgå i relationer med personer uden en psykisk sårbarhed. I følgende citat beskriver hun dette:

“For mange mange år siden, har jeg prøvet at læse kemi. Men det gik slet ikke. Jeg kunne ikke rumme at være i en klasse og læse lektier. Jeg var simpelthen for dårlig. Så man prøver nogle ting af undervejs. Jeg har f.eks. også prøvet at være på højskole, men jeg kunne simpelthen ikke rumme det sociale eller det der meget høje ping pong. Jeg har også prøvet at arbejde på noget cafe. Man prøver lidt forskelligt af, og så finder man jo ud af, hvor man er henne og så bliver man nødt til at trække følehor-nene tilbage igen” (Bilag 2: 15, L. 491-497).

Sandra fortæller dermed, at hun forsøgte at starte studie, få et arbejde og lignende. Vi ser således, at Sandra og Jacob forsøgte at indgå i kontekster med personer uden en psykisk sårbarhed, men at dette ikke var succesfuldt, da de ikke selv kunne rumme det. Dog sætter vi spørgsmålstegn ved, hvorvidt de kontekster, som Sandra og Jacob forsøgte at indgå i, heller ikke kunne rumme dem, grundet en manglende forståelse for psykisk sårbarhed.

Den teoretiske vinkel

På baggrund af ovenstående udtalelser fra Julie, Jacob og Sandra overvejer vi, hvorvidt vores informanternes følelse af at være anderledes i relationer med personer uden en psykisk sårbarhed, kan forstærke deres tilknytning til personer, der har en psykisk sårbarhed. I kraft af, at vi identificerer ‘personer med en psykisk sårbarhed’ som en gruppe, inddrager vi Jenkins’ teori herom. Jenkins udlægger, at en gruppes identitet blandt andet defineres på baggrund af deres forskelle til omverden. På baggrund heraf opstår der en “os-dem-konflikt”, da oplevelsen af at blive kategoriseret som “dem” kan forstærke en gruppes identitet (Jenkins 1994: 202-203). Med afsæt heri udleder vi, at Julies, Sandras og Jacobs oplevelse af at føle sig anderledes i relationer med personer, der ikke har en psykisk sårbarhed, netop kan bunde i, at de fokuserer på, hvordan de er forskellige fra denne gruppe. Denne forskellighed fra personerne uden en psykisk sårbarhed, kommer netop til udtryk i og med, at informanterne oplever at føle sig anderledes i disse relationer. Således oplever informanterne at være adskilt fra “dem”, som her indebærer personer, der ikke har en psykisk sårbarhed. Dette kan sættes i relation til, at informanterne modsætningsvist oplever en forståelse blandt personer, der ligeledes har en psykisk sårbarhed. I forlængelse heraf overvejer vi, hvorvidt informanternes forskellighed fra personerne uden en psykisk sårbarhed, kan forstærke deres tilhørsforhold til gruppen ‘personer med en psykisk sårbarhed’. Denne identifikation med gruppen kan resultere i, at informanternes identitet i højere grad dannes i relation med gruppen ‘personer med en psykisk sårbarhed’.

Vi problematiserer ydermere, hvorvidt denne manglende indgåelse i relationer med personer, der ikke har en psykisk sårbarhed, kan påvirke informanternes mulighed for at udvikle deres handleevne. Vi finder det hertil relevant at inddrage Dreiers begreb: restriktiv handleevne. Dette begreb henviser til, at individets handleevne begrænses af dets betingelser, hvorved individet underlægger sig disse betingelser, da det er for risikabelt at udvide sit handlerum ved at handle anderledes (Dreier 2002: 119). Med afsæt heri udleder vi, at informanternes betingelser kommer til udtryk i og med, at der i samfundet figurerer en forståelse af, at personer med en psykisk sårbarhed er anderledes. Således ser vi, at informanternes handleevner begrænses i kraft af denne forståelse i og med, at der er visse sociale sammenhænge, som informanterne ikke føler, at de kan indgå i. Det ses således, at informanterne gør brug af deres restriktive handleevne, da de ikke forsøger at ændre disse betingelser, men derimod underlægger sig dem og således undlader at indgå i disse sociale sammenhænge.

Der opstår hertil et dilemma, da informanternes relationer til personer, der ikke har en psykisk sårbarhed, kan være udviklende. Dilemmaet ses idet vores informanter havde problemer med at indgå i disse udviklende relationer. Vi så i Sandras og Julies tilfælde, at de først havde mulighed for at indgå i relationer med personer uden en psykisk sårbarhed, eksempelvis via deres studie, da de selv havde det bedre psykisk. Som beskrevet i analysedelen: "Mulighed for at være andet end den psykiske sårbarhed" kommer det blandt andet til udtryk, at Sandra tillagde disse relationer stor betydning i forbindelse med sin udvikling. Hun fortæller således: "Dét at jeg er startet i skole har gjort alverden. Dét, at der faktisk er nogle, som ser mine kompetencer. Det gjorde, at jeg lige pludselig voksede som menneske" (Bilag 2: 12, L. 397-399). Julie tillægger det ligeledes værdi, at hun på studiet har mulighed for at blive opfattet foruden den psykiske sårbarhed. Hun fortæller:

"Og så starter jeg på universitetet og får den der tanke: "Nu er det nye mig og nye mennesker og sådan noget" og fandt ud af, at jeg var faktisk et meget socialt menneske som godt kunne lide at være sammen med folk og tage til fester og gøre en masse sociale ting. Så jeg fandt jo også ud af, at fællesskabet gør også noget [...]. Men også fordi, så tænker man ikke over, at man har en diagnose, så er man bare et helt normalt menneske, som bare hygger sig med andre mennesker og så tænker man ikke over det" (Bilag 1: 10-11, L. 334-342).

Vi overvejer hertil, hvorvidt der kan opstå en problematik i forhold til, hvordan informanterne kan opleve udvikling i relationer med personer uden en psykisk sårbarhed, hvis informanterne først har mulighed for at indgå i disse, når de i forvejen har udviklet sig bort fra at

have det dårligt psykisk. Der kan således gå et udviklingspotentiale tabt, hvis de forskellige kontekster, såsom uddannelser, ikke kan rumme personer med en psykisk sårbarhed, medmindre disse personer har det forholdsvis godt (psykisk).

Opsamlende delkonklusion

I ovenstående delanalyse har vi undersøgt, hvordan vores informanternes personlige relationer såsom familie, venner og bekendte har indflydelse på deres udvikling og identitetsdannelse. Vi har hertil udledt, at Lauras, Sandras og Jacobs familier har svært ved at håndtere deres psykiske sårbarhed. Vi har på baggrund heraf udledt, at de derfor muligvis har oplevet manglende anerkendelse fra familien og dermed ringeagt i den private sfære. Netop denne ringeagt kan ligge til grund for, at de ikke evnede at udtrykke deres følelser, hvorfor Sandra, Laura og Julie havde en selvskadende adfærd. Vi har ydermere belyst, at Julie har haft en opvækst, der var influeret af offentlige instanser. Vi har hertil udledt, at hendes selv er dannet i kontekster, hvor hun blev anset som et individ, der 'havde det dårligt' og dermed skulle hjælpes. Vi har i den forbindelse udledt, at det muligvis vil være svært for Julie at danne og se sig selv som værende andet end en sårbar person.

Vi har endvidere beskrevet, hvorledes Laura, Julie og Jacob foretrækker at have venner og bekendte som har en psykisk sårbarhed, da de i disse relationer oplever at blive forstået. Vi har på baggrund heraf diskuteret, at der på den ene side kan være et udviklende element ved, at informanterne omgås personer med en psykisk sårbarhed, idet de i disse relationer kan opleve anerkendelse i den private sfære. Det udviklende element ses eksempelvis i Julies tilfælde, hvor hun i relationen med sin veninde kan tale om, hvad der lå til grund for deres selvskadende adfærd, hvilket kan mindske risikoen for, at de genoptager denne adfærd. Dog udledte vi, på den anden side, at anerkendelsen, som informanterne opnår fra andre personer med en psykisk sårbarhed kan have en "negativ karakter". Det skyldes at vores informanter, i en søgen efter anerkendelse, kan risikere at optage adfærden, som udmønter sig i anerkendelse - nemlig at have det psykisk dårligt. På baggrund heraf har vi problematiseret, at informanterne i disse relationer i høj grad danner sig selv, samt dannes af andre, som 'personer med en psykisk sårbarhed', hvilket vi udleder, kan begrænse dem i en positiv udvikling.

Vi så ydermere, at informanterne omgås personer uden en psykisk sårbarhed i forbindelse med deres fritidsinteresser og studier. Disse handlekontekster muliggør, at informan-

terne blandt andet kan forfølge deres behov for at præsentere sig, som værende andet end deres psykiske sårbarhed. Vi udledte, at deres behov herfor kan skyldes, at gruppen 'personer med en psykisk sårbarhed' indeholder definitioner af, hvad gruppemedlemmerne kan og ikke kan. Dette kan ligeledes være årsagen til, at nogle af vores informanter muligvis ikke præsenterer deres psykiske sårbarhed for nye personer. I relation hertil har vi belyst, at Julie og Jacob føler sig anderledes i relationerne til personer uden en psykisk sårbarhed, hvoraf vi udleder, at de ikke føler sig som medlemmer af gruppen 'personer uden en psykisk sårbarhed'. Vi har hertil overvejet, om informanternes følelse af at være anderledes i relationer med personer uden en psykisk sårbarhed, kan forstærke deres tilknytning til personer, der har en psykisk sårbarhed. Dette kan fastholde dem i gruppen 'personer med en psykisk sårbarhed', hvilket kan begrænse dem i en udvikling mod en tilværelse, hvor den psykiske sårbarhed ikke fylder i hverdagen.

Virtuelle relationer

I nedenstående analysedel vil vi behandle dette underspørgsmål:

Hvorfor indgår individet med en psykisk sårbarhed i virtuelle relationer og hvilken betydning har disse?

Flere af vores informanter fortæller, at de indgår, eller har indgået, i virtuelle grupper på eksempelvis Facebook. Fælles for informanterne er, at de tillægger disse grupper en stor betydning. Det er dog forskelligt, hvorvidt denne betydning er positiv eller negativ. Derfor finder vi det relevant at undersøge, hvilke muligheder og begrænsninger vores informanter oplever i de virtuelle grupper og hvorledes disse grupper har betydning for, om informanterne udvikles eller fastholdes i deres psykiske sårbarhed.

Mulighed for at være social

Følgende analyseafsnit vil behandle, hvorledes virtuelle relationer tilbyder informanterne andre muligheder end fysiske relationer. Ifølge vores informanter Laura og Jacob er en af fordelene ved at indgå i virtuelle grupper, at det er nemmere at indgå i virtuelle relationer frem for fysiske relationer. I den forbindelse påpeger Jacob:

”[...] da jeg blev syg, der var jeg med i nogle grupper på Facebook for unge med skizofreni og det var første gang jeg mødte andre, bortset fra da jeg var indlagt, som var i samme situation og dem skriver jeg stadig med i dag. Det var i 2008, at jeg begyndte at skrive med dem tror jeg. Vi har aldrig ses, men vi skriver stort set sammen hver dag” (Bilag 5: 15, L. 475- 479).

Jacob beskriver ydermere, at han finder disse virtuelle relationer “næsten lige så gode” som fysiske relationer. Jacob fortæller, at han før i tiden foretrak virtuelle relationer frem for fysiske relationer (Bilag 5: 15, L. 490-496). Han udtrykker i den forbindelse: ”[...] det har været meget meget svært for mig at være sammen med andre mennesker førhen, så det har været SMS og Facebook, der nærmest har reddet mig” (Bilag 5: 15, L. 496). Laura er, ligesom Jacob, også en del af flere forskellige virtuelle grupper. Hun er blandt andet en del af Facebook-grupper for personer med en psykisk sårbarhed. Laura fortæller hertil, at det, for hende, er nemmere at ”være sammen” med personer virtuelt. Det skyldes blandt andet at Laura føler, at hun kan fortælle om sine selvmordstanker, idet hun ikke møder personerne fysisk bagefter. Laura oplever, på samme måde som Jacob, at de virtuelle grupper er en mulighed for, at mødes online og tale med andre, som har det ligesom hende selv (Bilag 3: 13, L. 415-422).

Den teoretiske vinkel

I ovenstående empiri påpeger vores informanter Jacob og Laura, at de har lettere ved at indgå i virtuelle relationer frem for fysiske relationer. Vi finder det i den forbindelse relevant at inddrage Dreiers begreb: handlekontekster, da begrebet giver os mulighed for at anskue, hvilken betydning virtuelle grupper har for vores informanters udvikling. Det er dog vigtigt at pointere, at Dreiers teori beskæftiger sig med fysiske handlekontekster såsom uddannelsesinstitutioner og arbejdspladser, hvorimod vi benytter begrebet til at belyse en virtuel kontekst. Dreiers begreb muliggør, at vi kan belyse, hvordan de virtuelle grupper, som vores informanter indgår i, udgør handlekontekster, hvorigennem de kan få indfriet behov og interesser qua de handlemuligheder, der opstilles i handlekonteksterne (Dreier 1999: 79). Vores informant Jacob påpeger i den forbindelse, at de virtuelle grupper “nærmest har reddet” ham. Det skyldes at han finder det udfordrende at indgå i fysiske relationer, da han har svært ved øjenkontakt (Bilag 5: 7-8, L. 235-237). I tråd hermed påpeger Laura, at hun foretrækker virtuelle relationer, da hun undgår at møde deltagerne fysisk i modsætning til, hvis gruppen var fysisk. På baggrund af Dreiers teori udleder vi, at de virtuelle grupper udgør handlekontekster, der opstiller handlemuligheden - at kunne interagere med andre uden fysisk kontakt. Såfremt disse

virtuelle grupper ikke var tilgængelige, udleder vi, at Jacob og Laura muligvis ville have undgået eller slet ikke have haft muligheden for at interagere med andre personer. I forlængelse heraf argumenterer vi for, at de virtuelle grupper opstiller handlemuligheder for Jacob og Laura, som de fysiske grupper ikke opstiller. Disse handlemuligheder kan have en positiv betydning for Jacobs og Lauras udvikling, idet de muliggør, at Jacob og Laura kan være sociale.

Hertil inddrager vi Honneths teori om anerkendelse i den solidariske sfære, da den kan belyse, hvorledes de virtuelle grupper muliggør, at informanterne kan opnå anerkendelse i modsætning til i fysiske grupper. Honneth udlægger, at anerkendelse inden for den solidariske sfære opstår i relation til gruppen og fællesskabet, hvor individet oplever, at dets deltagelse og positive engagement bliver anerkendt af de øvrige medlemmer (Honneth 2006: 11-12, 171-172). Med ståsted heri udleder vi, at Jacob og Laura, qua deres fælles egenskaber til gruppemedlemmerne, kan opnå anerkendelse og føle sig værdsat af disse andre gruppemedlemmer. Ifølge Honneth er det netop følelsen af værdsættelse, der udmønter sig i selvværd hos individet, hvorfor vi argumenterer for, at grupperne bidrager positivt til Jacobs og Lauras selvopfattelse, da de muliggør, at de kan være sociale og opleve at føle sig værdsat af andre (Honneth 2003: 14-17).

Vores informanters ønske om at undgå fysiske møder med andre personer, kan ligeledes sættes i relation til Jenkins' pointe om, at individet er kropsliggjort og dermed besidder fysiske kendetegn (Jenkins 2006: 43-44). For Jacobs vedkommende overvejer vi, om det virtuelle univers muliggør, at Jacob kan skjule visse handlinger, som afspejler hans psykiske sårbarhed. Ved at interagere i virtuelle grupper kan Jacob, bag en skærm, i højere grad selv bestemme, hvilke fysiske kendetegn, som han ønsker at skjule. Samtidigt undgår Jacob øjenkontakt i virtuelle relationer, hvilket han netop forklarer, at han har svært ved. Dette kan gøre det lettere for Jacob at interagere i disse relationer frem for fysiske relationer. For Lauras vedkommende muliggør de virtuelle relationer ligeledes, at hun kan være social uden at mødes fysisk. På denne måde undgår Laura at blive konfronteret fysisk med, hvad andre personer mener om hendes selvskadende adfærd.

Målrettede virtuelle grupper

Dette afsnit vil behandle, hvorledes informanterne aktivt målretter deres deltagelse i virtuelle grupper. Jacob fortæller i interviewet at hans valg i forhold til, hvilke virtuelle grupper, han ønsker at deltage i, er meget målrettet. Jacob beskriver blandt andet, at han var med i en Facebook-gruppe for unge med skizofreni, da Jacob selv fik diagnosen. Desuden var han med i en

Facebook-gruppe som omhandlede at trappe ud af medicin, da han selv skulle trappe ud af sin medicin. Jacob fortæller i den forbindelse, at det hjalp ham utrolig meget at være en del af disse grupper (Bilag 5: 16, L. 505-507). Jacob indgår også i virtuelle grupper, som ikke handler om psykisk sårbarhed, men hvor omdrejningspunktet i stedet er gyserfilm. Jacob fortæller, at de andre medlemmer i disse grupper ikke ved, at han har en psykisk sårbarhed, hvilket han synes er rart, da han ser sig selv som værende andet end sin psykiske sårbarhed (Bilag 5: 16, L. 528-531). Jacob bruger dermed de virtuelle grupper til noget meget forskelligt. Det kommer også til udtryk i følgende citat, hvor Jacob forklarer:

“[...] grupperne for psykisk sårbare kan støtte mig i det, som jeg gennemgår. Det andet [gyserfilmsgrupperne] er bare interesse, hvor jeg også lidt har fået nogle venner derinde. Det er bare rent interesse. Man snakker slet ikke om psykisk sygdom derinde, de ved ikke engang at jeg har det” (Bilag 5: 16, L. 528-531).

I citatet tillægger Jacob de virtuelle grupper forskellige betydninger. Udover Jacob indgår Laura ligeledes i virtuelle grupper, som både handler om psykisk sårbarhed, men også grupper, som handler om eksempelvis at døje med en dårlig ryg. Laura forklarer, at det er meget forskelligt, hvad hun bruger de forskellige grupper til: “[...] det er jo ikke der [grupper for personer med fysiske sygdomme] jeg slår noget op om mine psykiske problemer. [...] Det er nemmere at forstå hinanden i de grupper, hvor man slås med de samme ting [...]” (Bilag 3: 8, L. 245-249). Vi ser således, at både Laura og Jacob deltager i flere forskellige virtuelle grupper. Det kan skyldes, at de målretter deres deltagelse og dermed har forskellige grupper til forskellige behov.

Den teoretiske vinkel

Laura og Jacob giver i interviewene udtryk for, at de bruger Facebook-grupperne til at opfylde forskellige behov. For at undersøge, hvad Laura og Jacob får ud af at indgå i forskellige virtuelle grupper, finder vi det relevant at inddrage Dreiers teori. Dreier har netop fokus på, hvordan individet kan forfølge sine behov og interesser ved at indgå i forskellige handlek kontekster (Dreier 1999: 79). Med afsæt heri udleder vi, at Jacob i gruppen for unge med skizofreni samt gruppen som omhandler at trappe ud af medicin, kan forfølge sit behov for at møde andre, som står overfor de samme udfordringer, som ham selv. I gruppen for personer, der har en interesse for gyserfilm, kan han derimod forfølge sin interesse herfor. Ligeledes kan Laura forfølge sit behov for at tale om sine psykiske udfordringer i de virtuelle grupper

med andre personer, der har en psykisk sårbarhed, hvorimod hun i gruppen for personer med dårlig ryg, kan tale om de udfordringer, hun oplever i forbindelse med selv at have dårlig ryg. Det medvirker derfor til, at Jacob og Laura kan deltage på forskellige måder i de forskellige handlekontekster, hvilket der, ifølge Dreier, er et udviklende element i (ibid: 79).

Jacobs deltagelse i virtuelle grupper, hvor gyserfilm er i centrum samt Lauras deltagelse i gruppen for personer med en dårlig ryg, vil vi med afsæt i Jenkins' teori argumentere for, kan være positivt for deres identitetsdannelse. Det skyldes at Jacobs og Lauras sociale identitet ikke alene dannes ud fra de ligheder, som de har med gruppemedlemmer, der også har en psykisk sårbarhed, men også ud fra lighederne til de gruppemedlemmer, der ikke har en psykisk sårbarhed. Hertil argumenterer vi for, at det kan være positivt, at Jacob og Laura ikke kun interagerer i grupper med andre, der har en psykisk sårbarhed, da deres sociale identitet i så fald primært ville blive dannet i relation hertil (Jenkins 2006: 28). I forlængelse heraf udlægger Jacob: "[...] man snakker slet ikke om psykisk sygdom derinde [gruppen om gyserfilm], de ved ikke engang, at jeg har det" (Bilag 5: 16, L. 530-531). Derudover fortæller Jacob: "Selvom jeg er meget åben omkring det [hans psykiske sårbarhed], så er det også meget rart at der er nogle som ikke ved det" (Bilag 5: 16, L. 535-536). Det skyldes at han ser sig selv som værende meget andet end sin psykiske sårbarhed (Bilag 5: 16, L. 538-540). Med afsæt heri udleder vi, at Jacob i gruppen, hvor det er gyserfilm som er i centrum, kan få valideret og dannet en identitet som gyserfilmsentusiast. Ligeledes udleder vi, at Laura i gruppen for personer med dårlig ryg, danner sig selv og dannes af andre i forlængelse heraf. På baggrund af Jenkins' teori argumenterer vi for, at det kan være positivt for Lauras og Jacobs udvikling at indgå i disse grupper, da de kan få dannet og valideret en identitet som andet end 'personer med en psykisk sårbarhed' (Jenkins 2006: 44-45, 73). Dette kan medvirke til, at Jacob og Laura kan udvikle sig mod en tilværelse, hvor deres psykiske sårbarhed ikke er i centrum.

Omvendt diskuterer vi, om der også kan være et udviklende element forbundet med, at Jacob indgår i grupper for personer med en psykisk sårbarhed. Jacob fortæller blandt andet, hvordan han i disse grupper oplever, at de andre gruppemedlemmer støtter ham i det han gennemgår. Jacob fortæller ligeledes, at han på daværende tidspunkt ikke kendte andre, som gennemgik det samme som ham, hvorfor det hjalp ham meget at have disse grupper. De virtuelle grupper med personer, der har en psykisk sårbarhed, muliggjorde således at Jacob kunne interagere med andre personer, som han kunne relatere til og som ligeledes kunne relatere til ham. I forlængelse heraf inddrager vi igen Dreiers teori, da vi anser disse virtuelle grupper

som handlekontekster, der består af personer, der alle har en psykisk sårbarhed (Dreier 1999: 79). Dreier udlægger i sin teori, at individet udvikler sin handleevne gennem deltagelse i forskellige handlekontekster, hvortil individet sporer sig ind på relevante måder at handle på (ibid: 83). Med afsæt heri udleder vi, at de andre deltagere i Facebook-grupperne, med eksempelvis personer med skizofreni, kan være med til at udvikle Jacobs handleevne i form af at kunne håndtere problematikkerne forbundet med hans diagnose. Dette skyldes, at gruppe-medlemmerne, som Jacob selv beskriver det, kan hjælpe hinanden, hvorfor deltagelse i sådanne virtuelle grupper kan være positivt for Jacobs udvikling.

Fordele og ulemper ved virtuelle grupper for personer med en psykisk sårbarhed

Dette analyseafsnit vil diskutere, hvilke fordele og ulemper vores informanter oplever ved at indgå i virtuelle grupper med andre personer som har en psykisk sårbarhed. Jacob forklarer i interviewet, at han oplever en gensidig forståelse blandt personerne i de virtuelle grupper, han deltager i, hvilket ifølge ham skyldes, at de har det ligesom ham selv (Bilag 5: 15, L. 483-486). Laura forklarer, ligesom Jacob, at hun også oplever en følelse af at blive forstået blandt de andre gruppemedlemmer. Det kommer til udtryk i følgende citat:

”[...] hvis man har en lorte dag, så kan man lige gå derind [virtuel gruppe] og få lidt opbakning eller hvad man nu har brug for. [...] man behøver ikke at skrive, hvorfor man gør som man gør. For de andre ved jo godt, at det er pga. den diagnose, at man gør som man gør. Det er en befrielse, at man ikke skal til at forklare. Hvis man nu gik ind i gruppen for dem med dårlig ryg og fortæller: “At i dag har jeg haft en lorte dag, fordi min kontaktperson ikke forstod, at jeg reagerede sådan”. Det kan de [gruppemedlemmerne] jo ikke rigtigt helt sætte sig ind i, som hvis jeg gik ind i en gruppe for dem, der har de ting jeg slås med [psykisk sårbarhed]” (Bilag 3: 7, L. 228-235).

Laura oplever, at disse virtuelle grupper for personer med en psykisk sårbarhed har en positiv betydning for hende. Hun beskriver i den forbindelse, at grupperne kan bidrage med følgende:

“[...] bare det at andre lige ser, at man har en dårlig dag. De behøver ikke at reagere særlig meget på det. Bare at de “synes godt om” billeder og sådan - altså vi forstår dig. Bare dét at de giver et “like” til

et opslag, man lige har slået op, så ved man, at det ikke er fordi at de kan lide at man gør det [selvskade], men at det er sådan en slags omsorg, de giver” (Bilag 3: 15, L. 473-477).

Som det fremgår af citatet oplever Laura omsorg, når de andre gruppemedlemmer “synes godt om” hendes billeder, som eksempelvis viser selvskade. Laura fortæller i forlængelse heraf, at det er en omsorg, som hun ikke oplever at få andre steder (Bilag 3: 15, 481-483). Ligesom Laura fortæller Julie, at hun også har været med i grupper for personer med en psykisk sårbarhed, men at hun dog bevidst har valgt disse grupper fra. På den ene side påpeger Julie, at disse grupper har et godt formål, da de muliggør, at man kan tale med andre, der har det ligesom en selv (Bilag 1: 17, L. 553-555). På den anden side er der, ifølge Julie, et problem ved disse grupper:

“Problemet var bare at alle opslag var noget negativt. De handlede om: “Nu har jeg overvejet at skære i mig selv”, “Nu har jeg overvejet at gøre det og det..”. Jeg blev bombarderet med andre folks dårlighed, som jeg ikke engang kendte. Man blev drevet af det, ligesom med cutting. Bare det at vi talte om det eller der blev slået billeder op om det, gjorde at jeg tænkte: “Dét skal jeg også”, og så tænkte jeg: “Ej stop”. Den har jeg så meldt mig ud af for der var så meget negativitet, og alt handlede om at have det dårligt og have det svært. Det prøver jeg at tage afstand fra, for det er ikke det det skal handle om” (Bilag 1: 17, L. 555-562).

Som det ses i ovenstående citat valgte Julie ikke at være en del af disse virtuelle grupper, da det påvirkede hende negativt.

Den teoretiske vinkel

Som det fremgår af empirien ovenfor, har Julie, Jacob og Laura forskellige holdninger til, hvorvidt de virtuelle grupper for personer med en psykisk sårbarhed har eller har haft en positiv eller negativ betydning for dem. Jacob og Laura giver eksempelvis udtryk for, at det er rart at indgå i virtuelle grupper med andre personer, der har en psykisk sårbarhed, idet de her oplever en forståelse. Omvendt forklarer Julie, at det havde en negativ betydning for hende at indgå i sådanne grupper, idet hun kun blev præsenteret for negativt indhold, der handlede om at have det dårligt, hvorfor hun distancerede sig herfra. Med udgangspunkt i Honneths teori argumenterer vi for, at der kan være en risiko forbundet med, at alt indholdet i de virtuelle grupper handler om problematikker relateret til dét at leve med en psykisk sårbarhed. Risi-

koen ses i og med, at disse virtuelle grupper centrerer sig om at "dele" med hinanden, hvordan ens psykiske sårbarhed påvirker en i negativ forstand - for eksempel i form af billeder af selvskade og opslag om selvmordstanker. Med afsæt i Honneths teori om den solidariske sfære er det dermed denne adfærd, som anerkendes i de virtuelle grupper (Honneth 2006: 11-12, 171-172). Sat i relation til Lauras udtalelse ovenfor kommer dette til udtryk, idet hun oplever anerkendelse i form af omsorg og støtte blandt de andre gruppemedlemmer, når hun lægger billeder op af blandt andet selvskade. Hertil argumenterer vi for, at den adfærd som omhandler at have det psykisk dårligt, såsom selvskade og selvmordstanker, reproduceres i grupperne, da det ikke er anerkendelsesværdigt at lave et opslag om, at man eksempelvis har haft en god dag. Vi sætter dog spørgsmålstegn ved, om denne anerkendelse er positiv eller negativ. Derfor forholder vi os kritiske overfor, hvilken betydning det kan have for medlemmerne, at være en del af sådanne grupper. Dette skyldes, at gruppemedlemmerne på den ene side kan hjælpe hinanden med at håndtere deres psykiske sårbarhed og de problematikker, der er forbundet hertil. På den anden side kan grupperne også være med til at fastholde medlemmerne, da det er en betingelse, at de har det dårligt, for at kunne tage del i grupperne og på denne måde opnå anerkendelse i gruppen. Dette udleder vi var en betingelse som Julie, i modsætning til Laura, ikke ønskede eller psykisk var i stand til at "opfylde". Det kommer til udtryk, idet hun ikke selv bidrog med negative opslag omkring eksempelvis lysten til at skære i sig selv. Ifølge Dreier består en handlekontekst kun i kraft af, at medlemmerne reproducerer og udvikler denne gennem deres handlinger (Dreier 1999: 79). Med afsæt heri udleder vi, at dette netop kan være årsagen til, at Julie ikke ønskede at være en del af denne handlekontekst, idet hun ikke ville reproducere handlinger i form af negative opslag. Med andre ord udleder vi, på baggrund af Honneths teori, at Julie ikke kunne identificere sig med gruppens værdier og normer om, at man som medlem selv aktivt skal bidrage med opslag og anerkende andres opslag med selvskadende adfærd, hvorfor hun distancerede sig herfra (Honneth 2003: 14-17). At Julie, i modsætning til Laura, vælger at distancere sig fra at indgå i sådanne virtuelle grupper, kan belyses med afsæt i Dreiers pointe om, at individet skal kunne forfølge sine behov og interesser igennem de handlekontekster, som det indgår i (Dreier 1999: 79). På baggrund heraf argumenterer vi for, at Laura indgår i disse virtuelle grupper, idet hun kan have et behov for at "læsse af", hvilket kommer til udtryk i dette citat: "[...] bare det at andre lige ser, at man har en dårlig dag" (Bilag 3: 15, L. 473-477). I modsætning hertil indfrier gruppen ikke Julies behov, men forværrer derimod hendes tilstand, idet hun påpeger, at hun ikke kunne rumme andres dårlighed, da det påvirkede hende negativt (Bilag 1: 17, L. 555-

562). Dermed kan informanternes valg i forhold til at inkludere eller ekskludere sig selv fra disse grupper anses som værende influeret af, hvorvidt disse grupper kan bidrage med at indfri deres behov.

Vi finder det derudover relevant at benytte Jenkins' teori til at belyse, hvilken betydning sådanne grupper med andre personer, der har en psykisk sårbarhed, har for Lauras og Julies identitet. Jenkins advokerer for, at individets identitet influeres af en gruppes interne identifikation (Jenkins 2006: 52-54, 61). Vi udleder, at Lauras indgåelse i denne virtuelle gruppe kan være problematisk for hendes identitet i og med, at gruppens fokus er på dårlighed i form af selvskadende adfærd. Hvis Laura i høj grad danner sig selv, og dannes af gruppe-medlemmerne, med fokus på selvskade kan dette forstærke hendes selvskadende adfærd i og med, at denne adfærd bliver en større del af hendes identitet. Jenkins udlægger ydermere i sin teori, at individet danner sin identitet ud fra forskelle og ligheder til andre (ibid: 52-54, 61). Med afsæt heri udleder vi, at det kan være positivt for Julie at have indgået i disse virtuelle grupper for en kort periode, idet hun er blevet gjort opmærksom på de forskelligheder, hun oplevede mellem hende og de andre gruppemedlemmer. Julie giver netop udtryk for, at hun ikke ønskede at være en del af den negativitet og selvskadende adfærd, der optrådte i gruppen, hvilken kan skyldes at hendes handleevne adskilte sig fra de andre gruppemedlemmers. Vi argumenterer i den forbindelse for, at denne forskellighed var så stor, at hun måtte distancere sig herfra, hvilket der kan have været et udviklende element forbundet med. Det skyldes, at Julies identitet kan være blevet udviklet i relation til denne forskellighed, hvorfor hun ikke indoptog gruppens selvskadende adfærd i sin identitet.

Opsamlende delkonklusion

Vi har i denne analysedel belyst, hvilke muligheder og begrænsninger vores informanter oplever i forhold til at udvikle sig når de indgår i virtuelle relationer i form af grupper på sociale medier. Vi har blandt andet udledt, at fordelen ved at indgå i virtuelle relationer er, at Jacob og Laura finder det nemmere at indgå i disse relationer frem for fysiske relationer, idet de begge har svært ved fysisk kontakt. Vi advokerede yderligere for, at Jacob og Laura i de virtuelle relationer kan føle sig anerkendte og forstået, hvilket udmønter sig i selvværd. Dermed bidrager de virtuelle relationer positivt til deres selvopfattelse samt muliggør, at de kan være sociale på trods af deres udfordringer herved.

Vi har ydermere belyst, at de virtuelle relationer muliggør, at Laura og Jacob kan få

indfriet forskellige behov. Dette kommer til udtryk, idet Jacob i relationer, der ikke omhandler psykisk sårbarhed, kan danne og få dannet en identitet som andet end en 'person med en psykisk sårbarhed'. Derudover udledte vi, at Jacob i virtuelle grupper med andre personer med en psykisk sårbarhed kan få udviklet sin handleevne i form af at kunne håndtere de udfordringer, der er forbundet med hans psykiske sårbarhed. Dermed udledte vi, at der kan være positive elementer forbundet med at indgå i virtuelle grupper - uanset om det er med personer med eller uden en psykisk sårbarhed. I forlængelse heraf udledte vi, at Laura og Jacob i virtuelle grupper, med andre personer som har en psykisk sårbarhed, oplever forståelse og anerkendelse, hvilket de anser som værende positivt. I modsætning hertil udledte vi, at Julie oplevede at de virtuelle gruppers fokus på at have det dårligt, påvirkede hende negativt. Derfor udledte vi, at der ligeledes kan være en risiko forbundet med, at indholdet i sådanne virtuelle grupper kun handler om problematikker forbundet med at have det dårligt. Dette kan udgøre et fastholdende element, da det er en betingelse, at gruppemedlemmerne har det dårligt, for at kunne tage del heri og opnå anerkendelse i gruppen, hvilket kan forstærke denne adfærd hos gruppemedlemmerne. At Julie, i modsætning til Laura og Jacob, fravalgte at indgå i virtuelle relationer med andre personer med en psykisk sårbarhed, kan skyldes, at disse ikke kunne indfri hendes behov for at få det bedre. Dog kan indgåelsen i disse virtuelle grupper i en kort periode have bidraget positivt til Julies identitetsdannelse, da hun har fået indsigt i, at hendes livssyn er anderledes end gruppemedlemmernes. Dette kan der have været et udviklende element forbundet med, da hendes identitet dermed kunne udvikle sig i relation til denne forskellighed. Omvendt kunne disse handlekontekster indfri eksempelvis Lauras behov for at "læsse af", hvilket kom til udtryk idet hun oplevede en omsorgsfølelse ved, at de andre medlemmer "synes godt om" hendes opslag, hvis hun havde en dårlig dag.

Bo- og væresteder

Analysedelen vil undersøge følgende underspørgsmål:

Hvilke muligheder og begrænsninger opstiller bo- og væresteder for individet med en psykisk sårbarheds udvikling og identitetsdannelse?

I denne analysedel vil vi undersøge, hvordan vores informanternes deltagelse i bo- og væresteder, påvirker deres udvikling og identitetsdannelse. Bosteder er i denne forbindelse en fælles-

betegnelse for opholdssteder, socialpsykiatriske botilbud, mm., hvor individer med forskellige sårbarheder bor. Væresteder er steder, hvor man kan tilbringe tid, deltage i aktiviteter og møde andre personer med forskellige udfordringer, herunder psykisk sårbarhed. Vi er interesseret i dette perspektiv, da vores informanter fortæller, hvorledes bo- og væresteder har eller har haft en betydning for deres daglige livsførelse.

Hverdag på bostedet

Flere af vores informanter bor eller har boet på et bosted. Dette analyseafsnit vil derfor bidrage med en forståelse af, hvordan informanternes hverdag på disse bosteder kan se ud. Sandra, Julie og Jacob har boet på bosted i mange år, men bor i dag alle tre alene. De bidrager derfor med retrospektive fortællinger (Bilag 5: 4, L. 107-110), (Bilag 2: 1, L. 20-31), (Bilag 1: 2, L. 40-51). Laura bor i dag på bosted og har tidligere boet i et bofællesskab med andre personer med en psykisk sårbarhed (Bilag 3: 1, L. 22-25).

Sandra og Laura udlægger begge, hvordan hverdagen på bostederne var meget stille og primært centreret omkring deres psykiske sårbarhed. Sandra fortæller således: “Der skete sgu ikke særligt meget. Ikke en skid. [...] man kunne bruge meget tid på at gå i cirkler om sig selv, og lave noget navlepilleri” (Bilag 2: 2, L. 55-61). Hun fortæller ydermere, at den psykiske sårbarhed fyldte utroligt meget, da hun boede på bosted: “Den fyldte jo overalt. Det var jo ens hverdag. Det var mistrivsel. Så jeg følte faktisk, at det var mit liv at have det dårligt” (Bilag 2: 2, L. 46-47). I disse citater ses det således, hvordan Sandra ikke foretog sig særlig meget på bostedet og hvordan den psykiske sårbarhed fyldte hele hendes liv og hverdag. Julie udlægger ligeledes, at den psykiske sårbarhed var svær at glemme i hverdagen på bostedet. Ifølge Julie skyldes det blandt andet, at bostedets indretning var meget institutionel og var en konstant påmindelse om beboernes psykiske dårlighed (Bilag 1: 15-16, L. 502-511). Hun fortæller det således:

“[...] man var jo godt klar over, at man boede et anderledes sted, så man havde det hele tiden i baghovedet, at man havde det dårligt og at andre havde det dårligt. Man prøvede at distrahere sig selv ved at lave andre ting, men man kom altid tilbage til at tænke på det og have fokus på det [...]” (Bilag 1: 16, L. 515-518).

Laura bor fortsat på bosted og kritiserer ikke i ligeså høj grad, som Sandra og Julie, dette bosted eller hverdagen der. Hun fortæller følgende:

“En typisk hverdag før corona, var jo bare at stå op og få luftet min hund, få den fodret af og få katten fodret af, og så egentlig bare ind og sidde foran fjernsynet med iPad'en. Og det var det, en hverdag gik med [...]. Personalet [sørger] for, at vi for det meste samles til morgenmad, frokost og aftensmad. Og så har vi hver vores ting, vi skal lave i løbet af dagen. Og ofte sidder vi inde i stuen om aftenen og hygger. Enten ved at spille eller se fjernsyn eller bare sidde og snakke” (Bilag 3, 2: L. 53-56).

Laura har derudover fået tildelt nogle ugentlige opgaver på bostedet, som hun beskriver således:

“I starten, der fik jeg koblet et fællesområde til mig, hvor jeg skulle gøre rent en gang om ugen [...]. Og hver anden onsdag skal jeg tage badeværelset og så har vi lavet sådan, at torsdag der skal jeg koncentrere mig om mit værelse herinde. Men jeg kunne mærke, at jeg var ved at gå ned på at skulle have så meget. Jeg koncentrerer mig egentlig kun om det fælles og få det rengjort, og jeg har også en middag i ugen [...]. Og så har jeg opbrugt al min energi resten af ugen, så jeg ikke har overskud til at ordne værelset. Så det arbejder jeg på, at få værelset ordnet og så få det andet koblet på bagefter” (Bilag 3: 4, L. 100-107).

Det ses således i Lauras udtalelser, at hendes hverdagsliv i høj grad er centreret omkring aktiviteter på bostedet, hvor det blandt andet handler om at skabe hverdagsrutiner. Det ses ydermere, at fagpersonerne på bostedet forsøger at give hende nogle opgaver og noget ansvar.

Den teoretiske vinkel

Vi sætter spørgsmålstejn ved, hvorvidt Lauras manglende overskud i forhold til oprydning og rengøring hænger sammen med, at disse opgaver, for mange individer, ikke nødvendigvis skaber meningsfuldhed eller livsglæde. Denne manglende meningsfuldhed kan sættes i relation til Honneths beskrivelse af anerkendelse i den solidariske sfære. Det er i denne sfære, at individet kan indgå i fællesskaber, hvor det oplever en følelse af at være medlem af en social gruppe, der kan præstere noget, som har værdi for samfundets øvrige borgere (Honneth 2006: 11-12, 171-172). Ud fra Sandras og Lauras udtalelser betvivler vi, hvorvidt de oplever denne følelse af, at de kan præstere noget værdifuldt. Det kan således tænkes, at Laura i højere grad ville have energi og overskud til at varetage opgaver, som hun følte bidrog med livsglæde og noget værdifuldt til samfundet. Som det ses i ovenstående citater, beskriver Sandra ligeledes en manglende meningsfuldhed og livsglæde på hendes tidligere bosted, da hun ofte ikke

havde noget at tage sig til samt at hverdagen var centreret omkring hendes psykiske sårbarhed. Vi udleder hertil, at Sandra og Laura kan opleve ringeagt i den solidariske sfære. Konsekvensen heraf kan være, at de betvivler, hvorvidt de besidder karaktertræk, der kan værdsættes og desuden kan bidrage positivt til samfundet eller deres sociale liv (ibid: 178-179). Det ses ydermere i Sandras tilfælde, at der forekommer et udviklende element, når der bliver skabt en tilværelse, som er meningsfuld, hvor Sandra blandt andet, gennem værestedet, får mulighed for at være social og tænke på andet end sin psykiske sårbarhed. Dette vil blive uddybet yderligere i afsnittet: "Væresteder".

Relationer til beboerne

Fælles for tre af vores informanter, henholdsvis Laura, Julie og Jacob, er at de alle har fået venskaber gennem deres bosteder. I følgende analyseafsnit vil vi dermed belyse, hvilken betydning disse relationer har for vores informanter. Laura påpeger, at hun har en god veninde, der ligeledes har en psykisk sårbarhed. Denne veninde har Laura stiftet bekendtskab med på det bosted, hvor hun bor nu (Bilag 3: 9, L. 294-302). Jacob og Julie fortæller også, at de har mange venner, som har en psykisk sårbarhed. Begge informanter har stiftet bekendtskab med disse relationer på de bosteder, som de tidligere har boet på (Bilag 5: 4, L. 132-133), (Bilag 1: 6, L. 195-196). Julie fortæller i den forbindelse: "Nu har jeg også boet på opholdssted i mange år, så de mennesker jeg primært har været sammen med, var også folk, der havde det svært af en eller anden art. Og mange af dem havde diagnoser" (Bilag 1: 7, L. 208-210). Både Julie, Jacob og Laura påpeger, at de synes det er rart at indgå i relationer med personer med en psykisk sårbarhed, da de oplever, at der er en forståelse for hinanden. Dette perspektiv har vi uddybet i analyseafsnittet: "Oplevelsen af at føle sig forstået". Det ses således, at vores informanter i høj grad indgår i relationer med andre, der også har en psykisk sårbarhed, hvilke de ofte har mødt på bosteder. I spørgeskemaet ser vi, at 33% ud af 255 respondenter svarer, at de ofte taler om deres psykiske sårbarhed med andre personer, der har en psykisk sårbarhed (Bilag 6: 5). Vi finder det hertil interessant, hvorvidt der kan være et udviklende eller fastholdende element i, at både vores informanter og respondenter indgår i relationer med personer, der har en psykisk sårbarhed. Med dette udgangspunkt har vi sammenlignet besvarelsene til spørgsmålene: "Jeg føler, at min psykiske sårbarhed begrænser mig i hverdagen" og "Jeg taler ofte om min psykiske sårbarhed med: Andre der har en psykisk sårbarhed". Ved denne sammenligning fremgår det, at 79% ud af 80 respondenter der svarer: "Meget enig" eller

“Enig” til spørgsmålet: “Jeg føler, at min psykiske sårbarhed begrænser mig i hverdagen” ligeledes svarer, at de ofte taler om deres psykiske sårbarhed med andre, der har en psykisk sårbarhed (Bilag 7: 1). Det ses således, at størstedelen af de respondenter, som ofte taler med personer med en psykisk sårbarhed, føler, at den psykiske sårbarhed er en begrænsning i deres hverdag. Vi rejser hertil spørgsmålet, om relationer til andre personer med en psykisk sårbarhed kan være begrænsende for individets udvikling og identitetsdannelse? Dette finder vi interessant at undersøge i indeværende analyseafsnit, da informanterne, qua deres bosteder, i høj grad indgår eller indgik i relationer med personer med en psykisk sårbarhed.

Den teoretiske vinkel

Laura, Julie og Jacob påpeger således i interviewene, at deres personlige relationer i høj grad består af andre individer, som de har stiftet bekendtskab med på bosteder og som også har en psykisk sårbarhed. Til at belyse, hvilke udviklingsmuligheder vores informanter oplever på baggrund af de relationer, som de indgår i, finder vi det relevant at inddrage Dreiers teori omkring deltagelse i handlekontekster. Vi anskuer bostederne som handlekontekster, idet de udgør institutionelle arrangementer, hvorved afgrænsede medlemmer deltager - i dette tilfælde personer med en psykisk sårbarhed (Dreier 1999: 79). På den måde kan vi belyse, hvorledes bostederne kan medvirke til, at vores informanter udvikler sig eller bliver fastholdt i deres psykiske sårbarhed. Dreier udlægger i sin teori, at den institutionelle deltagerbane i en handlekontekst omhandler, hvordan der er arrangeret forskellige måder, hvorpå individet skal gennemleve den pågældende kontekst (ibid: 82-87). Med afsæt heri udleder vi, at bostederne, som vores informanter deltager eller deltog i, lagde op til, at Julie, Laura og Jacob primært interagerede med personer med en psykisk sårbarhed. I den forbindelse finder vi det interessant, at Julies og Jacobs primære relationer i dag er personer med en psykisk sårbarhed fra deres tidligere bosteder på trods af, at de ikke længere bor på disse. Hertil inddrager vi Dreiers udlæggelse af, at individets personlige deltagerbane influeres af institutionelle deltagerbaner, herunder deltagerbanerne på bostederne (ibid: 82). Således udleder vi, at Julies og Jacobs personlige deltagerbane har været påvirket af de institutionelle deltagerbaner på bostederne. Dette kan medføre, at Julies og Jacobs personlige deltagerbane er struktureret således, at de primært søger mod handlekontekster, hvor deltagerne har en psykisk sårbarhed. Med afsæt i Dreiers teori argumenterer vi dermed for, at Julie og Jacob i dag omgås med andre personer, der har en psykisk sårbarhed, fordi de institutionelle deltagerbaner på bostederne lagde op til dette. Med ståsted i Dreiers teori kan det dog være en begrænsning, hvis individet ikke indgår

i forskellige handlekontekster, da det som læres i én handlekontekst kun gør en forskel, hvis der foregår noget andet i en anden handlekontekst (ibid: 91). Med dette udgangspunkt udleder vi således, at hvis Julie og Jacob kun indgår i handlekontekster med deltagere, som har en psykisk sårbarhed, kan det resultere i, at de ikke får udviklet deres utilstrækkelige handleevne (Dreier 2002: 109). På baggrund heraf udleder vi, at der går et udviklende element tabt. Vores informant Julie er dog bevidst om, at det kan være begrænsende kun at indgå i relationer med personer med en psykisk sårbarhed. Hun fortæller således:

“Når du omgiver dig med bestemte mennesker, så har du også bestemte briller på, om du vil det eller ej. Så hvis du kun omgiver dig med venner, der har diagnoser eller som har det dårligt i perioder, så får man det også selv dårligt. Så det er jeg meget opmærksom på” (Bilag 1: 8, L. 256-259).

I citatet beskriver Julie, at det påvirker hende negativt kun at omgås personer med en psykisk sårbarhed, da det influerer måden hun ser verden på. Julie beskriver desuden, at der kan være et udviklende element forbundet med at indgå i relationer med personer, som ikke har en psykisk sårbarhed. Dette udviklingspotentiale kommer netop til udtryk idet Julie beskriver, at man kan få udvidet sin horisont ved at indgå i forskellige relationer (Bilag 1: 26, L. 848-857). Som vi har fremlagt ovenstående, har Julie, Jacob og Laura i høj grad venner, som har en psykisk sårbarhed. Hertil inddrager vi Jenkins' teori, som har fokus på, hvordan individets identitet konstant skabes i sociale relationer (Jenkins 2006: 28). Vi forholder os kritiske overfor, hvilken betydning det kan have for vores informanter, at de i høj grad har indgået og stadig indgår i relationer med personer med en psykisk sårbarhed. Det skyldes at individet, ifølge Jenkins, danner sig selv, og dannes, i forbindelse med de sociale relationer, som det indgår i. I forlængelse heraf præsenterer individet sig på en bestemt måde over for andre, hvorefter denne præsentation enten valideres eller afvises (ibid: 44-45, 73). Vi overvejer i den forbindelse, hvordan vores informanters udvikling påvirkes, hvis de i disse relationer i højere grad præsenterer en identitet, som 'en person med en psykisk sårbarhed', samt identificeres af relationerne således. Dermed kan disse relationer validere hinanden som værende 'personer med en psykisk sårbarhed', hvorledes deres identitet dannes i forbindelse med denne sårbarhed. I så fald vil vores informanter optage præsentationen af 'en person med en psykisk sårbarhed' i deres identitet. Vi udleder, at dette kan begrænse deres udvikling i og med, at deres identitet i høj grad centrerer omkring den psykiske sårbarhed.

At have det dårligt

Vores fire informanter indgår i relationer med de andre beboere på bostederne på forskellige måder. I dette analyseafsnit vil vi primært inddrage Sandra og Julie på trods af, at de ikke længere bor på bosted. Det skyldes at deres forhold til bostedernes beboere tog mere plads i interviewene, sammenlignet med de resterende interviews. Sandras relation til beboerne adskiller sig særligt fra de andre informanter i og med, at Sandra tog afstand fra disse og ikke identificerede sig med dem. I den forbindelse fortæller Sandra:

“[...] jeg har kæmpet meget med den identitet. Ift. hvordan jeg ser mig selv ift. de mennesker, som jeg bor med. Men jeg synes, at jeg er blevet bedre til at distancere mig fra de mennesker, som jeg skal. Det var der mange af de andre unge, som havde svært ved. De spejlede sig meget i dem, der boede der. De tænkte: “Er det her min fremtid?”. Der synes jeg, at jeg var god til at vide, at det ikke kommer til at ske” (Bilag 2: 3-4, L. 101-106).

Sandra var således meget bevidst om ikke at spejle sig i de andre beboere, og desuden ikke lade sig påvirke af dem. Dette skyldes at de andre beboere, ifølge hende, havde det dårligere end hende selv (Bilag 2: 4, L. 100-101). I modsætning hertil fortæller Julie, hvordan hun blev meget påvirket af beboerne på hendes tidligere bosted. Under interviewet fortæller hun, at der blandt beboerne på bostedet blev forventet en bestemt adfærd. Julie beskriver det således:

“Det blev sådan en ting med, at folk havde det dårligt, og man vidste godt, at folk havde det dårligt, så det smitter af på en måde [...]. Jeg får det helt dårligt, når jeg tænker over det. Men vi havde nærmest en “dårlighedskonkurrence”, altså hvem har det dårligst og hvem kan have det dårligst. Det var ikke særligt fedt” (Bilag 1: 12, L. 405-409).

Julie forklarer, at dét at ‘have det dårligt’ smittede af på de andre beboere. Hun giver et eksempel på, hvordan hun og en anden beboer påvirkede hinanden negativt:

“På mit første opholdssted ender det med, at der kommer en pige ind, som også har det dårligt [...] og hun cutter også, og det blev en ting, at hvis jeg cuttede, så gjorde hun det også lige bagefter. [...] det blev sådan en “konkurrenceting”. Hvem kunne gøre det mest og hvem kunne gøre det oftest” (Bilag 1: 13, L. 411-415).

Hun uddyber dette yderligere:

“[...] når der er en, der gør den her ting [selvskade], som er vanedannende, ligesom rygning, og der står en og gør det foran dig, så det virkelig svært. Det afføder bare et miljø, hvor hvis den ene gør det, så gør den anden det også. [...] det blev sådan noget ulækkert noget med: Hvem kunne skære dybest, hvem kunne bløde mest, hvem kunne komme hurtigst på hospitalet” (Bilag 1: 15, L. 475-480).

Den teoretiske vinkel

Vi finder det hertil interessant at undersøge, hvorledes beboerne på Julies og Sandras tidligere bosteder påvirkede deres udvikling og identitetsdannelse. I den forbindelse er det særligt interessant, hvilken adfærd der blev lagt op til blandt beboerne på Julies og Sandras tidligere bosteder. Med udgangspunkt i Dreiers teori kan vi analysere relationen mellem beboerne på Sandras og Julies respektive bosteder, som handlekontekster, hvori der figurerede forskellige handlemuligheder (Dreier 1999: 79-91). I Julies citater udlægges det, at beboergruppen på bostedet, som handlekontekst, indbød til at ‘have det dårligt’, da det ifølge hende var “normalt”. Med afsæt i Dreiers teori argumenterer vi således for, at beboergruppen på Julies bosted i særdeleshed opstillede handlemuligheder, der fokuserede på at ‘have det dårligt’. Ligeledes ses det i Sandras tilfælde, at hun selv forbinder beboergruppen med at have det psykisk dårligt i og med, at hun distancerede sig fra dem, for ikke at have samme fremtidsudsigter som dem. Vi inddrager hertil Dreiers begreb: handleevne til at forklare, hvorfor Julie efterfulgte disse handlemuligheder om at ‘have det dårligt’, ved eksempelvis at foretage selvskade. Begrebet handleevne kan ligeledes forklare, hvorfor Sandra ikke ønskede at indgå i beboergruppen. Handleevne omhandler, hvordan man som individ forholder sig til sine handlemuligheder (ibid: 80). Ifølge Dreier har individet en dobbelt mulighed. Denne dobbelte mulighed indebærer, at individet kan leve under sine betingelser eller forsøge at råde over disse (Dreier 2002: 145). Hertil argumenterer vi for, at Sandra var i stand til at udvide sin rådighed over disse betingelser og dermed distancere sig fra beboergruppen (ibid: 35-36). Vi argumenterer dermed for, at Sandra besad en udvidende handleevne. Julie efterlevede derimod handlemulighederne om at ‘have det dårligt’, hvilket viser, at Julie levede under sine betingelser. Vi argumenterer dermed for, at Julies handleevne var restriktiv, da denne blev begrænset af betingelserne på bostedet (ibid: 119). Julie og Sandra skulle begge tage stilling til, om de handlemuligheder som beboergrupperne tilbød, indfrie deres behov og interesser. Vi udleder hertil, at Julie må have oplevet at få opfyldt nogle behov og interesser, ved netop at efterkomme beboergruppens handlemulighed om at ‘have det dårligt’. Derimod oplevede Sandra ikke, at

beboergruppen kunne opfylde hendes behov og interesser. Det kommer til udtryk idet de andre beboere, ifølge Sandra, var “dårligere” end hende, hvilket gjorde, at hun ikke kunne identificere sig med dem. Sandra havde et ønske om at få det bedre og ønskede derfor ikke at identificere sig med at ‘have det dårligt’. Vi udleder at Sandra, grundet sin udvidende handleevne, var bevidst om, at hun var i stand til at få det bedre. Grundet beboergruppens dårligdom oplevede Sandra dog ikke, at denne beboergruppe opstillede handlemuligheder, der bidrog til at hun kunne udvikle sig, hvorfor Sandra distancerede sig herfra. I modsætning til Sandra var Julie en aktiv del af beboergruppen på bostedet. Julie kan dog ikke selv forklare, hvorfor hun deltog i denne kultur på bostedet. Hertil kan Honneths teori bidrage med en forklaring på Julies og beboernes adfærd, da denne adfærd kan ses som et forsøg på at opnå anerkendelse. Dette vil vi uddybe i analyseafsnittet: “Manglende anerkendelse og omsorg fra fagpersoner”. Vi ser således, at Julie og Sandra havde forskellige handleevner i og med, at de forholdte sig forskelligt til beboerne på bostederne.

Med afsæt i Dreiers teori er det ikke muligt at forklare de gruppedynamikker, der ligeledes kan forklare henholdsvis Julies deltagelse i beboergruppen samt Sandras afstandtagen hertil. Derfor inddrager vi Jenkins’ teori, hvilken kan bidrage med en mulig forklaring på, hvorfor Julie blandt andet optog den selvskadende adfærd, som de andre beboere også udførte, og hvorfor Sandra ikke identificerede sig med beboerne. Med udgangspunkt i Jenkins’ teori udgør beboerne på bostederne, grupper. Disse grupper besidder gruppeidentiteter, som dannes ud fra både interne og eksterne definitionsprocesser og som påvirker gruppemedlemmernes interne identiteter (Jenkins 1994: 202-203). Særligt for grupper er, ifølge Jenkins, at medlemmerne skal have noget signifikant til fælles. Såfremt dette ikke er tilfældet, vil individet ikke kunne indgå i gruppen, da det er deres lighed, som er i centrum (Jenkins 2006: 105). Både Julies og Sandras udtalelser tegner et billede af, at beboergrupperne internt definerede sig selv som grupper, hvor medlemmerne ‘havde det dårligt’, hvilket således blev dét medlemmerne havde til fælles. I den forbindelse argumenterer vi for, at Julie, for at forblive en del af gruppen, var nødsaget til at bevare denne fællesnævner og således ‘have det dårligt’. Modsætningsvis mente Sandra ikke, at hun levede op til denne fælles egenskab om at ‘have det dårligt’. Med ståsted i Jenkins’ teori, dannes individets individuelle identitet blandt andet i sammenhæng med eventuelle gruppeidentiteter (ibid: 40-43). Således vil Julies identitet være blevet påvirket af hendes deltagelse i beboergruppen. Vi udleder hertil, at beboergruppens identitet kan have påvirket Julie, hvor dét at ‘have det dårligt’, blev en større del af hendes identitet. Modsætningsvis kan Sandras afstandstagen til beboergruppen betyde, at hun

ikke på samme måde optog gruppeidentiteten i sin egen identitet. I dette afsnit har vi blandt andet fokuseret på de interne definitionsprocesser af grupper. Ifølge Jenkins kan de interne og eksterne definitionsprocesser dog ikke adskilles i dannelsen af en social identitet. De eksterne definitionsprocesser fra fagpersonerne, vil derfor blive uddybet i afsnittet: "Negative oplevelser med fagpersoner".

Med ståsted i Jenkins' teori argumenterer vi for, at Sandras og Julies forhold til beboergrupperne på deres respektive bosteder, har haft indflydelse på, om de henholdsvis udviklede sig i en anden retning end at 'have det dårligt' eller blev fastholdt i dette. Det skyldes at Sandras og Julies identitet, på det individuelle niveau, blev dannet i sammenhæng med beboergruppernes identitet på det kollektive niveau (Jenkins 1994: 218-219). Dog påvirkede disse beboergrupper Sandra og Julie forskelligt i og med, at Julie var en del af gruppen, hvorimod Sandra distancerede sig fra gruppen. Deres forskellige relationer til beboerne, kan forklares ved hjælp af Jenkins' begreb: selv, som skal forstås som den primære og første identitet. Selvet skal dog stadig ses som socialt konstrueret (Jenkins 2006: 72-73). I den forbindelse er det relevant at påpege, at Julie gennem hele sin opvækst har været påvirket af offentlige instanser. Som udlagt i analyseafsnittet: "Familieforhold" har vi hertil fremanalyseret, at Julie gennem sin opvækst har været i en sårbar position, hvor hendes selv i høj grad er blevet dannet ud fra at 'være sårbar' og 'have det dårligt'. Hertil trækker vi på Jenkins' beskrivelse af, at selvet skal forstås som en slags "skabelon" for de efterfølgende identiteter (ibid: 72-73). I og med at Julies selv er dannet gennem årelange opfattelser af, at hun 'har det dårligt', kan dette forklare, hvorfor hun identificerede sig med beboergruppen på bostedet, hvor det fælles omdrejningspunkt netop var dårlighed. I modsætning til Julie er Sandra ikke opvokset i kontakt med offentlige instanser. Hun fik derimod først kontakt til psykiatrien som 20-årig (Bilag 2: 1, L. 20-21). Således er Sandras identitet, herunder selvet, ikke kun blevet dannet i kontekster, hvor omdrejningspunktet var, at hun skulle have hjælp. Vi udleder, at dette blandt andet kommer til udtryk, idet Sandra distancerede sig fra de personer på bostedet, der havde brug for hjælp. Vi udleder dog, at Sandras identitet stadigvæk blev påvirket af beboergruppen, bare på en anden måde. Ifølge Jenkins er andre personer et nødvendigt sammenligningsgrundlag for, at individet kan lære sig selv at kende. Således skabes individets identitet i relation til andre individers ligheder og forskelle (Jenkins 2006: 52-61, 72-73). Med dette udgangspunkt argumenterer vi for, at Sandras forskellighed fra beboergruppen kan have været medvirkende til at udvikle og danne hendes identitet på en positiv måde.

Det bliver klart, at denne analysedel ikke kan stå alene i og med, at Julie og Sandra i dag er nogenlunde samme sted i livet på trods af, at vi har påpeget, at de har haft forskellige forudsætninger for at udvikle sig. Vores analytiske fund peger på, at Sandra, grundet sin distancering fra de andre beboere og det udviklende element forbundet herved, burde have en større forudsætning for at distancere sig fra sin psykiske sårbarhed end Julie. Dette har dog ikke vist sig at være tilfældet i og med, at hverken Julie eller Sandra identificerer sig med deres psykiske sårbarhed i lige så høj grad i dag, og desuden begge bor alene i egen lejlighed og er under uddannelse (Bilag 1: 20, L. 673-676), (Bilag 2: 2, L. 15-16). Dette understreger vigtigheden i at inddrage flere aspekter af individets liv, hvilke vi undersøger i de resterende analysedele.

Væresteder

Vores informanter Sandra, Esben og Jacob gør eller har gjort brug af forskellige former for væresteder. Det er her interessant at belyse, hvorledes væresteder har indflydelse på vores informanternes udvikling qua de muligheder, som værestederne opstiller. Ovennævnte informanter har og har haft positive oplevelser med væresteder, da det blandt andet er her de har opbygget venskaber samt dyrket deres interesser. Sandra fortæller eksempelvis, hvordan værestedet var afgørende for, at hun fik det bedre. Hun forklarer det således: "I takt med at jeg fik det bedre, så fik jeg jo flere og flere venner, som var tilknyttet [værestedet] [...]. Det var da jeg begyndte at gå i [Værestedet] og fik et tilhørsforhold [...]. Det var der, jeg begyndte at få det bedre" (Bilag 2: 11, L. 363-366). Sandra lægger i særdeleshed vægt på vigtigheden i, at hende og de andre på værestedet var nogenlunde samme sted i deres psykiske sårbarhed:

"Interviewer: Hvad gav det dig, at få de relationer [på værestedet]?"

Sandra: Det betød alverden. Jeg begyndte at tro lidt mere på mig selv i mit værd, fordi der var nogle mennesker, som gerne ville en. Man fik nogle i sit liv, i sin hverdag, som man havde det godt med. Og som også er samme sted som en selv. Det tror jeg også er ret vigtigt. Man fik en hverdag i [værestedet]. Og det, at man havde samme funktionsniveau, det betød meget. Selvfølgelig havde vi hver især vores problematikker, men vi kunne gå på café og der var aldrig nogen, som ville tænke over, at vi var syge. Det kunne man godt se på rigtig mange fra [bostedet]. De udstråler jo sygdom" (Bilag 2: 11-12, L. 369-377).

Sandra udtaler i ovenstående citat, hvordan relationerne på værestedet gav hende mere selv-værd, da hun blev bekræftet i, at nogle personer gerne ville bruge tid med hende. Det bliver dog ligeledes tydeligt, hvorledes Sandra prioriterede, og fortsat prioriterer, at omgive sig med

personer, der er “ligesindede” med hende. Det kommer til udtryk, da hun i dag ikke længere bruger tid på værestedet eller med personerne derfra, hvilket bliver udlagt i følgende citat:

“[Værestedet] har virkelig betydet meget. Altså jeg passer ikke ind der længere. Men det har virkelig gjort en kæmpe forskel for mig. At møde nogle “ligesindede”, der hvor man er. I dag har jeg jo også “ligesindede” ift. mit studie. Det er også derfor jeg tror, at jeg ikke passer ind i [værestedet] længere.

Vi er ikke “ligesindede” længere. Jeg er et andet sted” (Bilag 2: 15, L. 481-486).

Denne ændring i hvem Sandra anser som værende “ligesindet” med hende, er blandt andet et resultat af, at hun nu er flyttet i egen lejlighed og studerer. Dette perspektiv har vi uddybet i analyseafsnittet: “Mulighed for at være andet end den psykiske sårbarhed”. Vores informant Jacob fortæller ligeledes, at samværet med de andre personer på værestedet betyder meget for ham, da hans psykiske sårbarhed blandt andet kan falde lidt i baggrunden i disse relationer. Ifølge Jacob skyldes dette, at personerne fra værestedet forstår ham og ved, hvad han går og har gået igennem (Bilag 5: 10, L. 328-330). Vi udleder hertil, at Jacobs psykiske sårbarhed muligvis ikke fylder ligeså meget i relationen med personerne fra værestedet, da han her kan være sig selv og, som Sandra beskriver det, er blandt “ligesindede”. Esben oplever ligeledes en forståelse for psykisk sårbarhed, når han er blandt personer fra det værested han kommer på. Ifølge ham skyldes det, at de i gruppen gør plads til hinandens forskelligheder og forskellige sårbarheder (Bilag 4: 3, L. 70-75).

Den teoretiske vinkel

Vi inddrager her Dreiers teori for at belyse, hvordan værestedet, som handlekontekst, havde en stor indflydelse på, at Sandra fik det bedre. Da Sandra begyndte at komme i værestedet, deltog hun i flere handlekontekster, hvilket, ifølge Dreier, er nødvendigt for at udvikle sig. Det er netop gennem deltagelse i forskellige handlekontekster, at individet kan opnå udvikling (Dreier 1999: 79). Deltog Sandra derimod kun i bostedet, som handlekontekst, ville det begrænse hendes udvikling samt muligheden for at få det bedre. Sandra forklarer, at hendes handlemuligheder på bostedet var begrænsede, idet der ikke var nogle aktiviteter og tiden derfor gik med at lave ingenting (Bilag 2: 2, L. 56-61). Som udlagt i analyseafsnittet: “Relationer til beboerne” følte Sandra sig desuden anderledes fra beboerne på bostedet, da de, ifølge Sandra, var dårligere psykisk end hende. Sandras indgåelse i flere handlekontekster skaber, med ståsted i Dreiers teori, en større variation og rigdom i tilværelsen, hvilket kan forklare, hvorfor værestedet havde en positiv indflydelse på Sandra og hendes psykiske tilstand (Dreier

1999: 80). Vi udleder, at værestedet, som handlekontekst, ydermere tilbød Sandra handlemuligheder, som hun følte opfyldte hendes behov og interesser på det pågældende tidspunkt. Det ses eksempelvis i ovenstående citat, hvor Sandra beskriver, at hun kunne tage på café med dem fra værestedet, hvilket ikke var muligt med beboerne fra bostedet. Med afsæt i Dreiers teori argumenterer vi således for, at denne deltagelse i værestedet, var med til at udvikle Sandras handleevne. Denne udvikling af Sandras handleevne bidrog til, at Sandra kunne gribe andre handlemuligheder i forskellige handlekontekster, hvorfor der opstod et udviklingspotentiale. Som belyst med Jenkins' beskrivelse af gruppeidentitet i ovenstående analyseafsnit: "Relationer til beboerne", identificerede Sandra sig ikke med beboergruppen på det bosted, som hun boede på. Det skyldes blandt andet, at beboergruppens fælles egenskab var at 'have det dårligt'. Med afsæt i Jenkins' teori omkring grupper kan Sandras deltagelse i værestedet skyldes, at hun derimod kunne identificere sig med den gruppeidentitet, der figurerede heri (Jenkins 2006: 105). Dette udleder vi eftersom, at Sandra udtaler, at hun er "ligesindet" med medlemmerne på værestedet i forhold til deres psykiske sårbarhed. Ved benyttelse af Jenkins' teori udleder vi, at Sandras deltagelse i denne gruppe kan have påvirket hendes identitet (ibid: 61). I kraft af, at gruppen i værestedet, ifølge Sandra, ikke mødtes om at 'have det dårligt', ville Sandras identitetsdannelse i denne kontekst ikke dannes i relation til psykisk sårbarhed. Sandras deltagelse i værestedet kunne således medvirke til, at hun dannede sin identitet som værende andet end en person, der 'har det dårligt'.

Sandra er ikke den eneste af vores informanter, der oplevede, hvordan væresteder havde en positiv indflydelse på tilværelsen. Vores informant Esben fortæller ligeledes, at det værested han kommer på, har påvirket ham positivt. Esben fortæller hertil, at hans rollespilsgruppe udspringer af værestedet (Bilag 4: 2, L. 66-67). Esben har ligesom Sandra oplevet, at værestedet, som handlekontekst, har skabt større variation i hans tilværelse. Ifølge Dreier tilstræber individet at skabe og udvikle en sammensat daglig tilværelse, for at opnå et godt liv (Dreier 1999: 82). Handlemulighederne, som værestedet opstiller, har muliggjort, at Esben kan forfølge sine interesser indenfor rollespil. Individets mulighed for at forfølge behov og interesser er netop afgørende for, hvordan individet begriber sine handlemuligheder (ibid: 79). Med afsæt heri argumenterer vi for, at værestedet kan bidrage til en varieret tilværelse. På trods af dette kan værestedet, ifølge Esben, også være begrænsende. Han fortæller følgende:

“Vi har bare en tendens til at sige, at kontaktstedet [Værestedet] det er for borgerne, og kun de borgere, der har behov for det. Hvilket jeg mener, er en lidt uheldig tilgang for det gør, [...] at vi ikke rigtigt får minglet med ”almindelige” mennesker i ”almindelige” situationer” (Bilag 4: 3, L. 74-77).

Esben mener hertil, at det er vigtigt, at værestedet ikke kun bliver et sted for borgere med fysiske og psykiske handicap. Esben argumenterer for, at hvis værestedet også var et sted, hvor ”almindelige” personer deltog, ville det muligvis være “[...] nemmere for folk uanset psykisk eller fysisk handicap at komme i job, eller i praktik [...]” (Bilag 4: 3, L. 92-93). Med afsæt i Dreiers teori argumenterer vi for, at Esben tager stilling til de muligheder, som værestedet tilbyder, samt om disse kan imødekomme Esbens behov og interesser. På den ene side formår værestedet at imødekomme Esbens interesse i forbindelse med rollespil, men på den anden side imødekommer det ikke hans behov for at være sammen med ”almindelige” mennesker og derigennem udvikle hans handleevne (Dreier 1999: 80). Vi ser således, at Esben benytter den udvidende handleevne (Dreier 2002: 35-36). Det ses i og med, at Esben forsøger at forandre de betingelser, som han er underlagt - i disse tilfælde kravene omkring, hvilke personer der kan indgå i værestedet.

Hertil finder vi det relevant at inddrage Jenkins, som skitserer en ”dem-os-konflikt”, hvor en gruppes identitet defineres i forhold til sine forskelle til omverden (Jenkins 1994: 203). I forlængelse heraf udleder vi, at Esben er særdeles opmærksom på denne ”dem-os-konflikt”, hvor ”dem” bliver de ”almindelige” personer og ”os” udgøres af personer med fysiske og psykiske handicap. Som det ses i ovenstående citat, finder Esben denne opdeling problematisk. Qua sit forslag om, at ”almindelige” personer eksempelvis burde kunne deltage i værestedet, forsøger Esben at mindske dette skel mellem de to grupperinger. Esben udtrykker hertil, at det er ledelsen og kommunen, der afgør, hvorvidt personer der ikke har et fysisk eller psykisk handicap kan deltage i værestedet (Bilag 4: 3, L. 81-83). Med ståsted i Jenkins’ teori omkring ekstern kategorisering illustrerer dette, hvor stor betydning eksterne individer, der ikke er en del af værestedsgruppen, har for dannelsen af gruppens identitet (Jenkins 1994: 218-219). Med det mener vi, at den interne gruppeidentitet på værestedet, hvor psykiske og fysiske handicap er omdrejningspunktet, kan blive forstærket gennem den eksterne kategorisering, som blandt andet foretages af de ”almindelige” personer i form af ledelsen og kommunen. Denne forstærkelse af værestedet som en gruppe, hvor psykiske og fysiske handicap er omdrejningspunktet, ville blandt andet finde sted, hvis kommunen og ledelsen besluttede, at ”almindelige” personer ikke kunne blive en del af denne gruppe, hvorfor gruppens identitet

ikke udvides. Problematikken ved kun at indgå i relationer med andre personer med en psykisk sårbarhed, har vi uddybet i delanalysen: "Personlige relationer".

Opsamlende delkonklusion

Vi har i ovenstående delanalyse analyseret og diskuteret, hvordan vores informanternes deltagelse i væresteder og bosteder, påvirker deres udvikling og identitetsdannelse. I den forbindelse udledte vi, at de institutionelle deltagerbaner på bostederne lagde op til, at informanterne primært interagerede med personer med en psykisk sårbarhed. Dette har blandt andet medvirket til, at informanterne fortsat primært omgås med andre personer med en psykisk sårbarhed. Det kan være problematisk i og med, at informanternes identitet således i høj grad dannes og bliver dannet i forbindelse med deres psykiske sårbarhed.

Hertil har vi belyst, at beboerne på Sandras og Julies bosteder påvirkede hinanden i en sådan grad, at Sandra udviklede sig i en anden retning end at 'have det dårligt', hvorimod Julie blev fastholdt i at 'have det dårligt'. Denne fastholdelse skyldes blandt andet, at Julie efterlevede beboergruppens handlemuligheder om at 'have det dårligt', hvorfor hun forblev i denne tilstand og således ikke udviklede sig væk fra denne dårligdom. Julie er gennem størstedelen af sit liv blevet identificeret som en person, hvor fokus var på at 'få hjælp' og at 'have det dårligt'. Således udledte vi, at Julie i højere grad kunne identificere sig med beboergruppen på bostedet, hvor den fælles egenskab netop var at 'have det dårligt'. Julies deltagelse i gruppen, og hendes søgen efter at forblive et gruppemedlem, stod således i vejen for hendes udvikling, da Julies deltagelse afhang af, at hun havde det dårligt. Omvendt fastholdte beboergruppen ikke Sandra i hendes sårbarhed. Det skyldes, at hun ikke anså sig selv som værende medlem af gruppen, hvorfor hun heller ikke identificerede sig med denne. Dette kan have bidraget til, at Sandra kunne danne sig selv som værende andet end sin psykiske sårbarhed.

Derudover fremlægges det, at vores informanter oplevede en forståelse for hinandens forskelligheder på værestederne. Deltagelsen i værestederne var blandt andet med til at udvikle Sandras, Jacobs og Esbens handleevne, da værestederne ikke omhandlede deres psykiske sårbarhed, men derimod centrerede sig om informanternes interesser og ressourcer. Således opstod der et udviklingspotentiale i og med, at informanterne havde mulighed for at være sociale og deltage i aktiviteter, der ikke omhandlede deres psykiske sårbarhed.

Slutteligt udledte vi, at både bostedet og værestedet har haft indflydelse på vores informanternes identitetsdannelse, hvor nogle af informanternes identiteter dannes i relation til

deres psykiske sårbarhed og andres ikke gjorde. De af vores informanter, som ikke identificerede sig med deres psykiske sårbarhed, kunne således se sig selv som værende andet end et individ, der 'har det dårligt'. Hvorimod de af vores informanter, som identificerede sig med at være psykisk sårbar, blev fastholdt i en identitet, som omhandlede at 'have det dårligt'.

Fagpersoner

I denne afsluttende analysedel vil vi behandle underspørgsmålet:

Hvordan har fagpersoner en udviklende eller fastholdende rolle i forhold til individets psykiske sårbarhed?

Vores fem informanter indgår alle i relationer med fagpersoner, der har en tilknytning til psykiatrien - såsom psykiatere, psykologer, pædagoger og kontaktpersoner. I vores spørgeskema svarede 61% ud af 255 af vores respondenter, at de ofte taler om deres psykiske sårbarhed med fagpersoner (Bilag 6: 5). Qua dette speciales fokus på relationer finder vi det relevant at undersøge, hvilken betydning disse fagpersoner har for vores informanternes udvikling og identitetsdannelse. I denne analysedel vil vi undersøge informanternes positive og negative oplevelser med fagpersonerne, hvor deres psykiske sårbarhed både kan fylde meget i relationen, men også falde lidt i baggrunden. I forlængelse heraf vil vi analysere, hvordan dette fokus på psykisk sårbarhed både kan være udviklende og fastholdende.

Negative oplevelser med fagpersoner

I de følgende analyseafsnit vil vi problematisere, at fagpersoner kan have en negativ indflydelse på vores informanternes identitetsdannelse og udvikling. Vi vil belyse dette, da flere af vores informanter fortæller om negative oplevelser med deres respektive fagpersoner.

Fagpersoner som begrænsende

Informanterne udlægger, at de ofte føler, at fagpersonerne reducerer dem til deres psykiske sårbarhed. Julie fortæller blandt andet, hvordan hun føler, at hendes psykiater ser hende som hendes diagnose, før han ser hende som et menneske. Dette finder Julie frustrerende, da hun dermed føler, at hun bliver reduceret til "kun" at være en diagnose. Hun udlægger det således:

“Det er sjovt for den person jeg føler sætter mig mest i en boks er min psykiater, for han ser mig som ‘aspergers Julie’, inden han ser mig som Julie. Det irriterer mig grænseløst, for jeg er jo også bare et menneske, som laver helt almindelige ting. Nu bor jeg alene og det er meget nyt for mig [...] og han startede bare ud med: “Nå tror du, at du kan det?” [...]. Så han tager udgangspunkt i min diagnose, inden han tager udgangspunkt i mig [...]” (Bilag 1: 20-21, L. 672-678).

Julie udtrykker her en følelse af, at hendes psykiater mener, at hendes diagnose medfører begrænsninger i forhold til, hvad hun kan og ikke kan. Flere respondenter i spørgeskemaet udtrykker ligeledes, at deres fagpersoner kan have for meget fokus på deres psykiske sårbarhed. Eksempelvis svarer en respondent, at fagpersonerne gør respondenteren mere syg, end respondenteren føler sig. En anden respondent udlægger, at fagpersonerne kun fokuserer på vedkommendes psykiske sårbarhed (Bilag 6: 16-18). Dette pointerer vores informant Sandra ligeledes, hvor hun problematiserer, at fagpersonerne lagde for meget vægt på hendes diagnose frem for på hendes styrker. Hun fortæller:

“Jeg er en, som rydder meget op. Så var folk [Fagperson] sådan: ”Sandra, du skal lære at rode. Du skal lære, at det ikke skal være så perfekt hele tiden”. Men sådan har jeg altid været. Hvis også dét, som man egentlig er god til, bliver problematiseret, så er alt det, man gør til sidst et problem og alt er forkert” (Bilag 2: 7, L. 204-207).

Sandra udtrykker her en følelse af, at hendes adfærd blev tilkoblet hendes diagnose, selvom adfærden, ifølge hende, ikke havde noget med diagnosen at gøre. Fagpersonerne fokuserede derfor på Sandras adfærd som noget negativt, frem for noget positivt. Hertil fortæller Sandra, hvordan en opmuntrende tilgang fra fagpersonerne kan være udviklende:

“Jeg fik et kontaktpersonsskifte på [bostedet], hvor personen havde meget mere fokus på de ting, som jeg kunne finde ud af [...]. Det der – ”gud der er faktisk nogle ting, som jeg faktisk godt kan finde ud af og som jeg faktisk er meget god til” [...] man siger i psykiatrien, at man skal se det hele menneske og man også skal se dét, som ikke er sygdommen. Men hvis de ikke hjælper os til at finde ud af, hvad det mere er og kun ser vores sygdom, hvordan skal vi så nogensinde få øje på alt det andet” (Bilag 2: 12-13, L. 400-406).

Udover Julie og Sandra udlægger vores informant Laura ligeledes, at fagpersonernes tilgang til hendes psykiske sårbarhed, påvirkede hende:

“Altså jeg har haft en drøm om at skulle arbejde 37 timer og helst gerne inden for et eller andet med dyr. Men det er både fysisk og psykisk, at der bliver sat en stopper for det. Det kan jeg ikke. Jeg har fået af vide fra tre psykologer, at jeg ikke må blive presset og stresset, for så går det galt for mig” (Bilag 3: 6, L. 198-201).

Det ses i citatet, hvordan fagpersonerne blandt andet mener, at Laura ikke må blive stresset og således ikke kan varetage et fuldtidsarbejde, grundet hendes psykiske sårbarhed. Det er hertil interessant, hvordan vi ser, at Laura ikke forholder sig lige så kritisk overfor hendes fagpersoner, som Julie og Sandra gør. Dette kan blandt andet skyldes, at Laura er et andet sted i sit liv i og med, at hun fortsat bor på bosted. Derimod bor både Sandra og Julie alene, er startet studie og er desuden ikke en del af psykiatrien i lige så høj grad som tidligere. En anden forklaring på disse forskelligartede opfattelser kan være, at individer har forskellige ståsteder, hvilket gør, at de påvirkes forskelligt og dermed oplever verden og deres relationer forskelligt. Disse pointer vil vi undersøge yderligere i nedenstående afsnit.

Ovenstående ses det, at flere informanter og respondenter problematiserer de tilfælde, hvor fagpersonerne reducerer dem til kun at være deres diagnose. Derudover ser vi, at nogle fagpersoner opfatter informanternes og respondenternes psykiske sårbarhed som værende begrænsninger.

I forlængelse af disse udlægninger kan besvarelsene i spørgeskemaet give os et bredere indblik i, hvilken betydning fagpersoner kan have i forhold til, hvorvidt individet anser den psykiske sårbarhed som en begrænsning. I spørgeskemaet fremgår det, at 86% ud af de 148 respondenter, der ugentligt taler med fagpersoner, svarer: “Enig” eller “Meget enig” til spørgsmålet: “Jeg føler, at min psykiske sårbarhed begrænser mig i hverdagen” (Bilag 7: 6). Det ses således, at næsten alle de respondenter, der ugentligt taler med fagpersoner, føler sig begrænsede af deres psykiske sårbarhed. Vi finder det interessant, at respondenterne, på trods af disse ugentlige samtaler med fagpersoner, i så høj en grad føler sig begrænsede af deres psykiske sårbarhed. Vi problematiserer dette i og med, at vi har en opfattelse af, at fagpersoners formål blandt andet er at hjælpe personer i deres psykiske sårbarhed således, at denne ikke udgør en begrænsning i hverdagen. Denne høje procentsats kan skyldes, at responden-

terne er begrænsede af deres psykiske sårbarhed i hverdagen generelt og ikke kun under samtalerne med fagpersonerne. Det er derfor ikke nødvendigvis fagpersonerne, der medvirker til, at respondenterne føler sig begrænsede. Spørgeskemaet kan ikke bidrage med et tidsperspektiv og det vides således ikke, hvor længe respondenterne har haft ugentlige samtaler med fagpersoner. Hvis disse ugentlige samtaler er forholdsvis nye, kan dette ligeledes forklare, hvorfor respondenterne fortsat føler sig begrænsede i deres hverdag. Hvis respondenterne derimod har haft samtalerne over en længere periode, undrer vi os over, hvorfor respondenterne fortsat føler sig så begrænsede af deres psykiske sårbarhed. Denne undren vil vi gå i dybden med i det nedenstående afsnit.

Den teoretiske vinkel

Med henblik på at analysere, hvordan opfattelserne fra fagpersonerne påvirker vores informanternes samt respondenteres selvforståelse og identitet, inddrager vi Jenkins' teori. Dette gør vi, da Jenkins netop udlægger, at andre personers definitioner af individet, har lige så stor betydning for individets identitet, som individets egen definition af sig selv (Jenkins 2006: 50). Med ståsted i Jenkins' teori vil fagpersonernes definitioner af informanterne og respondenterne således påvirke deres identitet. Fra vores respondenter og informanternes udtalelser udleder vi, at fagpersonerne primært opfatter dem i relation til deres psykiske sårbarhed. Dette kan sættes i relation til Jenkins' begreb: ekstern definition, som er en definitionsproces, hvor udestående individer definerer en gruppe (Jenkins 1994: 197-198, 218). Med afsæt i dette begreb, argumenterer vi for, at udtalelserne fra informanterne og respondenterne illustrerer, hvorledes fagpersonerne kan opfatte disse individer, som en del af gruppen 'personer med en psykisk sårbarhed'. Derved opfatter fagpersonerne individerne med de problematikker og begrænsninger, de mener hører til gruppen, førend de ser dem som individuelle individer. Dette bliver tydeligt i og med, at fagpersonerne trækker på specifikke definitioner og forforståelser omkring psykisk sårbarhed i deres tilgang til informanterne og respondenterne. Denne eksterne definition af en gruppe skal ses i sammenhæng med en intern definition, hvori gruppens medlemmer definerer gruppens identitet. Disse definitionsprocesser er, ifølge Jenkins, gensidigt afhængige af hinanden og danner i sammenhæng gruppens identitet (ibid: 218-219). Med dette udgangspunkt udleder vi, at fagpersonernes eksterne definition af gruppen 'personer med en psykisk sårbarhed', vil påvirke gruppens interne definition og dermed hvordan gruppens medlemmer opfatter sig selv samt gruppen. Fagpersonernes fokus på psykisk sårbarhed og dennes begrænsninger kan således medvirke til, at personerne med en psykisk sårbarhed

ligeledes opfatter, at sårbarheden er en stor del af, hvem de er som person, hvorfor de “lever op til” definitionen, der ligger i den psykiske sårbarhed. Som nævnt ovenstående fortæller vores informant Laura, at tre af hendes psykologer har fortalt hende, at hun ikke kan varetage et fuldtidsjob med de diagnoser, hun har. Det er her interessant at diskutere, om det er psykologernes udtalelser, Lauras psykiske tilstand eller en blanding af begge, som ligger til grund for, at Laura ikke har et fuldtidsjob i dag. På den ene side kan psykologernes definition af, hvad Laura kan og ikke kan, qua hendes psykiske sårbarhed, være blevet integreret i hendes identitet i så høj en grad, at Laura selv tænker, at et fuldtidsarbejde ikke er en mulighed. På den anden side kan Laura selv have erfaret, at hun, grundet sin psykiske sårbarhed, ikke kan varetage et fuldtidsarbejde uden at blive stresset. Med afsæt i vores interview med Laura og ovenstående citat argumenterer vi dog for, at psykologernes udtalelser kan have haft en stor betydning for, at hun ikke har fuldtidsarbejde i dag. Hertil argumenterer vi for, at dette er problematisk, da fokuset på Lauras psykiske sårbarhed kan begrænse hende i at danne sin identitet, som værende andet end den psykiske sårbarhed og således opnå en form for udvikling.

Jenkins beskriver ydermere, hvordan individet kan præsentere sin identitet på bestemte måder, men ikke kan kontrollere, hvordan disse præsentationer bliver modtaget af andre (Jenkins 2006: 44-45, 73). Dette ses eksempelvis i Sandras udtalelse, hvor fagpersonerne på bostedet ikke “godkender” Sandra som værende en, der uafhængigt af sin psykiske sårbarhed kan lide at rydde op. Fagpersonerne problematiserer i stedet, at Sandra rydder op da det, ifølge dem, er et udtryk for, at hun, qua sin psykiske sårbarhed, har et enormt behov for struktur og orden. Fagpersonerne ser dermed Sandras adfærd som værende noget negativt, frem for noget positivt. Ligeledes oplever Julie at hendes identitet, som én, der eksempelvis kan flytte i egen lejlighed, ikke “godkendes” af psykiateren. Det er dog interessant, at hverken Sandra eller Julie fuldkommen integrerer fagpersonernes definitioner af dem i deres identitet. I den forbindelse argumenterer vi for, at der figurerer en dobbelthed, hvor Sandra og Julie lever under nogle betingelser og samtidigt forsøger at forandre disse. Det ses blandt andet i og med, at Julie er flyttet i egen lejlighed og har fået et arbejde på trods af, at psykiateren tvivlede på, om dette var muligt. Derudover kommer det til udtryk i og med, at Sandra stiller sig kritisk overfor fagpersonernes fokus på hendes psykiske sårbarhed og selv lægger vægt på, at hun har mulighed for at udrette noget, på trods af denne. Her understreges det, hvordan Julie og Sandra benyttede deres udvidende handleevne og dermed forandrede deres livsbetingelser og daglige livsførelse (Dreier 2002: 35-36). Dette perspektiv kan endvidere belyses ved hjælp af Dreiers begreber: institutionel deltagerbane og personlig deltagerbane. Med afsæt i disse

begreber argumenterer vi for, at Sandras og Julies personlige deltagerbane ikke stemte overens med den institutionelle deltagerbane. Sandra og Julie havde nogle personlige behov og interesser - eksempelvis at flytte i egen lejlighed, hvilket påvirkede, hvordan de grab deres deltagelse i de institutionelle deltagerbaner an ved at give den en personlig retning og forandre deres livsbetingelser (Dreier 1999: 88). Dette kan ligge til grund for, at Sandra og Julie "gik imod" de handlemuligheder, som de institutionelle deltagerbaner opstillede. Hvis Sandra og Julie derimod havde efterfulgt de institutionelle deltagerbaner, og dermed i højere grad havde integreret fagpersonernes definitioner af dem i deres identitet, ville de højst sandsynligt hverken have flyttet i egen lejlighed eller anset dem selv som værende mere end den psykiske sårbarhed.

Manglende anerkendelse og omsorg fra fagpersoner

I følgende afsnit vil vi undersøge, hvordan fagpersoner kan påvirke vores informanter negativt gennem manglende og negativ anerkendelse. Dette analyseafsnit tager udgangspunkt i nedenstående citater, hvor Sandra og Julie problematiserer en arbejdskultur blandt fagpersonerne, som de mener, har været skadelig for deres psykiske tilstand. Sandra fortæller således:

"Jeg kan også huske, at man nogle gange bare har så meget brug for menneskeligt nærvær, og personalet har så travlt, så tænkte jeg, "hvis jeg spørger om NADA [øreakupunktur] nu, så er der i hvert fald nogle, som lige bruger 30 sekunder på at sætte, de der nåle i mine ører. Så har jeg dem i hvert fald i 30 sekunder". Jeg havde ikke brug for NADA. Jeg havde bare brug for, at der var nogle, så vidste jeg, at der i hvert fald var nogle hos mig, mens jeg fik sat nålene i. Og så var der igen nogle 45 min efter, når de skulle tages ud. Det handlede ikke om nålene. Det handlede om, at der var nogle" (Bilag 2: 8, L. 156-162).

Sandra pointerer dermed, hvorledes beboerne på bostedet kun kunne få kontakt til personalet, hvis der opstod situationer, hvor de havde brug for hjælp. Sandra fortæller blandt andet, at hun ofte følte, at fagpersonerne i psykiatrien ikke reagerede på, at hun havde det dårligt:

"Det der ord som selvmordstanker og selvskade. Det bliver ikke brugt i flæng, men det bliver modtaget sådan [...] Til sidst tænker man: "Hvornår er der overhovedet nogle, der reagerer på, hvordan jeg har det?". Man kan nærmest ikke komme længere ud [...] når man siger: "Jeg har selvmordstanker".

Og man føler stadig ikke, at der er nogle der reagerer på det. [...] hvis man går ind på psykiatrisk skadestue og siger, at man har selvmordstanker, så er de [Fagpersonerne] sådan: ”Nå, men husk at købe mælk på vej hjem fra netto” (Bilag 2: 8, L. 242-250).

Vores informant Julie forklarer ligeledes, at det først var, når hun havde det meget dårligt, at hun blev hørt af fagpersonerne. Hun forklarer det således:

“[...] da jeg begyndte at skære i mig selv, der var det for mig, en måde at vise personalet, hvor jeg boede, at jeg havde det skidt. De var sådan: ”Jamen, du siger, at du har det skidt og vi kan se, at du har grædt, men hvor skidt har du det egentlig?”, og så blev cutting sådan en: ”Okay se nu. Nu er min arm totalt smadret, se nu hvor dårligt, jeg har det”. Og problemet var, at det virkede, for så tog de mig seriøst” (Bilag 1: 14, L. 446-451).

Ydermere fortæller Julie, hvordan fagpersonerne på bostedet blev opfordret til ikke at “pylre” om hende:

“[...] min daværende psykolog sagde til pædagerne, at når jeg havde skåret i mig selv, så skulle de rense såret og sende mig tilbage på mit værelse. De skulle ikke pylre om mig eller lade mig sove inde på deres værelse, for jeg skulle ikke have en reward, for det jeg gjorde. Det har de så gjort. At jeg så ikke synes, at det virkede... Det meget voldsomt [...] man lige har skåret sig selv fuldstændig til blods, så rensede de såret og sagde: “Sådan, bum, færdig”” (Bilag 1: 16, L. 533-538).

Den teoretiske vinkel

I relation til Honneths teori anser vi fagpersoner på bosteder som værende relationer i individets private sfære, da disse udgør beboernes tætte relationer, idet de blandt andet agerer omsorgspersoner for beboerne (Honneth 2006: 11-12). Dette ses eksempelvis i Julies udtalelse om bostedet: “For mig, så var det jo mit hjem [...]” (Bilag 1: 15, L. 506-507). Ifølge Honneth er det disse tætte relationer, der skal udvise kærlighed og omsorg overfor individet (Honneth 2003: 15). Således er omsorg fra individets tætteste relationer en grundlæggende forudsætning for anerkendelse i den private sfære (Honneth 2006: 11-12). Hertil argumenterer vi dog for, at der opstod en asymmetrisk magtrelation mellem Sandra samt Julie og de respektive fagpersoner. Det skyldes, at fagpersonerne ikke på samme måde var afhængige af omsorg og kærlighed fra Sandra og Julie, da relationen for dem kan karakteriseres som en arbejdsrelation.

Ovenstående udtalelser viser, hvordan Sandra og Julie ikke oplevede at få anerkendelse eller omsorg fra fagpersonerne, medmindre situationen var alvorlig. Som beskrevet i afsnittet: "Teori" udvikler vi Honneths perspektiv på ringeagt i den private sfære således, at ringeagt ikke kun forekommer ved fysiske krænkelse, men også ved psykiske krænkelse. Anskues ovenstående citater med udgangspunkt i Honneths teori argumenterer vi for, at Sandra og Julie oplevede ringeagt i den private sfære i form af manglende anerkendelse, støtte og respekt fra fagpersonerne i psykiatrien. Denne ringeagt kan have haft negative konsekvenser for deres udvikling. De negative konsekvenser kan bestå i, at Sandra og Julie mistede et positivt forhold til sig selv. Ifølge Honneth er dette positive selvforhold, netop kun noget individet opretholder ved at få bekræftelse fra andre relationer (Honneth 2003: 18, 85).

Ydermere problematiserer vi, at Julie og Sandra havde en følelse af, at fagpersonerne kun lyttede til og anerkendte deres følelser, hvis disse var meget negative og eksempelvis kom til udtryk gennem selvskade eller selvmordstanker. På denne måde oplevede Sandra og Julie, at de ved selvskade og selvmordstanker kunne få en form for omsorg, anerkendelse og menneskeligt nærvær. Som nævnt i analyseafsnittet: "Oplevelsen af at føle sig forstået" fortolker vi Honneths teori og sætter spørgsmålstejn ved, hvorvidt der kan opstå en form for "negativ anerkendelse". Med "negativ anerkendelse" menes der, at Sandra og Julie endte med at associere selvskade og selvmordstanker med opmærksomhed og anerkendelse fra fagpersonerne. Julie og Sandra opnåede anerkendelse fra fagpersonerne, men denne anerkendelse forekom kun, når de havde det meget dårligt psykisk. Vi argumenterer i forlængelse heraf for, at anerkendelsen får en såkaldt "negativ karakter". Det skyldes, at Sandra og Julie ikke følte, at de fik anerkendelse fra fagpersonerne, medmindre de foretog selvskade eller havde selvmordstanker. Vi ser, at problematikken omkring fastholdelse og udvikling her bliver sat på spidsen. Julie og Sandra havde behov for omsorg og anerkendelse fra fagpersonerne, hvilket der kan være forbundet et udviklende element med. Dog kunne de føle sig nødsaget til at fremme en negativ adfærd for at opnå denne omsorg og anerkendelse. Denne nødvendighed kan således have et fastholdende element i og med, at Sandra og Julie blev fastholdt i at have det psykisk dårligt ved eksempelvis at skære i sig selv, for derigennem at opnå omsorg og anerkendelse. Det kan således have været begrænsende for Julies og Sandras udviklingsmuligheder, hvis anerkendelsen fra fagpersonerne kun fremkom ved selvskade og selvmordstanker. Således bidrager vi med et anderledes perspektiv end Honneths teori, hvor anerkendelse ikke nødvendigvis er positivt for individets udvikling.

Ydermere finder vi det ironisk, hvordan Julie oplevede kun at få omsorg og opmærksomhed fra fagpersonerne, når der var tale om selvskade på trods af, at fagpersonerne på Julies bosted netop var opmærksomme på ikke at "belønne" denne adfærd. Ifølge Julie skulle den manglende "pylren" og "belønning" afhjælpe hendes selvskadende adfærd. Julie gjorde os dog opmærksomme på, at hun ikke mente, at det virkede (Bilag 1: 16, L. 529-538). Vi finder det tankevækkende, at Julie oplevede det som meningsfuldt at foretage selvskade på trods af, at dette kun resulterede i meget begrænset omsorg fra fagpersonerne. Dette kan illustrere, hvor lidt omsorg Julie modtog fra fagpersonerne samt, hvor desperat hun var for at modtage denne.

Derudover vil vi diskutere, hvorvidt der i disse tilfælde kun er tale om psykiske krænkelser, eller om der også er tale om fysiske krænkelser. Som nævnt ovenstående består krænkelserne i, at Julie og Sandra ikke oplevede at blive anerkendte, medmindre de havde det meget dårligt. Denne manglende anerkendelse resulterede i, at især Julie og de andre beboere fra hendes bosted følte sig nødsagede til at foretage selvskade for at blive set og hørt. På den ene side er disse krænkelser ikke inden for Honneths udlægning af ringeagt i den private sfære, hvor andre personer påfører individet fysisk skade (Honneth 2006: 176-177). På den anden side argumenterer vi dog for, at på trods af at fagpersonerne ikke påførte Julie fysisk skade, resulterede deres manglende og "negative" anerkendelse i, at hun påførte sig selv skade. Der opstår således en form for indirekte fysisk krænkelser, da Julie påførte sig selv fysisk skade som et resultat af fagpersonernes manglende og "negative" anerkendelse.

Vi har nu præsenteret, at der kan forekomme manglende og "negativ" anerkendelse fra fagpersoner i psykiatrien. I forlængelse heraf finder vi det relevant at problematisere, hvorvidt der, som konsekvens af dette, også forekom ringeagt i den retslige sfære. Julies og Sandras udtalelser omkring, at de ikke følte, at de blev taget seriøst eller fik den hjælp af fagpersonerne som de behøvede, kan tolkes som, at de ikke blev anerkendt som ligeværdige individer. Julie og Sandra oplevede, at deres egen dømmekraft i forhold til, hvordan de havde det psykisk netop ikke blev anerkendt af fagpersonerne. Dette resulterede i, at fagpersonerne ikke tilbød dem hjælp eller omsorg, hvorfor vi problematiserer, at der opstod en fornægtelse af deres rettigheder. Således argumenterer vi for, at Sandra og Julie ligeledes oplevede ringeagt i den retslige sfære, da de ikke blev anerkendt som ligeværdige individer med moralsk dømmekraft og rettigheder. Konsekvenserne heraf er, at Sandras og Julies selvrespekt påvirkes, grundet den begrænsede autonomi og følelsen af ikke at være et ligeværdigt medlem af samfundet (ibid: 177-178).

Positive oplevelser med fagpersoner

I følgende afsnit vil vi undersøge, hvordan fagpersoner ligeledes kan have en positiv indflydelse på vores informanternes identitetsdannelse og udvikling. Vi vil hertil analysere betydningen af fagpersonernes anerkendelse af informanterne og deres forståelse af psykisk sårbarhed. Til at fremhæve fagpersonernes positive betydning inddrager vi vores spørgeskema. I spørgeskemaet kommer det til udtryk, at størstedelen af respondenterne mener, at fagpersonerne ikke har for meget fokus på deres psykiske sårbarhed. Hertil svarer 40%, af 236 respondenter at de er uenige i, at deres fagpersoner har for meget fokus på deres psykiske sårbarhed. Uddybende til spørgsmålet har respondenterne blandt andet svaret, at fagpersonerne fokuserer på den psykiske sårbarhed for at kunne hjælpe dem samt, at det er fagpersonernes job og formål at have dette fokus (Bilag 6: 16-18). Respondenterne kunne derudover vælge flere svarmuligheder i forhold til, hvilke følelser de har, når de taler med fagpersoner omkring deres psykiske sårbarhed. Hertil svarer størstedelen af de 149 respondenter, at de føler sig: "Anerkendte" (66%), "Trygge" (74%) og "Hørte" (69%) under disse samtaler. Disse besvarelser kan således tolkes som en generel tilfredshed med fagpersonernes arbejde i forhold til respondenternes psykiske sårbarhed (Bilag 6: 9).

I samme tråd påpeger vores informanter, at nogle af deres fagpersoner har haft en positiv indflydelse på deres hverdag samt selvopfattelse. Laura beskriver det således: "Jeg har tre samtaler fast i løbet af dagen, og hvis jeg så får det dårligt og har brug for en snak. Så kommer de op og de tager sig tid. Det er ikke sådan at man føler, at de kun lige har fem min. og så er det ud af døren" (Bilag 3: 16, L. 525-527). Derudover fortæller hun, at personalets tilstedeværelse har betydet, at hun næsten ikke har nogle selvmordstanker længere (Bilag 3: 17, L. 544-547). Julie beskriver ligeledes, hvordan hun fandt nogle af fagpersonernes tilgang til hendes psykiske sårbarhed positiv. Hun fortæller:

"På opholdsstedet der prøvede pædagogerne rigtig meget at få os væk fra... Altså de talte ikke om os, som var vi vores diagnoser på nogen måde. De prøvede rigtig meget at undgå det og de sagde: "Du er bare Julie med nogle problemer". Det ikke fordi de ikke anerkendte, at jeg havde en diagnose, men mere, at de ikke prøvede at have fokus på det [...]. Jeg synes, det er rart, at man tænker, at det [Diagnosen] bare er en problematik, der er der, fremfor at sige, at det er den her del af dig, der gør, at du har det sådan. Det menneskeliggør mig også, at man ikke bare reducerer mig til aspergers, for jeg er også så meget andet end det" (Bilag 1: 21-22, L. 709-720).

Det er vigtigt at nævne, at Julie har boet på to forskellige bosteder og herunder haft forskellige fagpersoner, hvorfor vi både beskriver negative samt positive oplevelser fra Julie. I dette citat ses det, at Julie fandt det positivt, når fagpersonerne ikke udelukkende anså hende som værende en person med en psykisk sårbarhed. Dette perspektiv udtrykker en af respondenterne ligeledes, hvor vedkommende skriver:

“Enkelte gange har fagpersoner haft mere fokus på mine begrænsninger frem for evner eller at kunne trække en diagnose [ned] over ørerne på mig, frem for at se mig. Lige nu har jeg en fagperson, der ser mig som en person, der har problemer og ikke problemer, der er tilkoblet en person” (Bilag 6: 17).

Som nævnt i ovenstående afsnit udtrykker Sandra ligeledes, at det var begrænsende når fagpersonerne kun så hende i relation til hendes psykiske sårbarhed. Derimod fremkom den positive påvirkning, når fagpersonerne for eksempel hjalp Sandra til at opdage at der var ting, som hun var god til (Bilag 2: 12-13, L. 400-406). Vi ser således en tendens i vores empiri, hvor informanterne og respondenterne lægger vægt på vigtigheden i, at fagpersonerne ser dem som hele individer, der ikke kun eksisterer i relation til deres psykiske sårbarhed. Derudover udtrykker vores informanter vigtigheden i, at fagpersonerne giver sig tid til dem, anerkender dem samt drager omsorg for dem.

Den teoretiske vinkel

Det er hertil interessant at benytte Honneths anerkendelsesteori til at belyse, hvordan fagpersonerne kan påvirke informanterne og respondenterne positivt. Som udlagt i ovenstående afsnit anser vi de fagpersoner, som spiller en stor rolle i individets liv, som værende en del af individets private sfære. Det kan eksempelvis være kontaktpersoner, hjemmevejledere eller pædagoger på bosteder. Med ståsted i Honneths teori har anerkendelse fra fagpersonerne således betydning for, at informanterne bliver fortrolige med deres ressourcer og værdier (Honneth 2003: 15). I den private sfære kan individet opleve anerkendelse af egne behov og følelser og ligeledes lære at udtrykke disse (Honneth 2006: 130-135, 141-145). Vores informanter kan dermed, gennem deres relationer til fagpersonerne, opnå et kendskab til dem selv og deres psykiske sårbarhed og således opnå en form for fundamental selvtillid. Dette ses blandt andet i citatet med Julie, hvor hun forklarer, hvordan fagpersonerne opfattede Julie og hendes udfordringer uafhængigt af hendes psykiske sårbarhed. Dermed oplevede Julie at blive aner-

kendt som en person med “almindelige” problematikker. Denne måde hvorpå Julies fagpersoner opfattede hende, kan være en forklaring på, hvorfor Julie i dag blandt andet bor alene, har et arbejde samt studerer, da hun i høj grad er blevet fortrolig med sine ressourcer og værdier.

I forlængelse heraf argumenterer vi for, at når fagpersonerne anser individet som mere end blot dets psykiske sårbarhed, hjælper fagpersonerne individet med at åbne op for alternative handlemuligheder, så disse individer kan udvikle deres utilstrækkelige handleevne (Dreier 2002: 109). Dette understreges blandt andet i følgende citat, hvor én af vores respondenter udlægger: “Der er også fokus på mine styrker, hvilket gør, at forløbet med fagpersonen går godt, og jeg udvikler mig i en positiv retning” (Bilag 6: 18). Vi udleder endvidere, at der skabes handlekontekster, når de forskellige informanter og respondenter indgår i relationer med deres respektive fagpersoner - eksempelvis under psykologsamtaler, på bostederne osv. Respondenterne og informanterne udlægger blandt andet, at fagpersonerne kan tilbyde dem hjælp og tryghed. Dette ses, som nævnt tidligere, eksempelvis i og med, at respondenterne i høj grad føler sig: “Anerkendte” (66%), “Trygge” (74%) og “Hørte” (69%) under samtalerne med fagpersonerne (Bilag 6: 9). Vi udleder, at disse relationer kan udgøre handlekontekster, hvori respondenterne og informanterne trygt kan tale om og være i deres psykiske sårbarhed. I disse handlekontekster kan informanterne og respondenterne således have mulighed for at være personer med en psykisk sårbarhed uden, at dette nødvendigvis bliver mødt med negative eller stereotype forestillinger. Dette udtrykker en respondent på følgende måde: “De [Fagpersonerne] skal netop have fokus på det [Den psykiske sårbarhed], da ingen andre har samme forståelse som dem, så synes det er virkelig rart der er stort fokus på det, når jeg snakker med dem” (Bilag 6: 17). Disse handlekontekster med fagpersonerne, hvor individerne kan føle sig trygge, skal ses i relation til de forståelser omkring psykisk sårbarhed, som individet kan møde i samfundet generelt. Eksempelvis fortæller Jacob: “Altså lige med skizofreni er den meget stigmatiseret. [...] nogle gange [...] bliver de bange når jeg fortæller, at jeg har skizofreni, de tror at jeg er farlig og det er super ubehageligt” (Bilag 5: 17, L. 546-551). I handlekonteksterne med fagpersonerne opstilles der derimod handlemuligheder i forhold til, at individet trygt kan tale om sin psykiske sårbarhed. Således kan relationerne til fagpersonerne også have et udviklende aspekt i og med, at disse kan udgøre handlekontekster, hvori individerne kan udvikle deres handleevner, da individet kan bearbejde og tale trygt om den psykiske sårbarhed.

Opsamlende delkonklusion

I ovenstående analysedel har vi fremlagt, at fagpersoner både har en positiv og negativ indflydelse på vores informanternes udvikling og identitetsdannelse - herunder psykiske tilstand. Dermed medvirker relationerne med fagpersonerne til både at være udviklende samt fastholdende for vores informanter. Den negative indflydelse består blandt andet i, at vores informanter oplever, at de bliver reduceret til deres psykiske sårbarhed. Dermed får de en oplevelse af, at den psykiske sårbarhed kommer til at definere, hvad de kan og ikke kan, hvilket eksempelvis sås idet Lauras psykiater tvivlede på, at hun kunne varetage et arbejde, idet hun ikke måtte blive stresset. Hertil argumenterede vi for, at dette er fastholdende, da det blandt andet kan begrænse informanternes mulighed for at indgå i nye handlekontekster, såsom en arbejdsplads, hvilket ellers kunne have været udviklende. Derudover er fagpersonernes store fokus på den psykiske sårbarhed problematisk, da informanterne dermed danner, og får dannet, deres identitet i overensstemmelse med denne sårbarhed. I forlængelse heraf udledte vi, at Sandra og Julie, som føler at de blev reduceret til deres psykiske sårbarhed, forsøgte at forandre denne betingelse. Dermed integrerede Sandra og Julie ikke fagpersonernes definitioner af dem i deres identitet, hvilket blandt andet kan ligge til grund for, at Sandra og Julie i dag ikke er lige så påvirkede af deres psykiske sårbarhed. Udover disse fund fremanalyserede vi, at Sandra og Julie oplevede ringeagt i den private sfære grundet manglende anerkendelse, støtte og omsorg fra fagpersonerne. Denne ringeagt kan have haft negative konsekvenser for Sandras og Julies udvikling, da de kan have mistet et positivt forhold til dem selv. Vi udlagde i forlængelse heraf, at anerkendelsen fik en såkaldt "negativ karakter". Det skyldes, at Sandra og Julie ikke følte, at de fik anerkendelse fra fagpersonerne, medmindre de foretog selvskade eller havde selvmordstanker. Vi udledte, at dette fastholdt dem i en tilstand, hvor de reproducerede denne adfærd og havde det psykisk dårligt. På trods af ovenstående negative konsekvenser, har fagpersonernes fokus på informanternes psykiske sårbarhed ligeledes været udviklende for dem. Denne udvikling sås i og med, at informanterne oplevede anerkendelse og tryghed i relationerne til fagpersonerne, og således fik et større kendskab til dem selv og deres psykiske sårbarhed.

8. Opsamlende konklusion

Hvilken betydning har sociale relationer for individet med en psykisk sårbarheds identitetsdannelse og udviklingsmuligheder, herunder individets mulighed for at opnå en tilværelse, hvor det ikke føler sig begrænset af sin psykiske sårbarhed i hverdagen?

Følgende opsamlende konklusion har til formål at fremhæve de problemstillinger, som vores diskuterende analyse har belyst, og som dermed har været med til at besvare specialets problemformulering. I vores diskuterende analyse figurerer der en del modsætningsforhold, hvilket afspejler kompleksiteten inden for dette genstandsfelt. Denne kompleksitet ligger ligeledes til grund for, at vores fire analysedele ikke kan stå alene, men derimod skal anskues i sammenhæng med hinanden. Det er således ikke vores ambition at forenkles denne kompleksitet, men derimod bidrage med et perspektiv på sociale relationers betydning for identitetsdannelse og udvikling blandt personer med psykisk sårbarhed. Der forefindes mange flere nuancer i forhold til sociale relationers betydning end dem, som vi har fremlagt i vores diskuterende analyse. Vi har taget udgangspunkt i vores informanternes fortællinger, hvilket dermed ligger til grund for de nuancer, som vi har valgt at belyse.

I vores diskuterende analyse undersøgte vi, hvilke sociale relationer informanterne indgår i, og hvordan disse kan være henholdsvis udviklende eller fastholdende i forhold til informanternes psykiske sårbarhed. Denne udvikling eller fastholdelse afhang blandt andet af, hvordan vores informanter dannede, og fik dannet, deres identitet samt af hvilke anerkendelses- og deltagelsesmuligheder de havde. Gennem den diskuterende analyse blev det klart for os, at de forskellige sociale relationer og handlekontekster ikke kan betragtes adskilt, hvilket igen illustrerer genstandsfeltets kompleksitet. Sociale relationer påvirker vores informanter forskelligt, hvilket betyder, at nogle relationer er udviklende for ét individ, mens de kan være fastholdende for et andet individ. Vi kan dermed ikke konkludere, at der er én type relation, som er fastholdende og én type relation som er udviklende. I forlængelse heraf vil vi nedenfor fremhæve denne kompleksitet og analysens pointer, med afsæt i vores empiriske fund.

Som vi har belyst i vores diskuterende analyse, oplever vores informanter, at de i relationer til andre personer med en psykisk sårbarhed, opnår anerkendelse og dermed kan udvikle en fundamental selvtillid. Vores informanter indgår i relationerne med andre personer med psykisk sårbarhed, i en stræben efter anerkendelse samt et tilhørsforhold. Denne stræben forekommer,

da vores informanter ikke oplever anerkendelse og forståelse blandt personer, som ikke har en psykisk sårbarhed. I disse relationer føler informanterne sig derimod anderledes. Denne følelse oplever informanterne blandt andet idet deres familier, har svært ved at håndtere deres psykiske sårbarhed. Der går hertil et udviklingspotentiale tabt, hvis disse forskellige relationer og handlekontekster ikke kan rumme informanterne, medmindre informanterne har det forholdsvis godt psykisk. I forlængelse heraf udleder vi, at informanternes problematikker i forhold til at indgå i relationer med personer, som ikke har en psykisk sårbarhed, forstærker deres tilhørsforhold til gruppen 'personer med en psykisk sårbarhed'. Denne identifikation med gruppen resulterer i, at informanternes identitet i højere grad dannes i relation til psykisk sårbarhed. Qua disse problematikker ser vi, at Laura og Jacob søger mod virtuelle relationer for personer med en psykisk sårbarhed for at opnå denne manglende anerkendelse og forståelse. Hertil kan de virtuelle relationer med fokus på psykisk sårbarhed, bidrage positivt til informanternes selvopfattelse samt muliggøre, at de kan være sociale. Ydermere ser vi ligeledes, at der opstår et udviklingspotentiale, hvis fællesnævneren i sociale relationer ikke centrerer sig om at 'have det dårligt'. Dette udviklingspotentiale kommer blandt andet til udtryk i informanternes deltagelse i eksempelvis uddannelser og væresteder. Deltagelsen i værestederne og uddannelserne er udviklende, da informanterne har mulighed for at være sociale og deltage i aktiviteter, der ikke omhandler deres psykiske sårbarhed.

Det fastholdende element fremgår derimod, hvis omdrejningspunktet er 'at have det dårligt', da vores informanter således kun danner og får dannet en identitet, som værende en person med en psykisk sårbarhed. I forlængelse heraf problematiserer vi den adfærd, der opstod på Julies tidligere bosted, hvor psykisk sårbarhed netop var i centrum blandt beboerne. Dette udmøntede sig i, at Julies og de andre beboeres selvskadende adfærd blev forstærket, hvorfor Julie blev fastholdt i at 'have det dårligt'. Omvendt fastholdt beboergruppen på Sandras bosted, ikke Sandra i den psykiske sårbarhed. Det skyldes at Sandra ikke anså sig selv som værende medlem af denne gruppe, hvorfor hun heller ikke identificerede sig hermed. Fastholdelsen i at 'have det dårligt' kommer ligeledes til udtryk via informanternes deltagelse i de virtuelle grupper, som centrerer sig omkring psykisk sårbarhed. Det skyldes, at det i disse grupper er en betingelse, at medlemmerne har det dårligt, for at kunne tage del heri og opnå anerkendelse i fællesskabet. Således forstærker de virtuelle grupper en negativ adfærd hos informanterne.

Vi fremhæver ligeledes, hvordan det er fastholdende for vores informanter, når fagpersonerne kun ser dem i relation til deres sårbarhed. Det skyldes, at fagpersonernes definitioner af informanterne påvirker deres identitet og dermed udviklingsmuligheder, hvorfor den psykiske sårbarhed definerer, hvad informanterne kan og ikke kan. Dette uhensigtsmæssige fokus på den psykiske sårbarhed ses idet Sandra og Julie blev fastholdt i en tilstand, hvor de havde det psykisk dårligt. Det skyldes at Julie og Sandra ikke følte, at de fik anerkendelse eller omsorg fra fagpersonerne, medmindre de foretog selvskade eller havde selvmordstanker, hvorfor de reproducerede disse handlinger. Fagpersonerne spiller dog en dobbeltrolle i og med, at informanterne i disse relationer ligeledes oplever anerkendelse og tryghed, og således får et større kendskab til dem selv og deres psykiske sårbarhed. Dermed opstår der et udviklingspotentiale, når fagpersonerne formår at se informanternes styrker, da det giver informanterne mulighed for at være andet end deres psykiske sårbarhed.

Vi håber, at specialet kan bidrage med viden, som er forandringskabende og dermed kan forbedre individer med en psykisk sårbarheds udviklingsmuligheder, så de kan udvikle sig mod en tilværelse, hvor de ikke føler sig begrænsede af deres psykiske sårbarhed i hverdagen. Specialets analytiske fund peger på nødvendigheden i, at individer med en psykisk sårbarhed skal ses som "hele" individer, der ikke kun eksisterer i relation til deres psykiske sårbarhed. Dette medvirker til, at individets identitet ikke i ligeså høj grad relaterer sig til deres psykiske sårbarhed, hvorfor denne ikke begrænser deres udviklingsmuligheder. Vi konkluderer hertil, at individer med en psykisk sårbarhed skal have mulighed for at indgå i relationer, hvor der forefindes en fællesnævner, som ikke omhandler psykisk sårbarhed, da der herved opstår et udviklingspotentiale. Det skyldes, at denne fællesnævner, som kan være en aktivitet eller interesse, muliggør socialt samvær og at individet kan være andet end dets psykiske sårbarhed. Det er dermed vigtigt, at sociale relationer tillægges stor betydning og tænkes ind i udviklingsarbejdet med individer med en psykisk sårbarhed. Vi anser det således, som værende nødvendigt at gentænke sociale relationers betydning i samfundets organiseringer da disse, på trods af deres udviklende potentiale, ligeledes kan være medvirkende til at fastholde individet i den psykiske sårbarhed.

9. Perspektivering

Vi vil i denne perspektivering fremhæve et samfundsmæssigt perspektiv. Som vi har fremlagt i afsnittet: ”Specialets teoretiske forståelsesramme” anskuer vi, individet og samfundet ud fra en kritisk psykologisk grundantagelse. Den kritiske psykologi anser individet som værende underlagt visse samfundsbetingelser, men hvor individet samtidig har mulighed for at påvirke disse betingelser (Schraube 2017: 33). Dog er der visse samfundsbetingelser, som individet ikke har mulighed for at råde over, da disse kan være for omfattende (Dreier 2002: 63-64, 117). Vi finder det derfor relevant at inddrage denne perspektivering, da den fremlægger nødvendigheden i at anse individets udviklingsmuligheder i en større samfundsmæssig kontekst. Vi vil med denne perspektivering fremhæve én samfundsmæssig betingelse, der influerer personer med en psykisk sårbarheds udviklingsmuligheder. Vi har i vores diskuterende analyse fremlagt, at vores informanters sociale relationer har betydning for, hvorvidt udvikling mod en tilværelse, hvor individet ikke føler sig begrænset af dets psykiske sårbarhed, er mulig. Ved at anskue dette i et større samfundsmæssigt perspektiv, sætter vi spørgsmålstegn ved, hvorvidt nogle samfundsbetingelser besværliggør en potentiel udvikling? Den samfundsbetingelse som vi har valgt at belyse og problematisere i denne perspektivering, er *stigmatisering*. Vores overvejelser går på, om stigmatisering begrænser personer med en psykisk sårbarhed i at deltage i udviklende relationer. Vi formoder, at stigmatisering har en så stor indflydelse på individer med en psykisk sårbarhed, at det rejser spørgsmålet: Hvorvidt det overhovedet er muligt for disse individer at frigøre sig fra deres stigma og udvikle sig?

For at undersøge denne formodning ud fra et teoretisk afsæt, inddrager vi sociolog Erving Goffmans definition af stigmatisering, og sætter denne i relation til vores empiriske fund. Goffmans teori kan vi benytte til at belyse, hvilken betydning stigmatisering har for personer med en psykisk sårbarheds udviklingsmuligheder. Ifølge Goffman har samfundet og individet forventninger til hinanden. Disse forventninger kan udmønte sig i, at individet risikerer at blive stigmatiseret, hvis det besidder egenskaber, som opleves uforenelige med samfundets forventninger til, hvordan individet bør være. De individer, som ikke afviger fra disse forventninger, betegner Goffman som ”de normale” (Goffman 2009: 43-45). Personer der besidder et stigma, bliver anset som uønskede, hvorfor disse personer ikke opfattes som ”rigtige mennesker”. Dette resulterer i forskellige former for diskrimination, hvormed den enkeltes udfoldelsesmuligheder begrænses (ibid: 46-47). I interviewene fortæller vores informanter, at de føler sig anderledes og ikke føler sig ”ligesom de andre”. Således oplever informanterne at

afvige fra “de normale” personer. Vores informanter Julie og Jacob fortæller, at de har oplevet at føle sig stigmatiseret grundet negative holdninger til psykisk sårbarhed. Jacob fortæller således:

”Altså lige med skizofreni er den meget stigmatiseret. Og når det er oppe i medierne, er det jo altid om en, der har begået en frygtelig forbrydelse eller et eller andet. Så man hører jo aldrig den gode historie. [...] nogle gange når jeg har været åben overfor folk, så bliver de bange, når jeg fortæller, at jeg har skizofreni. De tror, at jeg er farlig og det er super ubehageligt” (Bilag 5: 17, L. 546-551).

Udover Jacob påpeger Julie, at hun både oplevede fordomme i forbindelse med, at hun boede på bosted og grundet hendes skizofreniske symptomer. Julie omtaler disse fordomme således:

“[...] da folk fandt ud af, at jeg boede på opholdssted [Bosted], så var de sådan, om jeg boede i galehus og børneanstalt. Og der var en, som fandt ud af, at jeg havde skizofreniske symptomer. [...] hun kigger mig dybt ind i øjnene og så siger hun: “Julie har du nogensinde slået nogen ihjel?” Hvor jeg er sådan: “Nej, det har jeg faktisk ikke, jeg har aldrig tænkt på at slå nogen ihjel, hvorfor spørger du om det?”” (Bilag 1: 11, L. 351-355).

Som det fremgår af ovennævnte udtalelser fra Jacob og Julie, oplever de stigmatisering i form af nedværdigende kommentarer, hvor de tilskrives negative egenskaber i kraft af deres psykiske sårbarhed. Denne problematik understøttes af en undersøgelse foretaget af Dansk Sundhedsinstitut og Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. Her fremgår det, at 45% af de adspurgte mener, at personer med en psykisk sårbarhed er farlige. Endvidere svarer 76%, at personer med en psykisk sårbarhed er mindre socialt velfungerende (SFI u.å). På baggrund heraf udleder vi, at denne stigmatisering kan udmønte sig i, og ligge til grund for, at informanterne har problemer med at tage del i samfundet samt indgå i sociale relationer med personer, der ikke har en psykisk sårbarhed. Hermed problematiserer vi, at stigmatisering bliver en samfundsbetingelse, som er afgørende for, om vores informanter overhovedet har mulighed for at indgå i udviklende relationer. Det skyldes, at samfundsbetingelserne kan begrænse individer med en psykisk sårbarhed i at indgå i relationer, som kan være udviklende, grundet det stigma, som er forbundet til psykisk sårbarhed.

Ifølge Goffman danner stigmatiserede individer fællesskaber, hvor deres stigma normaliseres. Det vil sige, at stigmatiserede individer finder sammen med andre, som minder om dem selv og dermed kan fællesskabet bidrage til, at disse individer bliver klogere på sig selv og deres stigma. Det er desuden i disse fællesskaber, at individet kan føle sig menneskeliggjort og opfattes som værende "normal" (Goffman 2009: 115-120). Dette kan netop siges at være tilfældet, idet alle vores informanter indgår eller har indgået i relationer med andre personer med en psykisk sårbarhed. Dog kan dette problematiseres, da disse fællesskaber med personer med en psykisk sårbarhed kan medvirke til, at informanternes stigma kan blive normaliseret. Vi udleder hertil at deltagelsen i disse fællesskaber, kan fastholde informanterne i identiteten som 'en person med en psykisk sårbarhed', da det netop er denne identitet, der anerkendes. Der opstår således et paradoks i og med, at informanterne, qua deres stigma, søger mod fællesskaber, der accepterer og anerkender dem. Dog bidrager disse fællesskaber med at fastholde informanterne i deres stigma. Denne problematik omkring fastholdelse underbygges af Goffmans udlægning af, at individet i en vis grad må opgive en "normal" tilværelse, hvis det indgår i fællesskab med andre stigmatiserede (ibid: 119-120).

En konsekvens af stigmatisering af personer med en psykisk sårbarhed er, at disse individer forsøger at skjule denne sårbarhed. Dette kan sættes i relation til Psykiatrifondens udtalelse omkring, at mange personer med en psykisk sårbarhed helst vil skjule deres sårbarhed for omverden i frygt for at blive dømt eller mødt med afstandtagen. I en undersøgelse som Psykiatrifonden har foretaget, svarer 70%, at de på et tidspunkt har skjult deres psykiske sårbarhed (Psykiatrifonden u.å). Dette kom ligeledes til udtryk i interviewet med Sandra, hvor hun forklarer, at hun er meget opmærksom på kun at fortælle om sin psykiske sårbarhed, når der er grund til det. Det skyldes, ifølge Sandra, at hun ikke ønsker at lade hendes psykiske sårbarhed definere hende som person (Bilag 2: 16-17, L. 540-543). Det samme viste vores spørgeskema, hvor 74% ud af 238 respondenter svarer: "Uenig" eller "Meget uenig" til spørgsmålet: "Jeg nævner ofte min psykiske sårbarhed, når jeg præsenterer mig for nye mennesker" (Bilag 6: 16). Dette kan sættes i relation til vores diskuterende analyse, hvori vi fremlagde, at der var et udviklende element forbundet ved, at vores informanter fik mulighed for at præsentere sig selv som andet end deres psykiske sårbarhed. Dog tyder ovenstående udlæggelser på, at det ikke nødvendigvis er positivt, når individet ikke præsenterer sin psykiske sårbarhed, hvis årsagen bag dette er stigmatisering. Vi problematiserer hertil, hvorvidt udviklingspotentialet ville være større, hvis vores informanter fik mulighed for at præsentere sig selv, som dem de

er, uden at skulle "skjule" deres psykiske sårbarhed. På et samfundsniveau ville præsentationen af den psykiske sårbarhed desuden udfordre de forestillinger, der hersker i samfundet omkring personer med psykisk sårbarhed og som dermed danner grundlag for stigmatisering. I de tilfælde hvor individet ikke præsenterer sin psykiske sårbarhed, bidrager individet dermed ikke til en eventuel afstigmatisering af psykisk sårbarhed. Det skyldes at individets relationer i disse tilfælde ikke har mulighed for at få viden omkring psykisk sårbarhed, herunder hvordan visse personer med psykisk sårbarhed er eller opfører sig. Således oplever disse personer heller ikke at få modbevist eventuelle fordomme omkring personer med psykisk sårbarhed - såsom at personer med skizofreni er farlige. Vi overvejer i den forbindelse, om stigmatiseringen af personer med en psykisk sårbarhed i samfundet reproduceres, da perspektiver omkring psykisk sårbarhed, der ellers kunne være med til at nuancere forestillinger herom, går tabt.

Stigmatiseringen som individer med en psykisk sårbarhed tilskrives, og desuden tilskriver sig selv, kan siges at udgøre en samfundsbetingelse, som de ikke kan råde over. Denne perspektivering lægger således op til, at visse samfundsbetingelse skal forandres før personer med en psykisk sårbarhed får mulighed for at udvikle sig i en retning, hvor de ikke føler sig begrænset af deres psykiske sårbarhed. Perspektiveringen understreger derfor, at hvis vi vil skabe bedre udviklingsmuligheder for personer med en psykisk sårbarhed, så er det ikke tilstrækkeligt kun at fokusere på den enkeltes hverdagsliv. Her understreges det, at det ikke er nok blot at skabe forandringer for den enkelte i de specifikke relationer, som vedkommende indgår i. Derimod skal forandringerne også forekomme på et samfundsmæssigt niveau. Specialets diskuterende analyse samt denne perspektivering lægger derfor op til, at der både skal forekomme en forandring i disse personers hverdagsliv, men også at stigmatisering skal modarbejdes på et samfundsmæssigt niveau, hvis disse personer med en psykisk sårbarhed skal have de bedst mulige vilkår for at udvikle sig.

10. Litteraturliste

Augustinus, Cecilie Kaltoft, Ditte Skytte Bisgaard & Hanan Lastat (2020):

“Socialpsykiatrien er presset til kanten”. Roskilde Universitet

Augustinus, Cecilie Kaltoft, Ditte Skytte Bisgaard, Katrine Yvan Bojsen Jepsen, Omar Kamel & Hanan Lastat (2019): “Muligheder og udfordringer på de socialpsykiatriske bosteder”. Roskilde Universitet

Augustinus, Cecilie Kaltoft, Natalie Flink Bergqvist, Katrine Yvan Bojsen Jepsen & Hanan Lastat (2019): “Sociale relationers indflydelse på anbragte unge”. Roskilde Universitet

Bedre psykiatri (u.å) a: ”At blive rask - Recovery”. Tilgået på:

<https://bedrepsykiatri.dk/viden/at-blive-rask-recovery/> [27.05.2021]

Bedre psykiatri (u.å) b: “Inddragelse af pårørende“. Tilgået på:

<https://bedrepsykiatri.dk/viden/inddragelse-af-parorende/> [27.05.2021]

Bedre psykiatri (u.å) c: “Sygdom og behandling“. Tilgået på:

<https://bedrepsykiatri.dk/menuplace/sygdom-og-behandling/> [27.05.2021]

Bedre psykiatri (u.å) d: ”Så mange er syge“. Tilgået på:

https://bedrepsykiatri.dk/viden/behandlingspsykiatrien/?gclid=Cj0KCQiAtf_tBRDtA%20RIsAlbAKe3pmdXNO-

[%205Th3rFrjOd5Nl_hZYFasbXLPStYtb5agzWDe3bdoxFV6UaAk0HEALw_wcB](https://bedrepsykiatri.dk/viden/behandlingspsykiatrien/?gclid=Cj0KCQiAtf_tBRDtA%20RIsAlbAKe3pmdXNO-%205Th3rFrjOd5Nl_hZYFasbXLPStYtb5agzWDe3bdoxFV6UaAk0HEALw_wcB)

[15.05.21]

Borup, David Brian & Sofie Pedersen (2010): “Er udvikling overhovedet mening? Om det psykosociale arbejdes betingelser og muligheder i socialpsykiatrien”. Nordiske udkast. Vol. 38, nr. 1/2

Brinkmann, Svend og Lene Tanggaard (red.) (2020): “Kvalitative metoder. En grundbog”. 3. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag

Bryman, Alan (2016): "Social Research Methods". 5. udgave. Oxford University Press

Dansk Sundhedsinstitut DSI & Det Nationale Forskningscenter for Velfærd SFI (SFI) (2010): "Stigma og psykiske lidelser – som det opleves og opfattes af mennesker med psykiske lidelse og borgere i Danmark"

Dreier, Ole (1999): "Læring som ændring af personlig deltagelse i sociale kontekster". I: Nielsen, Klaus & Steinar Kvale (red): "Mesterlære - Læring som social praksis". Hans Reitzels Forlag

Dreier, Ole (2002): "Psykosocial behandling. En teori om et praksisområde". 2. udgave, 1. oplag. Dansk Psykologisk Forlag

EN AF OS (u.å.): "Om Landsindsatsen EN AF OS". Tilgået på: <http://www.en-af-os.dk/da/Om%20kampagnen.aspx> [15.05.21]

Fenger, Morten (2012): "Psychotherapy: Attendance and effects on utilisation of health care services and occupational functioning". University of Copenhagen

Foghsgaard, Lasse (2009): "Dårlige oplevelser huskes bedre end gode". Tilgået på: <https://videnskab.dk/krop-sundhed/darlige-oplevelser-huskes-bedre-end-gode> [27.05.2021]

Frederiksen, Morten, Peter Gundelach & Rikke Skovgaard (2014): "Mixed methods-forskning: principper og praksis". 1. udgave. Hans Reitzels Forlag

Goffman, Erving (2009): "Stigma - Om afvigerens sociale identitet". 2. udgave, 3. oplag. Samfundslitteratur

Hansen, Erik Jørgen & Bjarne Hjorth Andersen (2009): "Et sociologisk værktøj: Introduktion til den kvantitative metode". 2. udgave, 2. oplag. Hans Reitzels Forlag

Honneth, Axel (2003): "Behovet for anerkendelse". 1. udgave. Hans Reitzels forlag

Honneth, Axel (2006): "Kamp om anerkendelse". 1. udgave. Hans Reitzels forlag

Højholt, Charlotte & Dorthe Kousholt (2011): "Forskningsamarbejde og gensidige læreprocesser" i Højholt, Charlotte (red.): "Børn i vanskeligheder - Samarbejde på tværs". 1. udgave, 1. oplag. Dansk Psykologisk Forlag

Jartoft, Vibeke (1996): "Kritisk psykologi" i Højholt, Charlotte & Gunnar Witt: "Skolelivets socialpsykologi: Nyere socialpsykologiske teorier og perspektiver". 6. oplag. Unge Pædagoger

Jenkins, Richard (1994): "Rethinking ethnicity: identity, categorization and power". Ethnic and Racial Studies. Vol. 17, nr. 2

Jenkins, Richard (2006): "Social identitet". 1. udgave, 1. oplag. Academia

Juul, Søren & Kirsten Bransholm Pedersen (red.) (2012): "Samfundsvidenskabernes videnskabsteori - En indføring". 1. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag

Juul, Søren & Peter Højlund (2015): "Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde". 2. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag

Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2015): "Interview - Det kvalitative forskningsinterview som håndværk". 3. udgave. Hans Reitzels Forlag

Køppe, Simo (2008): "En moderat eklekticisme". Psyke & Logos. Årg. 29, nr. 1

Lohmann, Lars (2021): "Værsgo - Opråb fra en pædagog på gulvet". 1. udgave, 1. oplag. Skriveforlaget

Nansen, Laurits & Maria Lyhne Høj (2020): "Døde pigers dagbog". Danmarks Radio

Olsen, Henning (2006): "Guide til gode spørgeskemaer". Socialforskningsinstituttet

Psykiatrifonden (u.å.): “Tabu og stigmatisering”. Tilgået på
<https://psykiatrifonden.dk/viden/temaer/tabu-stigmatisering> [d. 23/5 2021]

Schraube, Ernst (2017): “Teori gør forskellen: Analytiske strategier i kritisk psykologi”.
Nordiske Udkast. Årg. 45, nr. 2

Sonne-Ragans, Vanessa (2015): ”Eklekticisme” i: ”Anvendt videnskabsteori – reflekteret
teoribrug i videnskabelige opgaver”. 1. udgave, 3. oplag. Samfundslitteratur

Sundhedsstyrelsen (2018): ”Styrket indsats for mennesker med psykiske lidelser. Fagligt
oplæg til en samlet plan for psykiatriens udvikling”

Sørensen, Laura Marie (2020): “Tre unge piger bryder tavsheden om det hemmelige
netværk: Selvskade breder sig som pesten”. Tilgået på:
<https://www.dr.dk/nyheder/indland/tre-unge-kvinder-bryder-tavsheden-om-hemmeligt-netvaerk-selvskade-spreder-sig-som> [05.04.2021]

Thagaard, Tove (2012): “Teori og Data” i “Systematik og indlevelse - En indføring i
kvalitativ metode”. 1. udgave, 5. oplag. Akademisk Forlag

11. Bilag

Bilag 1 – Transskribering (Julie)

Bilag 2 – Transskribering (Sandra)

Bilag 3 – Transskribering (Laura)

Bilag 4 – Transskribering (Esben)

Bilag 5 – Transskribering (Jacob)

Bilag 6 – Spørgeskema om psykisk sårbarhed

Bilag 7 – Krydstabeller